

Lagrådsremiss

Avlägsnande – en ny form av särskild handräckning

Regeringen överlämnar denna remiss till Lagrådet.

Stockholm den 23 februari 2017

Morgan Johansson

Jenny Kvarnholt
(Justitiedepartementet)

Lagrådsremissens huvudsakliga innehåll

Regeringen föreslår en ny form av särskild handräckning som ska tillämpas vid ett otillåtet besittningstagande när den sökande vill att den svarande ska flytta från hans eller hennes mark, byggnad eller liknande. Förslagen syftar till att göra det enklare för bland andra markägare att få tillbaka besittningen till sin mark, samtidigt som de som uppehåller sig på platsen tillförsäkras en rättssäker process.

Det nya, mer effektiva förfarandet ska kallas för avlägsnande. För att underlätta för markägaren att få en ansökan om avlägsnande prövad av Kronofogdemyndigheten ska det under vissa förutsättningar vara möjligt att ansöka om avlägsnande utan att behöva lämna uppgifter om vilka de svarande är. Avlägsnandet ska kunna genomföras mot personer som har tillkommit efter att ansökan lämnades in. Kronofogdemyndigheten ska även göra en proportionalitetsbedömning vid prövningen av en ansökan om avlägsnande.

Särskilda bestämmelser införs som skyddar rättssäkerheten vid ett avlägsnande. Kronofogdemyndigheten ska bland annat göra en intresseavvägning när myndigheten prövar hur och när ett avlägsnande ska genomföras. Myndigheten kan även meddela anstånd med avlägsnandet. Särskild hänsyn ska tas till om det finns barn på platsen.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2017.

Innehållsförteckning

1	Beslut	4
2	Lagtext	5
2.1	Förslag till lag om ändring i utsökningsbalken	5
2.2	Förslag till lag om ändring i lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning	8
3	Ärendet och dess beredning	11
4	Otillåtna bosättningar på annans mark	11
4.1	Den nuvarande hanteringen av otillåtna bosättningar	11
4.1.1	Framväxten av tillfälliga bosättningar	11
4.1.2	Skyddet för egendom är grundlagsreglerat	11
4.1.3	Polismyndighetens möjligheter att ingripa vid otillåtna bosättningar	12
4.1.4	Särskild handräckning hos Kronofogdemyndigheten	13
4.2	En förbättrad hantering av otillåtna bosättningar	16
4.2.1	Regelverket bör förbättras och rättssäkerheten stärkas	16
4.2.2	Polismyndighetens ansvar för att ingripa mot otillåtna bosättningar	18
4.2.3	Ett nytt förfarande för avlägsnande av otillåtna bosättningar	20
5	Avlägsnandemål i den summariska processen	24
5.1	En ansökan om avlägsnande kan prövas även om svaranden är oidentifierad	24
5.2	Föreläggande för svaranden att yttra sig	29
5.3	Interimistiska beslut	29
5.4	Proportionalitetsbedömning	30
5.5	Svarandens ansvar för kostnader	32
6	Verkställighet av ett avlägsnande	34
6.1	Underrättelse om ett avlägsnande	34
6.2	En intresseavvägning ska göras	35
6.3	Tidsfrist för ett avlägsnande	37
6.4	Kronofogdemyndighetens handläggningstid	38
6.5	Anstånd ska kunna beviljas	40
6.6	Möjlighet till uppskov	42
6.7	Avlägsnande av tredje man	43
6.8	Hantering av kvarlämnad egendom	45
6.9	Begränsning av sökandens ansvar för kostnader	48
6.10	Uttagande av förrättningskostnader	49
7	Delgivning och överklagande	50
7.1	Delgivning	50
7.2	Överklagande till domstol	53
8	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser	55

9	Konsekvenser av förslagen	56
10	Författningskommentar	60
10.1	Förslaget till lag om ändring i utsökningsbalken.....	60
10.2	Förslaget till lag om ändring i lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning	66
Bilaga 1	Sammanfattning av departementspromemorian Otillåtna bosättningar (Ds 2016:17)	71
Bilaga 2	Promemorians lagförslag	74
Bilaga 3	Förteckning över remissinstanserna	81

1 Beslut

Regeringen har beslutat att inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i utsökningsbalken,
2. lag om ändring i lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning.

2 Lagtext

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om ändring i utsökningsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om utsökningsbalken

dels att 17 kap. 3 och 8 §§ ska ha följande lydelse,

dels att rubriken närmast efter 16 kap. 9 § ska sättas närmast före 16 kap. 11 §,

dels att det ska införas sex nya paragrafer, 16 kap. 10–10 d §§ och 18 kap. 11 §, och närmast före 16 kap. 10 § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

16 kap.

Avlägsnande

10 §¹

Med avlägsnande avses en förpliktelse för den som har rubbat sökandens besittning att, i annat fall än som anges i 1 §, flytta från fast egendom, en bostadslägenhet eller något annat utrymme i en byggnad eller i annan lös egendom.

10 a §

Innan ett avlägsnande sker ska svaranden underrättas.

Avlägsnandet får ske tidigast en vecka från det att svaranden underrättades. Detta gäller dock inte vid verkställighet av ett beslut enligt 63 § lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning.

¹ Tidigare 10 § upphävd genom 2006:672.

10 b §

Om det är möjligt ska ett avlägsnande ske inom fyra veckor från det att de handlingar som behövs kom in till Kronofogdemyndigheten.

Om det behövs av hänsyn till svaranden får Kronofogdemyndigheten medge anstånd med avlägsnandet under högst en vecka från utgången av den tid som anges i första stycket eller den tid som anges i 10 a § andra stycket, om den inträffar senare.

10 c §

Vid ett avlägsnande tillämpas 3 § första stycket, 5 och 6 §§ och 7 § första och tredje styckena.

Om det är möjligt ska svaranden underrättas innan ett beslut enligt 7 § första stycket meddelas.

10 d §

Ett avlägsnande kan verkställas även mot en tredje man som hindrar sökanden i utövningen av hans eller hennes rätt, om det är uppenbart att tredje mannen saknar fog att motsätta sig verkställigheten. För en sådan tredje man gäller vad som är föreskrivet om avlägsnande för svaranden.

17 kap.

3 §²

Sökanden ansvarar inte för förrättningskostnaderna för utmätning enligt 7 kap. 21 § eller för sådan handräckning enligt 8 kap. 18 § som behövs för att komma i besittning av lös egendom eller bostad.

Sökanden ansvarar inte heller för förrättningskostnaderna i mål om utmätning för fordran som vid utmätning av lön har företrädesrätt enligt 7 kap. 14 §.

Vid avhysning ansvarar sökanden inte för kostnader för förvaring av svarandens egendom eller för andra åtgärder som väsentligen avser att skydda

Vid avhysning och avlägsnande ansvarar sökanden inte för kostnader för förvaring av svarandens egendom eller för andra åtgärder som väsentligen

² Senaste lydelse 2007:277.

svaranden mot förlust. Detsamma gäller kostnader för försäljning enligt 16 kap. 7 §.

avser att skydda svaranden mot förlust. Detsamma gäller kostnader för försäljning enligt 16 kap. 7 §.

8 §³

Förrättningskostnader i mål om verkställighet enligt 16 kap. får genast utsökas hos svaranden, om *ej* annat följer av exekutionstiteln. Detta gäller dock *ej* verkställighet av beslut om kvarstad eller annan säkerhetsåtgärd.

Förrättningskostnader i mål om verkställighet enligt 16 kap. får genast utsökas hos svaranden, om *inte* annat följer av exekutionstiteln. Detta gäller dock *inte* verkställighet av beslut om kvarstad eller annan säkerhetsåtgärd.

Vid ett avlägsnande får förrättningskostnader endast utsökas hos en svarande som anges i den ansökan som ligger till grund för exekutionstiteln.

Om egendom i samband med avhysning säljs enligt 16 kap. 7 §, tas *förrättningskostnad* för försäljningen ut ur köpeskillingen.

Om egendom i samband med avhysning *eller avlägsnande* säljs enligt 16 kap. 7 §, tas *förrättningskostnader* för försäljningen ut ur köpeskillingen.

När förrättningskostnader för avhysning tas ut hos svaranden, har *kostnad* som avses i 3 § tredje stycket företräde framför *annan förrättningskostnad*.

När förrättningskostnader för avhysning *eller avlägsnande* tas ut hos svaranden, har *kostnader* som avses i 3 § tredje stycket företräde framför *andra förrättningskostnader*.

18 kap.

11 §⁴

Ett överklagande i ett mål om avlägsnande behöver inte innehålla sådana uppgifter om motparten som avses i 5 § tredje stycket lagen (1996:242) om domstolsärenden i de fall uppgifterna saknas i målet hos Kronofogdemyndigheten.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

³ Senaste lydelse 1996:130.

⁴ Tidigare 11 § upphävd genom 1996:248.

2.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning

Härigenom föreskrivs att 4, 18, 26, 29, 43, 46 och 58 §§ lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 §

En ansökan om särskild handräckning får avse åläggande för svaranden att

1. vidta rättelse när sökandens besittning *har* egenmäktigt rubbats eller annan olovlig åtgärd har vidtagits beträffande fast eller lös egendom eller utövningen av sökandens rätt till viss egendom på annat sätt olovligen hindras,

2. vidta eller tåla en åtgärd när

En ansökan om särskild handräckning får avse *en skyldighet* för svaranden att

1. vidta rättelse när sökandens besittning egenmäktigt *har* rubbats eller *någon* annan olovlig åtgärd har vidtagits beträffande fast eller lös egendom, eller utövningen av sökandens rätt till viss egendom på annat sätt olovligen hindras,

särskild handräckning får ske enligt

Om en ansökan enligt första stycket 1 avser en skyldighet för svaranden att flytta från fast egendom, en bostadslägenhet eller något annat utrymme i en byggnad eller i annan lös egendom, ska den handläggas som en ansökan om avlägsnande.

Särskild handräckning enligt första stycket 1 får inte avse avhysning i fall som anges i 3 § 1.

18 §¹

Ansökningen skall innehålla uppgifter om parterna i den utsträckning som anges i 33 kap. 1 § rättegångsbalken.

En ansökan ska innehålla uppgifter om parterna i den utsträckning som anges i 33 kap. 1 § rättegångsbalken.

En ansökan om avlägsnande behöver inte innehålla sådana uppgifter om svaranden som avses i första stycket, om sökanden trots rimliga ansträngningar inte kan lämna dessa uppgifter.

26 §

Svaranden *skall* i föreläggandet

Svaranden *ska* i föreläggandet

¹ Senaste lydelse 2006:709.

upplysas om att målet kan komma att avgöras även om han inte yttrar sig över *ansökningen*. *Han skall* också uppmanas att, om han bestrider *ansökningen*, ange skälen för bestridandet.

Svaranden *skall* vidare uppmanas att lämna de uppgifter om sig som avses i 33 kap. 1 § första–tredje styckena rättegångsbalken i den *mån* uppgifterna i *ansökningen* är ofullständiga eller felaktiga. Om det behövs, får svaranden föreläggas att vid vite lämna sådana uppgifter.

upplysas om att målet kan komma att avgöras även om han *eller hon* inte yttrar sig över *ansökan*. *Svaranden ska* också uppmanas att, om han *eller hon* bestrider *ansökan*, ange skälen för bestridandet.

Svaranden *ska* vidare uppmanas att lämna de uppgifter om sig *själv* som avses i 33 kap. 1 § första–tredje styckena rättegångsbalken i den *usträckning* uppgifterna i *ansökan saknas eller* är ofullständiga eller felaktiga. Om det behövs får svaranden föreläggas att vid vite lämna sådana uppgifter.

29 §²

Föreläggandet ska delges svaranden i enlighet med vad som enligt rättegångsbalken gäller för delgivning av stämning i tvistemål. Kungörelsedelgivning enligt 48 § delgivningslagen (2010:1932) får dock endast ske i mål om särskild handräckning och i mål om betalningsföreläggande *såvitt* gäller fastställelse till betalning ur viss egendom enligt 2 § andra stycket.

Föreläggandet ska delges svaranden i enlighet med vad som enligt rättegångsbalken gäller för delgivning av stämning i tvistemål. Kungörelsedelgivning enligt 48 § delgivningslagen (2010:1932) får dock endast ske i mål om särskild handräckning och i mål om betalningsföreläggande *när det* gäller fastställelse till betalning ur viss egendom enligt 2 § andra stycket.

Vid kungörelsedelgivning enligt 49 § delgivningslagen i ett mål om avlägsnande ska ett meddelande som avses i 47 § samma lag anslås i anslutning till den plats som avlägsnandet avser.

En kopia av ansökningshandlingarna ska fogas till föreläggandet i mål om betalningsföreläggande som avses i 2 § andra stycket, i mål om särskild handräckning samt i andra mål där handlingarna innehåller någonting utöver vad som framgår av föreläggandet.

Om sökanden ska se till att delgivning sker, tillämpas 32 kap. 2 § rättegångsbalken.

43 §

I mål om *särskild handräckning* skall *kronofogdemyndigheten*

I mål om *särskild handräckning* ska *Kronofogdemyndigheten*

² Senaste lydelse 2010:1957.

meddela utslag i enlighet med *ansökningen* i den mån denna är lagligen grundad och de omständigheter som enligt 39 § *skall* läggas till grund för prövningen utgör skäl för att bevilja åtgärden.

meddela utslag i enlighet med *ansökan* i den *utsträckning* denna är lagligen grundad och de omständigheter som enligt 39 § *ska* läggas till grund för prövningen utgör skäl för att bevilja åtgärden.

En ansökan om avlägsnande får bifallas endast om skälen för åtgärden uppväger den olägenhet eller det men i övrigt som åtgärden innebär för svaranden.

46 §

Om utslag meddelas, *skall kronofogdemyndigheten* i utslaget *ålägga* svaranden att ersätta sökandens kostnader i målet, om inte sökanden har inlett förfarandet i onödan.

Om ett utslag meddelas *ska Kronofogdemyndigheten* i utslaget *bestämma* att svaranden *ska* ersätta sökandens kostnader i målet, om inte sökanden har inlett förfarandet i onödan.

I ett utslag som gäller avlägsnande ska endast en svarande som anges i ansökan förpliktas att ersätta sökandens kostnader i målet.

58 §³

Vid överklagande av *kronofogdemyndighetens* utslag och beslut *samt* vid handläggningen i domstol tillämpas 18 kap. 1 och 8–11 §§ utsökningsbalken.

Vid överklagande av *Kronofogdemyndighetens* utslag och beslut *och* vid handläggningen i domstol tillämpas 18 kap. 1 och 9–11 §§ utsökningsbalken.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

³ Senaste lydelse 2005:700.

3 Ärendet och dess beredning

Chefen för Justitiedepartementet beslutade den 30 september 2015 att ge en utredare i uppdrag att biträda departementet med att analysera och ge förslag på hur markägares möjligheter att få handräckning vid otillåtna bosättningar kan förbättras (Ju/2015/07281/P).

Uppdraget redovisades i maj 2016 i departementspromemorian Otillåtna bosättningar (Ds 2016:17). En sammanfattning av promemorian finns i *bilaga 1* och promemorians lagförslag finns i *bilaga 2*. Promemorian har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 3*. Remissyttrandena finns tillgängliga i Justitiedepartementet (Ju2016/04138/DOM).

4 Otillåtna bosättningar på annans mark

4.1 Den nuvarande hanteringen av otillåtna bosättningar

4.1.1 Framväxten av tillfälliga bosättningar

På senare år har flera större tillfälliga bosättningar byggts upp på olika platser i Sverige. Dessa har framför allt etablerats i anslutning till de större städerna och fungerar i stor utsträckning som boplatser. I en del av dessa bosättningar finns det även barn. Bosättningarna består i många fall av kojor, tält eller husvagnar utan tillgång till rinnande vatten, sophantering eller sanitetsanläggningar. Tillfälliga bosättningar av mer säsongsbetonad karaktär förekommer också, t.ex. på parkeringsplatser runt om i landet.

Tillfälliga bosättningar har etablerats på både offentlig plats och privat mark. I stor utsträckning ägs marken av kommuner eller juridiska personer, men även enskilda privata fastighetsägare är berörda. I många fall är de tillfälliga bosättningarna otillåtna, vilket innebär att de har etablerats utan markägarens tillstånd. För en markägare eller annan nyttjanderättshavare kan de tillfälliga bosättningarna vara problematiska av flera anledningar. Inte minst kan de tillfälliga bosättningarna innebära en inskränkning i markägarnas möjligheter att använda marken. Det förekommer även att markägaren behöver städa, sanera och återställa marken efter att en bosättning har flyttats, vilket är ett arbete som kan vara tidskrävande och som kan medföra kostnader som uppgår till stora belopp.

4.1.2 Skyddet för egendom är grundlagsreglerat

Skyddet för egendom är reglerat i grundlagen och är ett skydd mot ingrepp i den enskildes egendom från det allmännas sida. I 2 kap. 15 § regeringsformen anges bl.a. att vars och ens egendom är tryggad genom att ingen kan tvingas avstå sin egendom till det allmänna eller till någon

enskild genom expropriation eller något annat sådant förfogande eller tåla att det allmänna inskränker användningen av mark eller byggnad utom när det krävs för att tillgodose angelägna allmänna intressen. I samma paragraf anges att oberoende av vad som föreskrivits om egendomsskydd ska alla ha tillgång till naturen enligt allemansrätten. Allemansrätten är inte obegränsad, men hur långt allemansrätten sträcker sig är inte tydligt definierat i lagstiftningen. Allemansrätten får i stället sitt innehåll främst genom motsatsvisa tolkningar av vissa straffstadganden. Det står dock klart att allemansrätten endast ger en begränsad rätt att tälta eller sätta upp en husvagn på någon annans mark. En bosättning är därför som utgångspunkt otillåten om den har etablerats på annans mark utan markägares tillstånd eller annat stöd i lag.

Egendomsskyddet regleras även i artikel 1 i det första tilläggsprotokollet till Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen). Europakonventionen gäller som svensk lag och har inkorporerats genom lagen (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Detsamma gäller för vissa av Europakonventionens tilläggsprotokoll, bl.a. det första tilläggsprotokollet. Av artikel 1 i det första tilläggsprotokollet följer att varje fysisk eller juridisk person ska ha rätt till respekt för sin egendom. I artikeln anges vidare att ingen får berövas denna annat än om det sker i det allmänna intresse och under de förutsättningar som anges i lag och i folkrättens allmänna grundsatser.

Mot kränkningar av äganderätten som utförs av enskilda rättssubjekt tillförsäkras ägaren ett skydd för egendom i första hand genom straffbestämmelserna i 8–10 och 12 kap. brottsbalken. Där regleras bl.a. stöld, egenmäktigt förfarande och skadegörelse.

4.1.3 Polismyndighetens möjligheter att ingripa vid otillåtna bosättningar

Ingripande med stöd av ordningslagen

En otillåten bosättning som har etablerats på offentlig plats kan strida mot ordningslagen (1993:1617). I ordningslagen finns bestämmelser om allmän ordning och säkerhet på offentliga platser. Med offentlig plats avses bl.a. gator, vägar, torg, parker och andra platser som i detaljplan redovisas som allmän plats och som har upplåtits för sitt ändamål (1 kap. 2 § första stycket 2 ordningslagen). Dessutom får regeringen, eller efter regeringens bemyndigande en kommun, under vissa förutsättningar föreskriva att anläggningar för lek, idrott, camping eller friluftsliv m.m. ska jämföras med offentlig plats. Sådant bemyndigande har lämnats i förordningen (1993:1632) med bemyndigande för kommuner och länsstyrelser att meddela lokala föreskrifter enligt ordningslagen. Enligt många kommuners lokala ordningsföreskrifter gäller campingförbud på offentlig plats.

En offentlig plats inom detaljplanelagt område får inte utan tillstånd av Polismyndigheten användas på ett sätt som inte stämmer överens med det ändamål som platsen har upplåtits för eller som inte är allmänt vedertaget

(3 kap. 1 § ordningslagen). Tillståndskravet för att få utnyttja mark på offentlig plats motiveras av att ett obegränsat användande av marken för något annat ändamål än det för vilket den i första hand är avsedd, kan orsaka påtagliga störningar i trafiken eller av den allmänna ordningen eller säkerheten (prop. 1992/93:210 s. 102). Polismyndigheten får förelägga en person att ta bort anordningar som t.ex. har placerats på en offentlig plats utan sådant nödvändigt tillstånd enligt 1 § (3 kap. 19 § andra stycket). Föreläggandet får förenas med vite, med påföljd att om föreläggandet inte följs kan rättelse ske på den försumliges bekostnad genom Polismyndighetens försorg (3 kap. 20 §). Följs inte ett sådant föreläggande får Polismyndigheten vidta åtgärden på den försumliges bekostnad (3 kap. 21 §). Den som uppsåtligen eller av oaksamhet bryter mot vissa bestämmelser i ordningslagen, t.ex. genom att inte ansöka om tillstånd att använda offentlig plats, kan dömas för brott mot ordningslagen (3 kap. 22 §). Personen riskerar även att få egendomen förverkad (3 kap. 25 §).

Ingripande med stöd av polislagen

Har en bosättning etablerats på annan plats än offentlig plats, är bestämmelserna i ordningslagen inte tillämpliga. Oavsett om det är fråga om offentlig plats eller privat mark så gör sig dock i regel den som bosätter sig på annans mark utan tillstånd och utan att ha stöd för detta i allemansrätten sig skyldig till ett brott. Enligt polislagen (1984:387) har en polisman rätt att avvisa eller avlägsna någon om det behövs för att avvärja en straffbelagd handling (13 § polislagen). Ett sådant ingripande kan göras vid såväl brott enligt brottsbalken som brott mot andra straffstadganden. Den straffbestämmelse som framför allt aktualiseras vid otillåtna bosättningar är bestämmelsen om egenmäktigt förfarande. För egenmäktigt förfarande döms den som gör intrång i annans besittning av fastighet eller obehörigen skiljer annan från besittning av fastighet eller del av fastighet (8 kap. 11 § brottsbalken). För straffrättsligt ansvar kan det vara tillräckligt att någon ställer upp något skrymmande eller parkerar ett fordon eller en maskin på någon annans mark (jfr NJA 1970 s. 29).

Även andra straffrättsliga bestämmelser kan komma i fråga, t.ex. hemfridsbrott, olaga intrång, skadegörelse, åverkan och nedskräpning. Efter att personerna har avlägsnats från platsen kan rättegångsbalkens och brottsbalkens bestämmelser om beslag respektive förverkande vara tillämpliga för att ta hand om kvarlämnad egendom.

4.1.4 Särskild handräckning hos Kronofogdemyndigheten

Summarisk process – ett samlingsbegrepp för flera processformer

Summarisk process hos Kronofogdemyndigheten är den gemensamma benämningen för de olika processformerna betalningsföreläggande, vanlig handräckning och särskild handräckning. Förfarandet regleras i lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning (BfL) och i förordningen (1991:1339) om betalningsföreläggande och

handräckning. Ett avgörande av Kronofogdemyndigheten i ett mål om betalningsföreläggande eller handräckning är en s.k. exekutionstitel som kan ligga till grund för verkställighet hos Kronofogdemyndigheten. De bestämmelser som reglerar verkställigheten finns i utsökningsbalken (UB) och i utsökningsförordningen (1981:981).

Om en tidigare ägare eller nyttjanderättshavare inte flyttar från fast egendom, en bostadslägenhet eller ett annat utrymme i en byggnad när besittningsrätten har upphört kan en fråga om avhysning aktualiseras. En ansökan om avhysning hanteras inom ramen för vanlig handräckning (3 § 1 BfL).

Särskild handräckning vid ett otillåtet besittningstagande

En olovlig besittningsrubbningsrätt kan även uppstå i en situation när den boende inte tidigare har haft någon besittningsrätt till annans egendom. Frågan om avflyttning i en sådan situation hanteras enligt nuvarande ordning som en ansökan om särskild handräckning. En ansökan om särskild handräckning får avse en skyldighet för svaranden att vidta rättelse när sökandens besittning har egenmäktigt rubbats eller annan olovlig åtgärd har vidtagits beträffande fast eller lös egendom eller utövandet av sökandes rätt till viss egendom på annat sätt olovligen hindras (4 § BfL). Till besittningsrubbningsrätt räknas bland annat de fall när någon olovligen har satt sig i besittning av en fastighet eller en bostadslägenhet, t.ex. när någon egenmäktigt har tagit en rivningslägenhet i besittning (prop. 1989/90:85 s. 102). För att det ska vara fråga om en egenmäktig besittningsrubbningsrätt krävs i princip att den har skett genom ett straffbart förfarande (RH 1994:8).

En ansökan om särskild handräckning ska innehålla uppgifter om vilka parterna är (18 § BfL). Sökanden ska styrka de omständigheter som han eller hon åberopar till stöd för sin ansökan (39 §). Tar Kronofogdemyndigheten upp ansökan, ska svaranden föreläggas att yttra sig över denna inom normalt två veckor (25 §). Till skillnad från vad som gäller vid vanlig handräckning ska Kronofogdemyndigheten alltid göra en materiell prövning i mål om särskild handräckning. Om ansökan är lagligen grundad och de omständigheter som ska läggas till grund för prövningen utgör skäl för att bevilja åtgärden, ska Kronofogdemyndigheten meddela utslag (43 §). En annan väsentlig skillnad mellan vanlig och särskild handräckning är att ett utslag i ett mål om särskild handräckning inte vinner rättskraft. Det innebär att ett utslag i mål om särskild handräckning inte utgör hinder mot att talan väcks genom ansökan om stämning vid domstol (65 §). I mål om särskild handräckning kan sökanden också begära ett s.k. interimistiskt beslut. Sökanden ska i ett sådant fall göra sannolikt att saken inte tål uppskov (63 §). Vid ett interimistiskt beslut får den sökta åtgärden beviljas omedelbart, dvs. utan att svaranden dessförinnan har fått del av ansökan eller fått tillfälle att yttra sig över den. Den som är missnöjd med ett utslag i ett mål om särskild handräckning får överklaga utslaget hos tingsrätten inom tre veckor från dagen för utslaget (55 § BfL).

För att Kronofogdemyndigheten ska kunna pröva en ansökan om särskild handräckning måste sökanden betala en ansökningsavgift om 300 kronor (1 § förordningen [1992:1094] om avgifter vid Kronofogde-

myndigheten, FAK). Samma ansökan kan rikta sig mot flera svarande om ansökan stöder sig på väsentligen samma grund. Det innebär att även om en ansökan omfattar flera svarande betalas bara en ansökningsavgift.

Om Kronofogdemyndigheten meddelar utslag har sökanden rätt till ersättning för sina kostnader i målet, om inte sökanden har inlett förfarandet i onödan (46 § BfL). De kostnader som kan ersättas är ansökningsavgiften, kostnader för eget arbete med anledning av målet och arvode till ombud eller biträde. Ersättningen för eget arbete och för ombud eller biträde får dock endast om det finns särskilda skäl bestämmas till ett högre belopp än 420 kronor (48 § BfL).

Verkställighet enligt utsökningsbalken

Om Kronofogdemyndigheten meddelar utslag och den sökande vill att utslaget ska verkställas går det vidare till verkställighet enligt utsökningsbalken. Det finns dock endast ett fåtal regler av allmän karaktär som är tillämpliga vid verkställighet av ett utslag som avser en otillåten bosättning. Innan verkställighet sker ska svaranden underrättas (16 kap. 11 § UB). En sådan underrättelse ska delges svaranden om målets beskaffenhet kräver det (16 kap. 8 § utsökningsförordningen). Om saken är brådskande får dock Kronofogdemyndigheten genast vidta behövlig åtgärd (16 kap. 11 § UB). Svaranden ska underrättas om tiden och platsen för verkställighetsförrättningen, om det kan antas att målets handläggning därigenom främjas eller om det annars är lämpligt. Underrättelse behövs dock inte om svaranden saknar känt hemvist och det inte har kunnat klarläggas var han eller hon uppehåller sig (16 kap. 9 § utsökningsförordningen). Vid behov ska Kronofogdemyndigheten transportera bort egendom, hyra utrymme för förvaring av egendom och vidta andra liknande åtgärder som föranleds av verkställigheten (16 kap. 6 och 12 §§ UB).

I samband med att utslaget om särskild handräckning verkställs uppkommer i regel s.k. förrättningskostnader. För dessa har Kronofogdemyndigheten rätt att ta ut utsökningsavgifter i form av grundavgift, förberedelseavgift, försäljningsavgift och särskild avgift (2 § FAK). Grundavgiften är 600 kronor och tas som utgångspunkt ut för varje exekutionstitel. Om flera svarande i samma exekutionstitel ska förpliktas att fullgöra någonting, och de inte svarar solidariskt för förpliktelsen, ska en grundavgift tas ut för varje svarande mot vilken verkställighet söks (5 a § FAK). Förutom grundavgiften har Kronofogdemyndigheten också rätt att ta ut en särskild avgift, när det uppkommer kostnader för staten för en åtgärd i målet. Den särskilda avgiften motsvarar de faktiska kostnader som Kronofogdemyndigheten har i målet för t.ex. transport och magasinering. Kronofogdemyndigheten får under vissa förutsättningar medge befrielse från skyldigheten att betala eller jämka förrättningskostnaderna (17 kap. 4 § UB och 13 § FAK). Verkställigheten av ett beslut om särskild handräckning sker som huvudregel på svarandens bekostnad (17 kap. 8 § UB), men även sökanden har ett ansvar för kostnaderna om de inte får eller kan tas ut av svaranden (17 kap. 2 §).

4.2 En förbättrad hantering av otillåtna bosättningar

4.2.1 Regelverket bör förbättras och rättssäkerheten stärkas

Regeringens bedömning: Möjligheterna för en markägare att få hjälp med att avlägsna en otillåten bosättning från hans eller hennes mark behöver förbättras. De personer som ska avlägsnas måste tillförsäkras ett rättssäkert förfarande.

Promemorians bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De allra flesta remissinstanserna gör ingen invändning mot bedömningen. Flera remissinstanser, bl.a. *Lantbrukarnas Riksförbund (LRF)*, *Sveriges Allmännyttiga Bostadsföretag (SABO)* och *Fastighetsägarna*, framför att identifikation av de boende och kostnaderna för förfarandet är bland de största problemen för berörda markägare. Några remissinstanser, bl.a. *Civil Rights Defenders* och *Föreningen HEM* anser att rättssäkerhetsaspekterna i förfarandet måste stärkas. *Svenska kyrkan* avstyrker bedömningen och anser att frågan om utsatta EU-medborgares situation måste hanteras i dess helhet och att det inte går att enbart bryta ut frågan om att flytta på otillåtna bosättningar. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* framför liknande invändningar.

Skälen för regeringens bedömning: Antalet tillfälliga bosättningar i Sverige har ökat på senare år. I många av bosättningarna bor personer från andra EU-länder som tillfälligt uppehåller sig i Sverige. I november 2015 bedömdes antalet boende i bosättningarna vara ca 4 700 personer, varav 70–100 barn. Enligt Polismyndigheten har den uppskattning som tidigare gjorts inte väsentligt förändrats. I stor utsträckning är det fråga om personer som har sökt sig till Sverige på grund av fattigdom i hemlandet och många är ekonomiskt och socialt utsatta. Många av de som kommer till Sverige är romer från Rumänien och Bulgarien. I promemorian redogörs för flera rapporter som belyser romernas situation i samhället. På EU-nivå har det länge framhållits att romerna måste integreras bättre. Bland annat har EU-kommissionen uppmanat medlemsstaterna att utarbeta nationella strategier för integration av romer.

Regeringen bedriver ett långsiktigt arbete på flera områden för att förbättra situationen för utsatta EU-medborgare i både Sverige och ursprungsländerna. Under 2015 tillsatte regeringen en nationell samordnare för utsatta EU-medborgare som vistas tillfälligt i Sverige. Syftet med uppdraget var bl.a. att underlätta samverkan och erfarenhetsutbyte mellan berörda aktörer. Uppdraget redovisades i februari 2016 (SOU 2016:6). Sverige har också under 2015 och 2016 slutit samarbetsavtal med både Bulgarien och Rumänien för att stärka situationen för utsatta EU-medborgare i hemländerna. Vidare har regeringen gett Länsstyrelsen i Stockholms län i uppdrag att utveckla nationell samverkan och samordna arbetet vad gäller utsatta EU-medborgare. Dessutom har Socialstyrelsen getts i uppdrag att utarbeta ett stöd för socialtjänstens arbete i mötet med gruppen. Uppdraget innebär

särskilt att ta fram kunskapsstöd för hur socialtjänsten kan arbeta med ärenden som rör barn i målgruppen. I många av landets kommuner och bland frivilligorganisationer bedrivs också ett aktivt arbete för att hjälpa de utsatta EU-medborgare som finns i landet.

Några remissinstanser, bl.a. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* och *Svenska kyrkan*, anser att frågan om otillåtna bosättningar inte lämpar sig för att behandlas separat utan vill att ett helhetsgrepp ska tas. Regeringen anser att det är angeläget att arbetet med att förbättra utsatta EU-medborgares livsvillkor fortgår. Frågan om boende och livsvillkor i övrigt för utsatta personer som vistas i otillåtna bosättningar är dock komplex och kräver långsiktiga åtgärder i personernas hemländer, i Sverige och inom EU. Parallellt med detta arbete finns ett angeläget behov av att se över det befintliga regelverket om särskild handräckning avseende otillåtna bosättningar, som har utsatts för kritik från både markägare och boende. Frågan har även vid flera tillfällen diskuterats i riksdagen och det har framförts att otillåtna bosättningar borde kunna hanteras på annat sätt än enligt gällande regelverk (jfr interpellation 2014/15:243, 565, 604 och 675).

Från markägarhåll har det framförts synpunkter om att det nuvarande systemet inte i tillräcklig utsträckning skyddar deras rätt till marken. Kritiken, som bl.a. framförts av branschorganisationen Fastighetsägarna, har bestått i att Polismyndigheten underlåtit att agera enligt polislagen för att avvärja en straffbelagd handling när fråga varit om en bosättning hos privat mark. Kritiken har också handlat om att förfarandet hos Kronofogdemyndigheten inte är anpassat för att hantera otillåtna bosättningar av det slag som har etablerats under senare år (se bl.a. en artikel i Svenska Dagbladet den 19 februari 2016). Vad som framför allt kritiserats i förfarandet hos Kronofogdemyndigheten är att varje person som ska avlägsnas från en plats måste identifieras. Det upplevs också som problematiskt att personer som tillkommit i bosättningen efter att utslag om särskild handräckning har meddelats inte kan avlägsnas eftersom dessa inte omfattas av ansökan. Denna ordning innebär att markägaren tvingas till en ny ansökan för dessa personer. Även kostnaderna som tas ut under förfarandet upplevs som betungande. Till detta kommer att ju längre tid som människor olovligen bor kvar på en plats, desto större blir ofta bosättningen och därmed kostnaderna för markägaren för städning och sanering efter att bosättningen har flyttats.

Kritik mot den nuvarande ordningen har också uttalats utifrån de boendes intressen. Kritiken går ut på att myndigheternas hantering av de otillåtna bosättningarna inte i tillräcklig utsträckning tar hänsyn till att de som uppehåller sig på platsen i många fall befinner sig i en ekonomiskt och socialt utsatt situation. Dessutom ifrågasätts om det är en långsiktig hållbar lösning att endast flytta på bosättningarna. I en rapport från december 2015 anser människorättsorganisationen Civil Rights Defenders att rivningar av otillåtna bosättningar ska omgärdas av samma skyddsåtgärder som andra avhysningar (Utsatta unionsmedborgare i Sverige: Statens skyldigheter enligt internationella människorättsnormer, EU-rätt och svensk rätt). JO har i ett ärende som gällde särskild handräckning av en otillåten bosättning riktat kritik mot Kronofogdemyndigheten för bristande handläggning (beslut den 29 september 2016, dnr 4119-2015).

Många remissinstanser, bl.a. *LRF* och *Civil Rights Defenders*, bekräftar den kritik som tidigare framförts mot den nuvarande ordningen för hantering av otillåtna bosättningar. Regeringen anser att åtgärder behöver vidtas för att förbättra markägares möjligheter att få hjälp med att avlägsna en otillåten bosättning. Det är viktigt att rättsordningen värnar om äganderätten. För att ge ett tillräckligt skydd mot ingrepp i äganderätten måste rättsordningen erbjuda rättsmedel som är ändamålsenliga. Det är samtidigt viktigt att det finns processuella skyddsåtgärder som gör det möjligt för de personer som bor i bosättningarna, och som ofta befinner sig i en ekonomiskt och socialt utsatt situation, att göra sina rättigheter gällande. Trots den sociala problematik som dessa bosättningar är förenade med är det inte, och kan det inte bli, tillåtet att bosätta sig varken i parker, på annan offentlig plats eller på privat mark utan tillstånd från markägaren. Regeringen anser därför att förändringar behövs i syfte att förbättra möjligheterna för en markägare att få hjälp med att avlägsna en otillåten bosättning från hans eller hennes mark. De personer som ska avlägsnas måste också tillförsäkras ett rättssäkert förfarande.

4.2.2 Polismyndighetens ansvar för att ingripa mot otillåtna bosättningar

Regeringens bedömning: Polismyndigheten har de legala förutsättningarna som krävs för att i de flesta fall kunna ingripa mot otillåtna bosättningar.

Promemorians bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna instämmer i bedömningen, bl.a. *Riksdagens ombudsmän (JO)*, *Svea hovrätt*, *Nacka tingsrätt*, *Falu tingsrätt*, *Östersunds tingsrätt*, *Justitiekanslern*, *Länsstyrelsen i Stockholms län*, *Stockholms universitet*, *Trafikverket*, *Sveriges Kommuner och Landsting (SKL)*, *LRF* och *Fastighetsägarna*. *Civil Rights Defenders* och *Föreningen HEM* invänder mot bedömningen och framför att det polisiära förfarandet är knapphändigt reglerat, rättsosäkert och går inte att invända mot eller överklaga. *Kronofogdemyndigheten* och *Föreningen Sveriges Kronofogdar* anser att det i första hand är Polismyndighetens uppgift att hantera otillåtna bosättningar. *Svenskt Näringsliv* och *LRF* anser att det i regelverk för Polismyndigheten bör tydliggöras att det i första hand är Polismyndigheten som ska avbryta det påbörjade brottsliga angreppet. *JO* anser att det krävs en översyn av reglerna om hur den kvarlämnade egendomen ska hanteras för att ge Polismyndigheten fullt fungerande lagliga verktyg.

Skälen för regeringens bedömning: Som framgått ovan har kritik riktats mot att det har varit svårt att få Polismyndigheten att agera vid otillåtna bosättningar. Kritiken har främst bestått i att Polismyndigheten avstått från att agera enligt polislagen för att avvärja en straffbelagd handling när fråga varit om en bosättning på privat mark. Flera remissinstanser, bl.a. *LRF* och *Fastighetsägarna*, bekräftar denna bild. För markägarna anses det vara en fördel om det är Polismyndigheten och inte Kronofogdemyndigheten som hanterar frågan om avlägsnande. När

Polismyndigheten agerar enligt polislagen behöver markägaren inte identifiera personerna och inte heller stå för några kostnader i samband med avlägsnandet.

Polismyndigheten har till uppgift att förebygga, förhindra och upptäcka brottslig verksamhet samt utreda och beivra brott som hör under allmänt åtal (2 § första stycket 1 och 3 polislagen). I dessa uppgifter ingår att ingripa mot en otillåten bosättning där brottslig verksamhet pågår. I 13 § polislagen regleras de närmare förutsättningarna för när en polisman kan avvisa, avlägsna eller tillfälligt omhänderta en person. Naturligtvis kan Polismyndigheten hamna i situationer där en prioritering av befintliga resurser måste göras. Som utgångspunkt ska dock Polismyndigheten ingripa i de fall en markägare gör en anmälan om en otillåten bosättning. Om Polismyndigheten vidtar åtgärder med stöd av polislagen kan kvarlämnad egendom under vissa förutsättningar tas om hand enligt bestämmelserna i rättegångsbalken. Regeringen bedömer att befintliga bestämmelser är tillräckliga i dessa avseenden. Vidare finns det flera mekanismer som syftar till att säkerställa ett rättssäkert förfarande hos Polismyndigheten. När det gäller brottsliga gärningar är det av stor vikt att bedömningar och bevisning avser enskilda individer och inte en hel grupp. Uppsåt i förhållande till den aktuella gärningen måste bedömas i varje enskilt fall. Vid missnöje med Polismyndighetens hantering av ett enskilt ärende kan den enskilde bl.a. vända sig till JO.

I juli 2015 gav regeringen Polismyndigheten i uppdrag att föreslå åtgärder för att motverka brottslighet som riktas mot utsatta EU-medborgare och annan brottslighet som begås i anslutning till tiggeri eller tillfälliga boplatser. I december 2015 lämnade Polismyndigheten en redovisning av uppdraget. Inom ramen för uppdraget har Polismyndigheten gjort en rättslig översyn av myndighetens möjligheter att hantera otillåtna bosättningar och lämnat rekommendationer för åtgärder i samband med ingripanden mot otillåtna bosättningar. I redovisningen bekräftar myndigheten att Polismyndigheten tidigare sällan ingrep när en otillåten bosättning inte fanns på offentlig plats, utan i stället hänvisade markägaren att ansöka om särskild handräckning. I redovisningen anges att en förundersökning ska inledas när rekvisiten för brott är uppfyllda. Vidare anges att syftet vid ingripande mot otillåtna bosättningar är att förmå bosättarna att själva flytta på sig och sina tillhörigheter. Det anges att socialnämnden bör närvara vid polisingripandet för att säkerställa att sociala myndigheter får kännedom om förhållandena i bosättningen så att bistånd med akut hjälp kan lämnas om detta skulle vara behövligt. Vidare konstateras att anställda vid Polismyndigheten är skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa. Vid ingripanden bör bl.a. tolkar och socialtjänst följa med och särskild hänsyn bör tas om barn kan antas finnas i den otillåtna bosättningen. De nya rekommendationerna har spridits till samtliga polisregioner i syfte att säkerställa ett juridiskt korrekt, enhetligt och effektivt polisarbete i hela landet. Beslut har också fattats om en nationell informationsinsats riktad främst mot polismän i yttre tjänst.

Polismyndigheten framhåller att myndigheten förväntas arbeta mer enhetligt och aktivt mot otillåtna bosättningar i enlighet med de rekommendationer som har tagits fram som en del av Polismyndighetens

regeringsuppdrag. Myndigheten strävar dessutom efter att agera i ett tidigt skede, innan full etablering av bosättningen har skett, vilket minskar risken för att egendom lämnas kvar på platsen. Vidare har den nationella operativa ledningsgruppen sommaren 2016 gett Polisregion Öst ett nationellt uppdrag att arbeta vidare med det material som tagits fram för att ytterligare förtydliga hur arbetet kan bedrivas praktiskt. Arbetet pågår i samtliga regioner med rekommendationerna som grund. Det pågår även utbildningsverksamhet inom ingripande verksamheten och regionöverskridande samarbete kring arbetsmetoderna för ingripande vid otillåtna bosättningar. Polismyndigheten samverkar också kontinuerligt med bl.a. kommuner, lokaltrafikbolag, fastighetsbolag och frivilligorganisationer.

Regeringen konstaterar därför att det finns tillräckliga förutsättningar för Polismyndigheten att ingripa mot otillåtna bosättningar.

4.2.3 Ett nytt förfarande för avlägsnande av otillåtna bosättningar

Regeringens förslag: Det ska införas en ny form av särskild handräckning som gäller avflyttning vid otillåten besittningsrubbing. Förfarandet ska benämnas avlägsnande och innehålla bestämmelser som kompletterar befintliga bestämmelser om särskild handräckning i lagen om betalningsföreläggande och handräckning.

Det ska vidare införas nya regler om avlägsnande i utsökningsbalken. Bestämmelserna ska gälla vid verkställighet av en exekutionstitel som gäller en förpliktelse för den som har rubbat sökandens besittning att, i fall som inte avser avhysning, flytta från fast egendom, en bostadslägenhet eller något annat utrymme i en byggnad eller i annan lös egendom.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna tillstyrker eller har inga invändningar mot förslaget. Bland dessa finns *JO, Falu tingsrätt, Justitiekanslern, Statens fastighetsverk, Lunds universitet, Katrineholms kommun, Klippans kommun, Solna kommun, Civil Rights Defenders, Föreningen HEM* och *Sveaskog*. Flera av remissinstanserna uttalar att förslagen framstår som väl avvägda. *Centrum för sociala rättigheter* anser att förslaget genomsyras av obalanserade avvägningar och går markägarna till mötes på ett oproportionerligt sätt. *Stockholms Stadsmission, Eskilstuna Stadsmission, Kalmar Stadsmission, Linköpings Stadsmission, Skåne Stadsmission, Uppsala Stadsmission, Västerås Stadsmission* och *Örebro Stadsmission (Stadsmissionerna), Svenska kyrkan* och *Föreningen Sveriges Kronofogdar* avstyrker förslaget. *Stadsmissionerna* och *Svenska kyrkan* anser att ett avlägsnande måste göras beroende av att de drabbade erbjuds alternativa boenden. *Svenska kyrkan* anser också att offentliga markägare inte bör omfattas av förslaget då dessa bör anvisa de bosatta till platser med sanitära förutsättningar. *Civil Rights Defenders* anser att det föreslagna förfarandet utgör förstahandsalternativet i stället för det polisiära förfarandet. *Nacka tingsrätt* ifrågasätter behovet av att införa ett

förenklat handräckningsförfarande och utesluter inte att Polismyndighetens incitament att vidta åtgärder på privat mark blir mer begränsade. *Stockholms kommun* och *Fastighetsägarna* framför liknande synpunkter. *Polismyndigheten* anser att det finns situationer som behöver hanteras inom ramen för särskild handräckning och att det föreslagna förfarandet är ett välbehövligt komplement till reglerna om särskild handräckning. *Sveriges advokatsamfund* har i huvudsak ingen erinran mot förslaget, men anser att enskildas rättssäkerhet ytterligare måste stärkas. Föreningen *Sveriges Kronofogdar* framhåller att lagstiftningen kommer att bli tillämplig vid alla typer av förpliktelser som avser avflyttande och att det finns en risk för att skyddet i lagstiftningen även kommer att omfatta personer som inte förtjänar detta skydd. *Uppsala tingsrätt* framför liknande synpunkter. *Trafikverket* och *Huddinge kommun* efterfrågar lagförslag som möjliggör avlägsnande av otillåtna bosättningar på privat mark vars ägare inte agerar för att avlägsna bosättningen.

Skälen för regeringens förslag

Ett nytt förfarande

Även om Polismyndigheten i de flesta fall har legala förutsättningar att ingripa mot otillåtna bosättningar bedöms det finnas ett behov av ett alternativt förfarande dit markägare kan vända sig för att få hjälp med att avlägsna en otillåten bosättning. Det kan t.ex. finnas fall där Polismyndigheten gör en annan bedömning än markägaren när det gäller frågan om de boende gör sig skyldiga till brott. En boende kan exempelvis invända att markägaren har gett sin tillåtelse till att vederbörande får lov att uppehålla sig på platsen. Även om Polismyndigheten inleder en förundersökning är det inte heller säkert att det leder till omedelbara åtgärder. Det kan inte heller bortses från risken för att Polismyndigheten, trots den angelägenhet som frågan kan ha, i ett enskilt fall inte kan prioritera ett ingripande. Markägaren behöver i sådana situationer ett annat effektivt rättsmedel som gör det möjligt att återfå besittningen till sin mark.

Förfarandet vid särskild handräckning har utsatts för kritik för att det inte är anpassat till behoven i samband med otillåtna bosättningar. I promemorian föreslås att det ska införas ett nytt förfarande vid särskild handräckning av otillåtna bosättningar som ska vara ett komplement till befintliga bestämmelser om särskild handräckning i lagen om betalningsföreläggande och handräckning. Förfarandet ska benämnas avlägsnande. Vidare föreslås särskilda bestämmelser i utsköningsbalken för att reglera hur verkställigheten av ett avgörande om avlägsnande ska gå till. I sak innebär förslaget att den sökande under vissa förutsättningar ska kunna ansöka om särskild handräckning utan att behöva identifiera varje svarande. Vidare innebär förslaget att det inte ska vara nödvändigt att markägaren gör en ny ansökan om särskild handräckning i de fall det har tillkommit personer i bosättningen innan beslutet hunnit verkställas. I promemorian betonas behovet av att ett effektivt förfarande inte får gå ut över rättssäkerheten för de boende. Det lämnas därför även flera förslag som syftar till att stärka rättssäkerheten för de boende.

Remissinstanserna är i stor utsträckning positiva till det nya förfarande för avlägsnande som föreslås. Även regeringen ser behov av att underlätta för markägare att återfå besittningen till sin egendom. *Stadsmissionerna* och *Svenska kyrkan* anser att ett avlägsnande måste göras beroende av att de drabbade erbjuds alternativa boenden. Någon sådan skyldighet föreligger dock inte inom ramen för Kronofogdemyndighetens prövning i dag och regeringen anser inte att det bör göras någon ändring i detta avseende. Om särskild handräckning ska kunna vara ett lämpligt och rättssäkert förfarande för att hantera otillåtna bosättningar finns det dock behov av att på andra sätt också tillgodose svarandens intressen i större utsträckning. Regeringen ställer sig sammantaget bakom promemorians förslag om ett nytt förfarande för avlägsnande av otillåtna bosättningar. Det faktum att ett nytt förfarande bör införas fråntar dock inte Polismyndigheten dess ansvar för att ingripa i enlighet med gällande rätt.

Den situation som *Trafikverket* och *Huddinge kommun* lyfter fram, som rör avlägsnande av otillåtna bosättningar på privat mark när ägaren inte agerar, har inte berörts i promemorian. Regeringen bedömer att det för närvarande inte finns tillräckliga skäl att vidta några åtgärder med anledning av den beskrivna situationen, men följer utvecklingen på området.

Tillämpningsområdet för de nya bestämmelserna i lagen om handräckning och betalningsföreläggande

Av 4 § första stycket 1 BfL framgår att det är möjligt att ansöka om särskild handräckning i tre fall: 1) när sökandens besittning har egenmäktigt rubbats, 2) när annan olovlig åtgärd har vidtagits beträffande fast eller lös egendom, eller 3) när utövningen av sökandens rätt till viss egendom på annat sätt olovligen hindras. Otillåtna bosättningar utgör sådana besittningsrubbningar som faller under (1) ovan. De mål som ska handläggas som avlägsnande omfattas alltså redan av bestämmelserna om särskild handräckning i 4 § första stycket 1 BfL. Tillämpningsområdet för särskild handräckning bör inte utökas, men en särreglering för mål om avlägsnande bör införas inom ramen för regelverket om särskild handräckning. Detta innebär att de bestämmelser som allmänt gäller för särskild handräckning även kommer att gälla i mål om avlägsnande, om inte något annat är särskilt föreskrivet. För att avgränsa de mål som ska handläggas som avlägsnande bör ett nytt andra stycke införas i 4 § BfL.

Reglerna bör tillämpas när någon olovligen bosatt sig på fast egendom eller annan egendom som inte är fast egendom, t.ex. i en lägenhet eller ett hus på ofri grund. Bestämmelserna bör även kunna tillämpas när någon egenmäktigt har rubbat sökandens besittning till lös egendom som inte är utrymme i en byggnad, t.ex. då någon utan tillstånd har bosatt sig i annans båt, bil eller husvagn. Även arrendatorer, bostadsrättsinnehavare och andra nyttjanderättshavare vars besittning har rubbats bör kunna vara sökande i målet.

Ett utslag i ett mål om avlägsnande innebär en skyldighet för svaranden att flytta från den plats som han eller hon tagit i besittning. Ett åläggande att flytta bör även, liksom vid avhysning, innebära en skyldighet för svaranden att ta med sig privat egendom (jfr prop. 1980/81:8 s. 785). Ett

yrkande att någon enbart ska förpliktas att ta bort lös egendom från annans fastighet får i stället hanteras enligt de vanliga reglerna om särskild handräckning. Inte heller bör avlägsnandeförfarandet kunna användas för att få en tidigare ägare eller nyttjanderättshavare att flytta från fast egendom, bostadslägenhet eller annat utrymme i byggnad när besittningsrätten har upphört. I dessa fall måste sökanden, på samma sätt som i dag, i stället ansöka om avhysning enligt 3 § BfL.

Svenska kyrkan anser att offentliga markägare inte bör omfattas av förslaget då dessa bör kunna anvisa de bosatta till platser med sanitära förutsättningar. Regeringen anser dock att bestämmelserna bör vara generellt tillämpliga på de besittningsrubbningsfall som faller under definitionen. *Föreningen Sveriges Kronofogdar* framhåller att lagstiftningen kommer att bli tillämplig vid alla typer av förpliktelser som avser avflyttande och som inte avser avhysning och att det finns en risk för att skyddsreglerna i lagstiftningen även kommer att omfatta personer som inte förtjänar detta skydd. Som exempel nämns oseriösa hantverkare som utan lov ställer upp husvagnar på en parkering, festivaldeltagare som slår upp tält framför scenen på ett konsertområde och kriminella organisationer som utan lov tar över en verksamhetslokal. Förslagen i promemorian till skydd för svaranden ska ses i ljuset av att det i stor utsträckning är ekonomiskt och socialt utsatta personer som olovligt bosätter sig på annans mark. Som föreningen framhåller kommer lagstiftningen även att vara tillämplig i fall där svaranden inte befinner sig i en lika utsatt situation. Regeringen, liksom de flesta remissinstanserna, gör dock bedömningen att systemet bör vara sammanhållet och att reglerna får utformas så att det finns utrymme för att beakta att svaranden kan ha olika starka skyddsbehov.

Särskilda bestämmelser om verkställighet av avlägsnande

I dag verkställs utslag och beslut om särskild handräckning enligt bestämmelserna i 16 kap. 11–12 a §§ UB. Dessa bestämmelser tillämpas vid verkställighet av skyldigheter av skiftande slag, t.ex. att lämna ut en lös sak eller att riva en byggnad. Även negativa förpliktelser omfattas, exempelvis en skyldighet att upphöra med viss störande verksamhet. Regleringen är begränsad och allmänt hållen, särskilt i jämförelse med vad som gäller vid avhysning (16 kap. 1–9 §§). I promemorian konstateras att sådana rättssäkerhetsgarantier som bör ingå i ett förfarande som avser avlägsnande av fysiska personer till stora delar återfinns i regelverket om avhysning. I promemorian lämnas därför flera förslag som har sin förebild i regelverket för avhysning, såsom tidsfrister för verkställighet, anstånd och uppskov.

Regeringen delar bedömningen i promemorian att sådana sociala hänsyn som gör sig gällande vid avhysning ofta gör sig gällande även i de situationer som ska hanteras enligt det nya summariska förfarandet för avlägsnande. Det handlar i många fall om att en person som tillfälligt bor på en plats ska flytta därifrån. Avlägsnande kan alltså vara en mycket ingripande åtgärd. Mot den bakgrunden anser regeringen att det vid avlägsnande, liksom vid avhysning, finns behov av bestämmelser om bl.a. tidsfrister och anstånd. På grund av de skillnader som ändå finns mellan avhysning och avlägsnande är det dock inte lämpligt att tillämpa

samtliga bestämmelser som gäller avhysning vid avlägsnande, utan i vissa fall behövs en särreglering.

Tillämpningsområdet för de nya bestämmelserna i utsökningsbalken

Bestämmelserna om verkställighet av avlägsnande bör tillämpas på sådana förpliktelser som omfattas av det nya summariska förfarandet för avlägsnande, dvs. en förpliktelse för den som har rubbat sökandens besittning att avflytta från fast egendom, en bostadslägenhet eller något annat utrymme i en byggnad eller i annan lös egendom som inte är en fråga om avhysning. Det innebär att bestämmelserna kommer att tillämpas vid verkställighet av utslag och beslut om avlägsnande enligt den lagen. Bestämmelserna bör dock inte vara begränsade till verkställighet av utslag och beslut enligt lagen om betalningsföreläggande och handräckning. De bör även tillämpas vid verkställighet av en dom eller annan exekutionstitel som avser en förpliktelse som faller under definitionen. Bestämmelserna bör dock inte vara tillämpliga om det rör sig om avhysning (16 kap. 1 § UB).

Kronofogdemyndighetens avgifter

En del av den kritik som riktas mot dagens förfarande går ut på att avgifterna som tas ut hos Kronofogdemyndigheten är alltför betungande för markägarna. Detta gäller särskilt den grundavgift på 600 kronor som tas ut för varje svarande som omfattas av verkställigheten. Vid många svarande kan grundavgiften komma att uppgå till höga belopp.

Avgifternas storlek regleras i förordningen om avgifter vid Kronofogdemyndigheten. Regeringen avser att se över dessa förordningsbestämmelser i syfte att åstadkomma vissa lättnader för den sökande när det är fråga om flera svarande.

5 Avlägsnandemål i den summariska processen

5.1 En ansökan om avlägsnande kan prövas även om svaranden är oidentifierad

<p>Regeringens förslag: En ansökan om avlägsnande behöver inte innehålla personuppgifter om svaranden, om sökanden trots rimliga ansträngningar inte kan lämna dessa.</p>
--

Promemorians förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. I promemorian föreslås även en uttrycklig bestämmelse om att en ansökan om avlägsnande ska avvisas om sökanden inte har gjort tillräckliga ansträngningar för att klarlägga svarandens identitet.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna tillstyrker eller har inga invändningar mot förslaget, bl.a. *Svea hovrätt, Hovrätten över Skåne och Blekinge, Falu tingsrätt, Justitiekanslern, Åklagarmyndigheten, Polismyndigheten, Kronofogdemyndigheten, Sveriges*

Kommuner och Landsting, Karlskrona kommun, Katrineholms kommun och Solna kommun. Förslaget avstyrks av *Malmö tingsrätt, Civil Rights Defenders, Föreningen HEM, Stadsmissionerna och Svenska kyrkan.* Dessa remissinstanser anser att den föreslagna ordningen påtagligt avviker från den systematik som gäller i mål om särskild handräckning och riskerar att leda till att de svarande inte kan göra invändningar i processen. *JO, Uppsala tingsrätt, Sveriges advokatsamfund och Centrum för Sociala rättigheter* framför invändningar om att förslaget medför bristande rättssäkerhet för den svarande parten. Några remissinstanser, bl.a. *Nacka tingsrätt, Trafikverket, Stockholms universitet och Västerbottens markägareförening,* ifrågasätter kravet på identifieringsförsök då det riskerar att medföra faktiska svårigheter för den sökande och problem för Kronofogdemyndigheten att avgöra om kravet är uppfyllt. Bland andra *Svea hovrätt, Göteborgs tingsrätt, SABO, Fastighetsägarna, Föreningen Sveriges Kronofogdar* och *Huddinge kommun* efterfrågar klargörande av vilka utredningsåtgärder den sökande måste vidta och hur Kronofogdemyndigheten ska kontrollera om åtgärderna är tillräckliga.

Skälen för regeringens förslag

Kravet på att lämna personuppgifter bör lättas upp

En ansökan om särskild handräckning ska innehålla uppgifter om parterna i den utsträckning som anges i 33 kap. 1 § rättegångsbalken (18 § BfL). Om sökanden inte kan lämna uppgifter om bl.a. motpartens namn, personnummer och adress kan ansökan komma att avvisas. Det är den sökande själv som har ansvaret för att identifiera svaranden. Varken Kronofogdemyndigheten eller någon annan har en skyldighet att bistå den sökande med denna uppgift.

Kravet på att personuppgifter ska lämnas om motparten kan vålla problem för en sökande som vill få hjälp av Kronofogdemyndigheten att avlägsna en otillåten bosättning. Om bosättningen består av medborgare från ett annat land kan språkliga barriärer försvåra arbetet. Vid stora bosättningar kan det också vara tidskrävande att identifiera de svarande, inte minst mot bakgrund av att de personer som befinner sig på platsen kan bytas ut med korta intervall. I fall av ren ockupation, t.ex. om svaranden har låst in sig i en byggnad, kan det i praktiken vara omöjligt för sökanden att identifiera motparten. Kravet på att lämna personuppgifter om motparten kan alltså innebära ett hinder för den som vill ansöka om särskild handräckning att få sin ansökan prövad och därmed upprätthålla sin rätt till marken. Vidare innebär detta krav att en svarande som tillkommit sedan ansökan prövades inte omfattas av utslaget. I en sådan situation är sökanden hänvisad till att på nytt ansöka om särskild handräckning. Även denna problematik förvärras om det är fråga om en bosättning där personerna i bosättningen ofta byts ut. Det finns anledning att överväga om den som ansöker om särskild handräckning bör få hjälp i arbetet med identifiering, alternativt om kravet på att lämna uppgifter om motpartens identitet i denna typ av mål bör lättas upp.

Polismyndigheten har inom ramen för en förundersökning rätt att begära identitetsuppgifter av en person som på sannolika skäl är

misstänkt för brott (23 kap. 1 § RB). Som framgått ovan är det i de flesta fall av otillåten bosättning fråga om ett brott. Uppgifter om de som uppehåller sig på platsen kan därmed bli kända för Polismyndigheten. Uppgifter om en misstänkts identitet i en förundersökning kan dock skyddas av sekretess enligt 18 kap. 1 § offentlighet- och sekretesslagen (2009:400), men även enligt 35 kap. 1 § samma lag som gäller sekretess till skydd för enskilda personliga och ekonomiska förhållanden. I promemorian görs bedömningen att det inte bör införas någon skyldighet för Polismyndigheten att lämna ut identitetsuppgifter om de boende till en markägare som behöver uppgifterna för att kunna ansöka om särskild handräckning hos Kronofogdemyndigheten. Regeringen instämmer i att det inte finns skäl att införa en sekretessbrytande bestämmelse i detta avseende. Ingen remissinstans ger uttryck för någon annan uppfattning.

Kravet på att lämna personuppgifter om motparten är grundläggande inom processrätten och gäller såväl i den summariska processen som i processen vid allmän domstol. Att kunna föra en process utan att behöva lämna sådana uppgifter utgör, som påpekas av bl.a. *Malmö tingsrätt*, ett betydande avsteg från vad som normalt gäller och det ställer stora krav på att svaranden inte fråntas möjligheten att få sina intressen tillvaratagna i processen. Det bör i detta sammanhang dock framhållas att svarandens möjligheter att i dag göra invändningar i processen i praktiken är små. När det är fråga om interimistiska beslut, vilket hittills ofta har varit fallet, kan ett beslut om att avlägsna boende både fattas och verkställas utan att de svarande behöver delges vare sig ansökan, beslutet eller underrättelse om att verkställighet kommer att ske. Är saken brådskande får Kronofogdemyndigheten dessutom vidta behövlig åtgärd genast, utan föregående underrättelse.

Det finns inom andra rättsområden förfaranden med okända intressenter som uppmärksammas på att förfarandet pågår och erbjuds en möjlighet att inträda i processen och göra sin rätt gällande. Att de inte agerar utgör dock inte hinder mot att en i sig nödvändig eller annars motiverad åtgärd vidtas, även om den negativt påverkar de okändas rätt. Detta gäller t.ex. vid likvidation enligt aktiebolagslagen (2005:551) och vid ackordsförfarande enligt konkurslagen (1987:672). Genom den nya skuldsaneringslagen (2016:675) har det införts en ordning som innebär att gäldenären i sin ansökan endast behöver ange de borgenärer som han eller hon känner till (12 § första stycket 3) och att Kronofogdemyndigheten därefter genom kungörelse ger okända borgenärer möjlighet att anmäla sina fordringar och inträda i processen (prop. 2015/16:125 s. 58–64). Genom skuldsaneringen befrias sedan gäldenären normalt från ansvar för betalningen av skulder som inte är kända i ärendet (47 §). Vid avhysning finns bestämmelser som gör det möjligt att exekutionstiteln i viss utsträckning även kan användas mot tredje man (16 kap. 8 § UB). Det finns således exempel på att beslut kan göras gällande mot personer som inte har varit kända vid den prövning som har gjorts.

Som framhålls av flera remissinstanser innebär kravet på att lämna personuppgifter om svaranden att en sökande i dag i många fall har svårt att ta till vara sin rätt och få sin ansökan om särskild handräckning prövad av Kronofogdemyndigheten. Detta är naturligtvis ett allvarligt problem som riskerar att minska tilltron till systemet. Regeringen anser

att det finns tungt vägande skäl för att mildra kravet på att en ansökan om avlägsnande i samtliga fall ska innehålla uppgifter om svaranden. Med en sådan ordning kan sökanden i större utsträckning få sin ansökan prövad av Kronofogdemyndigheten. Vidare skapas förutsättningar för att utslaget om avlägsnande ska kunna verkställas mot alla som vid tiden för verkställigheten finns på platsen om det i exekutionstiteln är angivet att vissa eller samtliga svarande är oidentifierade. *Sveriges advokatsamfund* efterfrågar ett resonemang om hur ett utslag eller beslut som riktar sig mot oidentifierade svarande ska vara utformat för att det ska vara verkställbart. Regeringen konstaterar att det i mål där det finns oidentifierade svarande kommer att vara särskilt viktigt att förpliktelsen är tydligt utformad, exempelvis avseende den plats från vilken avflyttningen ska ske.

Som framgått ovan innebär nuvarande ordning i många fall begränsade möjligheter för svaranden att komma till tals. Regeringen anser att ett förfarande som tillåter oidentifierade parter bör i högre utsträckning tillgodose svarandens möjligheter att göra invändningar i processen och även i övrigt erbjuda ett starkare skydd för rättssäkerheten.

Ansträngningar för att lämna personuppgifter om svaranden krävs

Som framgått ovan innebär lättnader i kravet på att lämna uppgifter om svaranden ett avsteg från den grundläggande principen om att en kontradiktorisk process förs mellan kända parter. Utgångspunkten bör därför även fortsättningsvis vara att den sökande ska lämna uppgifter om vem motparten är. En lättnad i detta avseende bör inte gå längre än vad som är motiverat för att sökanden ska kunna ta till vara sin rätt.

Frågan blir i stället vilka krav på identifieringsförsök som bör ställas på den sökande. I promemorian föreslås att den sökande ska göra rimliga ansträngningar för att klarlägga svarandens identitet. Några remissinstanser, bl.a. *Nacka tingsrätt* och *Trafikverket*, ifrågasätter kravet på identifieringsförsök då ett sådant krav riskerar att medföra faktiska svårigheter för den sökande och problem för Kronofogdemyndigheten att avgöra om kravet är uppfyllt. Fördelen med en ordning som utgår från att den sökande gör egna ansträngningar, jämfört med t.ex. ett uppenbarhetsrekvisit som till fullo prövas av Kronofogdemyndigheten, är att den sökande får förutsättas besöka platsen. I samband med detta kan markägaren informera de som påträffas om att de inte har rätt att vara på platsen och om hans eller hennes avsikter att ansöka om ett avlägsnande. De boende ges då också tillfälle att lämna platsen självmant. Regeringen bedömer att ett krav på den sökande att göra rimliga ansträngningar för att få fram uppgifter om svaranden ger tillräckliga lättnader för att tillgodose behovet av att göra förfarandet mer effektivt.

Vilka utredningsåtgärder den sökande måste ha vidtagit för att ha gjort vad som rimligen kan krävas, får bedömas från fall till fall. Kravet på den sökande bör inte ställas särskilt högt. Kravet bör normalt kunna anses vara uppfyllt om sökanden har besökt platsen och tillfrågat svaranden om hans eller hennes personuppgifter. Detta är också ofta nödvändigt för att sökanden ska kunna lämna uppgifter om antalet personer och om det kan antas finnas barn på platsen, vilket är uppgifter som behövs för Kronofogdemyndighetens handläggning. Det ligger i den sökandes

intresse att lämna så utförliga uppgifter som möjligt för att ansökan ska kunna leda till ett utslag som kan verkställas. Ibland kan omständigheterna vara sådana att det framstår som utsiktslöst att alls få fram uppgifter även om sökanden besöker platsen. Så kan vara fallet när någon har ockuperat och låst in sig i en byggnad eller om det finns befogad anledning att anta att sökanden riskerar att utsättas för våld eller hot i samband med identifieringsförsöket. I sådana fall bör det inte krävas att sökanden har tillfrågat de svarande om deras personuppgifter för att anses ha gjort vad som rimligen krävs.

I promemorian föreslås att om ansökan avser avlägsnande behöver sökanden inte lämna personuppgifter om svaranden, om sökanden trots rimliga ansträngningar inte har kunnat klarlägga svarandens identitet. Att klarlägga någons identitet kräver i princip att identiteten styrks genom uppvisade av passhandling eller annan giltig legitimation. En sådan utformning av bestämmelsen riskerar att ställa högre krav på sökanden än vad som är motiverat. Undantaget från kravet att lämna uppgifter om svaranden bör i stället utformas så att det ska vara fråga om att sökanden trots rimliga ansträngningar inte kan lämna dessa. Även om identiteten inte kan klarläggas fullständigt bör sökanden lämna in de uppgifter som finns tillgängliga för att underlätta Kronofogdemyndighetens handläggning.

I promemorian föreslås vidare att en bestämmelse införs om att ansökan om avlägsnande ska avvisas om sökanden inte har gjort tillräckliga ansträngningar för att klarlägga svarandens identitet. Det är rimligt att följden av att sökanden förhåller sig alltför passiv i fråga om att lämna personuppgifter om svaranden bör vara att ansökan avvisas. Enligt regeringens bedömning behöver detta dock inte regleras särskilt, utan kan ske med stöd av befintliga bestämmelser (21 § BfL).

Underrättelse till socialnämnden

Det är kommunerna, i form av socialnämnderna, som har det yttersta ansvaret för att enskilda får det stöd och den hjälp som de behöver (2 kap. 1 § socialtjänstlagen [2001:453]). En av socialnämndens viktigaste uppgifter är att verka för att barn och unga växer upp under trygga och goda förhållanden, att bedriva uppsökande verksamhet och annat förebyggande arbete för att förhindra att barn och unga far illa och att se till att barn och unga får det skydd och stöd som de behöver (5 kap. 1 § socialtjänstlagen). För att socialnämnden ska kunna fullgöra dessa skyldigheter är det mycket viktigt att nämnden i ett tidigt skede får information om att en ansökan om avlägsnande har gjorts. Detta gäller särskilt om ansökan kan antas omfatta eller påverka barn. Kronofogdemyndigheten har i dag ingen skyldighet att underrätta socialnämnden när någon ansöker om särskild handräckning. En sådan underrättelseskyldighet kan uppmärksamma socialnämnden på att det kan finnas barn på platsen som riskerar att fara illa och dessutom förbereda nämnden på att den kan komma att behöva handlägga ansökningar om nödbistånd. En skyldighet för Kronofogdemyndigheten att underrätta socialnämnden om att en ansökan om avlägsnande har gjorts bör tas in på förordningsnivå.

5.2 Föreläggande för svaranden att yttra sig

Regeringens förslag: Om en ansökan om avlägsnande saknar uppgifter om svaranden, ska svaranden i samband med att han eller hon föreläggs att yttra sig över ansökan, även uppmanas att lämna uppgifter om sig själv.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans invänder mot förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Om Kronofogdemyndigheten tar upp en ansökan om betalningsföreläggande, vanlig handräckning eller särskild handräckning till prövning ska svaranden föreläggas att yttra sig över ansökan (25 § BfL). Svaranden ska i föreläggandet upplysas om att målet kan komma att avgöras även om han eller hon inte yttrar sig. I samband med att en svarande föreläggs att yttra sig över en ansökan ska svaranden även uppmanas att lämna de uppgifter om sig som avses i 33 kap. 1 § första–tredje styckena rättegångsbalken i den mån uppgifterna i ansökan är ofullständiga eller felaktiga. Om det behövs får svaranden föreläggas att vid vite lämna sådana uppgifter (26 § BfL).

Det kan förutses att en ansökan om avlägsnande i vissa fall kommer att sakna uppgifter om svarandens identitet. Det är viktigt att svaranden då uppmanas att lämna sådana uppgifter, i likhet med vad som gäller om uppgifterna i ansökan är ofullständiga eller felaktiga. Det bör därför tas in en bestämmelse om att svaranden ska uppmanas att lämna uppgifter om sig även i den mån uppgifterna saknas.

5.3 Interimistiska beslut

Regeringens bedömning: Det bör vara möjligt att meddela interimistiska beslut i avlägsnandemål.

Promemorians bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna gör inga invändningar mot bedömningen. *LRF* anför att det är nödvändigt att interimistiska beslut kan meddelas för att inte göra processen meningslös på grund av lång handläggningstid. *Civil Rights Defenders* och *Stadsmissionerna* avstyrker bedömningen då det interimistiska förfarandet inte tillgodoser svarandens rätt att invända i processen förrän efter verkställighet och att möjligheten att ansöka om inhibition enligt reglerna i 18 kap. UB i praktiken inte blir möjlig. *Svenska kyrkan* anser att en bosättning aldrig bör få flyttas med stöd av ett interimistiskt avgörande, i vart fall inte om svaranden inte har identifierats. *Diskrimineringsombudsmannen* anser att rättssäkerhetsaspekter till skydd för svaranden riskerar att få stå tillbaka för sökandens intressen och kräver ytterligare överväganden.

Skälen för regeringens bedömning: I mål om särskild handräckning får den sökta åtgärden beviljas omedelbart om sökanden yrkar det och gör sannolikt att saken inte tål uppskov, genom ett s.k. interimistiskt beslut (63 § BfL). Ett interimistiskt beslut kan meddelas utan att ansökan behöver delges eller att svaranden behöver ges tillfälle att yttra sig över den (prop. 1989/90:85 s. 143). Parterna ska underrättas om beslutet om

det inte är uppenbart obehövt (59 § BfL). Vidare ska Kronofogdemyndigheten ompröva ett interimistiskt beslut så snart som möjligt (63 §). Det är den sökande som ska göra sannolikt att saken inte tål uppskov och den bevisning som läggs fram ska framstå som i stort sett obestridlig (prop. 1989/90:85 s. 143). I princip ska utslaget förlora sitt värde för sökanden om målet skulle handläggas på vanligt sätt och meddelas vid ett senare tillfälle.

I promemorian görs bedömningen att det även fortsatt bör vara möjligt för Kronofogdemyndigheten att på yrkande av sökanden meddela ett interimistiskt beslut i målet. Det ger den sökande en möjlighet att i fall då saken inte tål uppskov snabbt få ett verkställbart beslut vid inskränkningar i sökandens besittningsrätt. Det är i dag vanligt att den sökande yrkar och beviljas ett interimistiskt beslut. Under 2016 inkom 160 ansökningar om särskild handräckning i mål som avsåg otillåtna bosättningar till Kronofogdemyndigheten. Enligt Kronofogdemyndigheten begärdes interimistiskt beslut i samtliga fall. Kronofogdemyndigheten meddelade interimistiskt beslut i 85 av dessa mål. I 72 fall återkallades eller avvisades ansökan och i tre fall meddelades utslag. Antalet ansökningar om verkställighet som kom in till myndigheten 2016 uppgick till 70 stycken och verkställighet ägde rum i 43 av dessa mål. I de fall då verkställighet inte ägde rum hade svaranden flyttat från platsen innan verkställighet hade skett.

En följd av ett interimistiskt förfarande är att svaranden inte ges tillfälle att yttra sig över ansökan innan ett beslut fattas. Genom förslaget i avsnitt 5.1 om att i vissa fall tillåta oidentifierade svarande kan detta bli än mer tydligt. Ett interimistiskt förfarande har således nackdelar för svaranden, vilket framhålls av *Civil Rights Defenders*, *Stadsmissionerna*, *Svenska kyrkan* och *Diskrimineringsombudsmannen*. Med beaktande av lagstiftningens tillämpningsområde är det dock högst troligt att det även framöver kommer att finnas ett behov av en snabb hantering av en del av de ansökningar om särskild handräckning som kommer att avse avlägsnande. Regeringen anser därför, i likhet med de flesta remissinstanserna, att möjligheten att meddela interimistiska beslut vid särskild handräckning bör finnas kvar och även omfatta mål som avser avlägsnande.

5.4 Proportionalitetsbedömning

<p>Regeringens förslag: Kronofogdemyndigheten ska göra en proportionalitetsbedömning vid prövningen av om en ansökan om avlägsnande ska bifallas.</p>
--

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna tillstyrker eller har inga invändningar mot förslaget. Bland dessa finns *Karlskrona kommun*, *Solna kommun*, *SABO*, *Civil Rights Defenders*, *Föreningen HEM*, *Stadsmissionerna* och *Föreningen Sveriges Kronofogdar*. *SABO* anser att tyngdpunkten för proportionalitetsbedömningen bör ligga i den summariska processen och inte i utskökningsprocessen. *Stockholms stad* ser en risk med att föreslå förändringar som minskar möjligheten att

använda sig av interimistiska beslut. *LRF* anser att det är orimligt att en proportionalitetsbedömning ska göras. *Svenskt Friluftsliv* anser att en proportionalitetsbedömning inte hör hemma i detta skede av processen utan i verkställighetsstadiet. *Svea hovrätt*, *Svenskt Näringsliv* och *Fastighetsägarna* gör liknande invändningar. *Hovrätten över Skåne och Blekinge*, *Malmö tingsrätt* och *Sveriges advokatsamfund* ifrågasätter hur den föreslagna proportionalitetsbedömningen ska göras i förhållande till oidentifierade svarande. *Barnombudsmannen* vill understryka vikten av att Sveriges internationella åtaganden, i synnerhet barnkonventionen, tas med i denna bedömning och att Kronofogdemyndigheten bedömer och beaktar barnets bästa. *Diskrimineringsombudsmannen* påtalar vikten av att de rättstillämpande myndigheterna inte schablonmässigt ger företräde till sökandens intressen utan i en förutsättningslös prövning fullt ut beaktar den begärda åtgärdens konsekvenser för berörda individer. *Östersunds tingsrätt*, *Justitiekanslern* och *Svenskt Friluftsliv* framför synpunkter på den lagtekniska utformningen.

Skälen för regeringens förslag: Enligt nuvarande ordning ska sökanden styrka de omständigheter som han eller hon åberopar till stöd för sin ansökan. Framställningen ska dock läggas till grund för prövningen, i den mån denna har lämnats utan invändning av svaranden och det inte är uppenbart att den är oriktig (39 § BfL). Lagen innehåller inte några uttryckliga bestämmelser om att en proportionalitetsbedömning ska göras. I takt med att unionsrätten och Europakonventionen har fått större inflytande i svensk rätt har dock proportionalitetsprincipen allt tydligare fått genomslag i svenska domstolar och myndigheter. Högsta förvaltningsdomstolen har förklarat att proportionalitetsprincipen gäller som allmän rättsgrundsats inom förvaltningsrätten (HFD 2012 ref. 12). Proportionalitetsprincipen har i flera fall lagfästs, t.ex. i 24 kap. 1 § RB, 8 § polislagen och 2 kap. 5 § skatteförfarandelagen (2011:1244).

I promemorian föreslås att proportionalitetsprincipen ska lagregleras för mål om avlägsnande. *Justitiekanslern* påpekar att detta kan ge intryck av att proportionalitetsprincipen ska beaktas endast i mål om avlägsnande och inte i andra typer av mål som handläggs av Kronofogdemyndigheten. Som regeringen tidigare har konstaterat kan mål om avlägsnade av otillåtna bosättningar vara komplexa i den mening att det kan finnas klara motstående intressen, samtidigt som de svarande kan befinna sig i en särskilt utsatt situation och även inkludera barn. Med en uttrycklig reglering skulle det inte råda någon tvekan om att myndigheten ska beakta frågan om proportionalitet. En sådan bestämmelse skulle också rikta uppmärksamhet på proportionalitetsprincipen och göra det lättare för enskilda att åberopa principen. Mot den bakgrunden anser regeringen, i likhet med de flesta remissinstanserna, att det är motiverat att införa en proportionalitetsprincip för hanteringen av mål om avlägsnande. En proportionalitetsbedömning bör även göras vid prövning av ett interimistiskt yrkande i målet.

Som utgångspunkt för bedömningen bör gälla att den sökande ska återfå besittningen till den mark eller det utrymme som någon annan har tagit i anspråk utan tillåtelse. Mot sökandens intresse av att återfå besittningen bör ställas den olägenhet eller det men i övrigt som åtgärden innebär för svaranden. Utrymmet för att bedömningen ska kunna leda till

att de som uppehåller sig på platsen får vara kvar bör dock vara begränsat. Europadomstolen har framhållit att rätten till skydd för hemmet i artikel 8 inte innebär någon skyldighet för konventionsstaterna att tolerera ett otillåtet besittningstagande under obegränsad tid och att en person som har tagit annans mark i besittning utan att ha rätt till detta, inte kan räkna med att få stanna kvar på platsen (Yordanova m.fl. mot Bulgarien [2012], punkt 121 och 131). Det är viktigt, vilket även framhålls av *Diskrimineringsombudsmannen*, att Kronofogdemyndigheten inte schablonmässigt ger företräde till sökandens intressen. Myndigheten bör i en förutsättningslös prövning fullt ut beakta den begärda åtgärdens konsekvenser för berörda individer. Det kan finnas fall där olägenheten för svaranden får något större genomslag. Det gäller t.ex. vid prövning av interimistiska yrkanden och i sådana fall där besittningsrubbningsen pågått under mycket lång tid utan att markägaren vidtagit några åtgärder för att återfå besittningen. I de fall barn berörs av beslutet bör barnets bästa, vilket även påpekas av *Barnombudsmannen*, vägas in och särskilt beaktas i den bedömning som ska göras.

Några remissinstanser, bl.a. *Hovrätten över Skåne och Blekinge*, *Malmö tingsrätt* och *Sveriges advokatsamfund*, ifrågasätter hur en proportionalitetsbedömning ska kunna göras i förhållande till oidentifierade svarande. Det är naturligtvis svårare att göra en individuell bedömning av proportionaliteten av en åtgärd som riktar sig mot en eller flera oidentifierade svarande som inte har yttrat sig i målet. Detta gäller även vid prövning av ett interimistiskt yrkande där de svarande inte har hörts. Kronofogdemyndigheten bedöms dock kunna få en generell uppfattning om de svarande via de iakttagelser som gjorts och de uppgifter i övrigt som lämnas av den sökande i samband med ansökan. En ansökan ska så långt möjligt innehålla uppgifter om de svarandes antal, hur länge de funnits på platsen och om barn kan antas omfattas av ansökan.

5.5 Svarandens ansvar för kostnader

Regeringens förslag: I utslag som avser avlägsnande ska endast de svarande som anges i ansökan kunna bli skyldiga att ersätta sökandens kostnader i målet.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna har inga invändningar mot förslaget. *SKL* och *Civil Rights Defenders* avstyrker förslaget och anser att det kan leda till att bosatta undandrar sig identifiering. *Malmö tingsrätt*, *LRF* och *Karlskrona kommun* gör liknande invändningar. *Nacka tingsrätt* anser att samma ansvar för kostnader bör gälla för alla identifierade svarande, oavsett när identifieringen sker och att det heller inte är oskäligt att låta var och en av parterna stå sina kostnader. *Göteborgs stad* och *Fastighetsägarna* anser att staten borde ta ett större ansvar för kostnaderna.

Skälen för regeringens förslag: Om utslag meddelas ska Kronofogdemyndigheten enligt gällande regler ålägga svaranden att ersätta sökandens kostnader i målet, om inte sökanden har inlett förfarandet i

onödan (46 § BfL). Det är alltså enbart när ett utslag meddelas som sökanden har rätt till ersättning för sina kostnader. Om Kronofogdemyndigheten avvisar en ansökan eller skriver av ett mål efter att sökanden har återkallat sin ansökan, kan svaranden inte åläggas att ersätta sökandens kostnader i målet. Detsamma gäller om myndigheten avslår en ansökan. I de fall Kronofogdemyndigheten fattar ett interimistiskt beslut som verkställs återkallar i regel sökanden sin ansökan och det blir aldrig aktuellt att meddela utslag i målet. Detta innebär att sökanden inte heller i ett sådant fall kan få sina kostnader ersatta.

Kostnaderna i den summariska processen är normalt sett låga. De kostnader som kan ersättas är ansökningsavgift, ersättning för eget arbete med anledning av målet och arvode till ombud eller biträde (48 § BfL). Ansökningsavgiften är 300 kronor (1 § FAK). Ersättning för eget arbete med anledning av målet och arvode till ombud eller biträde får bestämmas till ett skäligt belopp och får endast om det finns särskilda skäl bestämmas till ett högre belopp än 420 kronor (48 § BfL).

I promemorian föreslås att en svarande som inte har identifierats i en ansökan om avlägsnande inte ska ha något ansvar för att ersätta sökandens kostnader i målet. En svarande som är identifierad i ansökan, föreslås, liksom i dag, kunna åläggas att ersätta sökandens dennes kostnader i målet i den omfattning som anges ovan. Såsom anförs av bl.a. *SKL* och *Civil Rights Defenders* kan en ordning som innebär ett kostnadsansvar enbart för de individer som är identifierade i samband med ansökan leda till att boende undandrar sig identifiering. Detta förhållande gäller dock redan i dag. Det framstår dessutom som rimligt att den sökande som har kunnat lämna uppgifter om någon eller några svaranden ska ha vissa kostnadsmissiga fördelar. På så sätt skapas också visst ytterligare incitament för sökanden att identifiera de svarande.

I de fall uppgifter om ytterligare svarande blir kända under handläggningen, t.ex. i samband med Kronofogdemyndighetens föreläggande om yttrande över ansökan, uppkommer frågan om kostnadsansvaret bör omfatta alla svarande som är identifierade vid tidpunkten för utslaget, eller bara dem som omfattas av ansökan. En ordning som innebär att ett ansvar för kostnader uppkommer i de fall en svarande yttrar sig i målet, och därmed blir identifierad, kan dock medföra att den enskilde tvekar att göra invändningar i målet. Mot bakgrund av de lättnader som sökanden föreslås få när det gäller att lämna uppgifter om motparten är det viktigt att de svarande ges faktiska och reella möjligheter att yttra sig i målet. Att bygga in incitament i förfarandet som motverkar detta bör därför undvikas. Socialnämndens möjligheter att uppmärksamma barn och andra utsatta individer torde också kunna öka om förfarandet i denna del inte motverkar att de svarande gör sin identitet gällande. Regeringen föreslår därför att kostnadsansvaret endast ska omfatta sådana svarande som anges i ansökan om avlägsnande.

6 Verkställighet av ett avlägsnande

6.1 Underrättelse om ett avlägsnande

Regeringens förslag: Kronofogdemyndigheten ska underrätta svaranden innan ett avlägsnande sker.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna tillstyrker eller har inga invändningar mot förslaget. *Barnombudsmannen* tillstyrker förslaget och påpekar vikten av att information också förmedlas till barn som befinner sig i bosättningen. *Civil Rights Defenders* avstyrker förslaget med hänvisning till att det inte tillgodoser rätten att invända i processen. Även *Föreningen HEM* avstyrker förslaget och ifrågasätter att skriftliga underrättelser ska lämnas med tanke på att personer i otillåtna bosättningar ofta har dåliga språkkunskaper eller är analfabeter.

Skälen för regeringens förslag: Vid verkställighet av beslut eller utslag om särskild handräckning ska svaranden underrättas innan verkställighet sker. Om saken är brådskande får dock Kronofogdemyndigheten genast vidta behövlig åtgärd (16 kap. 11 § UB). I promemorian föreslås att Kronofogdemyndigheten alltid ska underrätta svaranden innan ett avlägsnande sker.

Eftersom ett avlägsnande ofta är en mycket ingripande åtgärd instämmer regeringen i promemorians förslag att svaranden ska underrättas innan avlägsnandet genomförs och att detta ska ske även vid verkställighet av ett interimistiskt beslut. Genom underrättelsen får svaranden möjlighet att förbereda sig på verkställigheten och framställa eventuella invändningar. I avsnitt 6.3 föreslås att det från underrättelsen normalt ska löpa en frist på en vecka innan verkställigheten får genomföras. Vid verkställighet av ett interimistiskt beslut ska dock ingen frist löpa, vilket innebär att underrättelsen i de fallen kan lämnas i anslutning till att avlägsnandet genomförs.

En underrättelse om verkställighet av särskild handräckning ska delges svaranden om målets beskaffenhet kräver det (16 kap. 8 § utsökningsförordningen). Även fortsättningsvis bör de närmare formerna för underrättelsen regleras i förordning. Utgångspunkten bör vara att delgivning av underrättelse om verkställighet av avlägsnande behöver ske endast i undantagsfall. Som *Föreningen HEM* påpekar bör underrättelsen lämnas på ett språk som de berörda personerna kan antas förstå. Detta gäller även i förhållande till barn som berörs av avlägsnandet.

I avsnitt 5.1 görs bedömningen att en skyldighet för Kronofogdemyndigheten att underrätta socialnämnden när någon ansöker om avlägsnande bör införas i förordning. En sådan underrättelse kan uppmärksamma socialnämnden på att det kan antas finnas barn på platsen som riskerar att fara illa och dessutom förbereda nämnden på att den kan komma att behöva handlägga ansökningar om nödbistånd. Av samma skäl bedöms det också vara mycket viktigt att socialnämnden får information om när avlägsnandet ska ske. En skyldighet för Kronofogdemyndigheten att underrätta socialnämnden även innan avlägsnandet verk-

ställs bör, i likhet med vad som gäller vid avhysning, tas in på förordningsnivå.

6.2 En intresseavvägning ska göras

Regeringens förslag: När ett avlägsnande genomförs ska skälighänsyn tas till såväl sökandens intresse som svarandens situation.

Promemorians förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. I promemorian föreslås att en åtgärd för att genomföra ett avlägsnande ska få vidtas endast om åtgärden uppväger den olägenhet eller det men i övrigt som åtgärden innebär för svaranden.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna tillstyrker eller har inga invändningar mot förslaget, bl.a. *Svea hovrätt*, *Barnombudsmannen*, *Solna kommun*, *Civil Rights Defenders* och *Föreningen HEM*. *Hovrätten över Skåne och Blekinge*, *Sveriges advokatsamfund*, *LRF* och *SABO* framför i huvudsak samma synpunkter på förslaget som på förslaget att en proportionalitetsbedömning ska göras i den summariska processen (se avsnitt 5.4). *Svenskt Friluftsliv* håller med om att en proportionalitetsbedömning bör göras i verkställighetsförfarandet. *Fastighetsägarna* ifrågasätter att det ska ske dubbla proportionalitetsbedömningar, både i den summariska processen och i verkställighetsförfarandet. *Sveriges jordägareförbund* anför att proportionalitetsbedömningen inte får användas som ett verktyg för att förhålla eller förhindra avbrytandet av olagliga handlingar. *Föreningen Sveriges Kronofogdar* saknar ett resonemang om hur risken för hemlöshet skulle kunna vara avgörande i mål där boendet inte kan betraktas som ett hem i Europakonventionens mening. *Justitiekanslern* framför författningstekniska synpunkter på förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Ett avlägsnande kan vara en ingripande åtgärd för svaranden. Ofta innebär avlägsnandet att svaranden blir av med sitt – om än tillfälliga – boende. Det är därför viktigt att ett avlägsnande genomförs på ett sätt som tar hänsyn till svarandens situation. Även om svaranden inte har rätt att vara kvar på platsen har han eller hon rätt till en rättssäker verkställighetsprocess. Det innebär bl.a. att svaranden ska få möjlighet att invända mot förfarandet. På grund av ärendets natur kan svaranden sällan med framgång göra invändningar i sak och få rätt att stanna på platsen. Däremot har svaranden rätt till en verkställighetsprocess som tar hänsyn till hans eller hennes situation och möjliggör en ordnad avflyttning.

I promemorian föreslås att en åtgärd för att genomföra ett avlägsnande ska få vidtas endast om åtgärden uppväger den olägenhet eller det men i övrigt som åtgärden innebär för svaranden. Förslaget skiljer sig från den bestämmelse som tillämpas vid avhysning. En avhysning ska genomföras så att skälighänsyn tas till såväl sökandens intresse som svarandens situation (16 kap. 3 § första stycket UB). Som *Föreningen Sveriges Kronofogdar* anför bör Kronofogdemyndigheten vid avlägsnande lika lite som vid avhysning göra en överprövning av exekutionstiteln. Däremot bör, liksom vid avhysning, en bedömning göras av hur och när verkställigheten bör genomföras. Detta blir enligt regeringens bedömning

möjligt om den bestämmelse om intresseavvägning som gäller vid verkställighet av avhysning gäller även vid verkställighet av ett avlägsnande. Genom förslaget uppnås enhetlighet mellan reglerna om avhysning och avlägsnande i detta avseende.

Skyldigheten för Kronofogdemyndigheten att vid verkställigheten ta hänsyn till svarandens situation bör bl.a. innebära att myndigheten ska arbeta aktivt för att lämna information till berörda personer. Det är viktigt att information om hur förfarandet kommer att gå till lämnas på ett så tidigt stadium som möjligt i processen. Kronofogdemyndigheten bör i förekommande fall ta reda på vilket språk som svaranden kan antas förstå och vid behov ta hjälp av tolk. Vidare bör Kronofogdemyndigheten samarbeta med andra berörda myndigheter, framför allt sociala myndigheter (jfr prop. 1980/81:8 s. 770). Sociala myndigheter bör i möjligaste mån vara med när Kronofogdemyndigheten besöker platsen som avlägsnandet ska ske från och myndigheterna bör ha ett kontinuerligt informationsutbyte. Detta gäller särskilt om barn berörs. Kronofogdemyndigheten bör också på ett tidigt stadium informera om hur kvarlämnad egendom kommer att hanteras.

Bedömningen av hur och när verkställigheten ska genomföras måste alltid göras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. Om avlägsnandet avser en plats där svaranden tillfälligt har sitt boende kan exempelvis sociala myndigheters möjlighet att medverka vid verkställigheten påverka genomförandet. Om de personer som ska avlägsnas tillhör en utsatt grupp kan det påverka beslut om tid och sätt för avlägsnandet (Yordanova m.fl. mot Bulgarien [2012], punkt 133). Om barn berörs av avlägsnandet ska barnets bästa särskilt beaktas. Möjligheten att åstadkomma ett ordnat omhändertagande av barnen kan påverka bedömningen av när och hur avlägsnandet ska verkställas. Om barn kan antas beröras är det av särskild vikt att sociala myndigheter ges tillfälle att närvara vid förrättningen. Även svarandens möjligheter att anordna transport av egendom kan ha betydelse. *Föreningen HEM* menar att verkställighet inte bör få ske vintertid om inte ett långvarigt boendeanternativ erbjuds. Regeringen anser att det inte är lämpligt att uppställa något sådant generellt förbud. Extrem väderlek kan dock påverka bedömningen av när verkställighet kan ske. Om det vid förrättningen finns nya personer på platsen ska intresseavvägningen göras även i förhållande till dem. I undantagsfall kan det innebära att förrättningen måste flyttas fram, t.ex. för att socialnämnden ska ha möjlighet att närvara. Detta kan sannolikt aktualiseras främst om det rör sig om barn. I en sådan situation bör socialnämnden informeras. Även sökandens intressen ska beaktas. Det bör särskilt beaktas om besittningsrubbnings innebär ett stort intrång i sökandens rätt och om sökanden riskerar stora kostnader om verkställigheten fördröjs. Om verkställigheten avser ett interimistiskt beslut har sökanden i den summariska processen gjort sannolikt att saken inte tål uppskov, vilket bör beaktas vid bedömningen av när verkställigheten ska genomföras (se avsnitt 5.3).

6.3 Tidsfrist för ett avlägsnande

Regeringens förslag: Ett avlägsnande får ske tidigast en vecka efter att svaranden underrättades om verkställigheten. Vid verkställighet av ett interimistiskt beslut om avlägsnande ska dock ingen tidsfrist löpa.

Promemorians förslag överensstämmer delvis med regeringens förslag. I promemorian föreslås att fristen ska vara fem dagar och att den ska räknas från det att svaranden underrättades om tiden för förrättningen.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna har inget att invända mot förslaget. *Solna kommun* och *SABO* tillstyrker förslaget om en tidsfrist. *Civil Rights Defenders* och *Föreningen HEM* avstyrker förslaget med hänvisning till att tidsfristen är för snäv. *Svenska kyrkan* anser att den snäva tidsramen innebär att det blir svårt att pröva om en åtgärd är proportionerlig. *LRF* anser att ett ingripande måste kunna ske omedelbart. *Föreningen Sveriges Kronofogdar* anser att ingen ny tidsfrist bör löpa om anstånd beviljas och en ny tid för förrättning därför sätts ut. *Huddinge kommun* avstyrker förslaget och föreslår att tidsfristen ska vara två dagar samtidigt som avlägsnandet inte ska få ske senare än fyra arbetsdagar från det att svaranden underrättades om tiden för förrättningen. Kommunen tillstyrker samtidigt förslaget att tidsfristen inte ska gälla vid verkställighet av ett interimistiskt beslut. *Diskrimineringsombudsmannen* invänder mot förslaget att ingen tidsfrist ska löpa vid interimistiska beslut och menar att de uppmärksammade rättssäkerhetsaspekterna på ett påtagligt sätt får stå tillbaka för sökandenas intressen. *Civil Rights Defenders* avstyrker förslaget på liknande grunder.

Skälen för regeringens förslag

Avlägsnande får ske efter tidigast en vecka

Eftersom avlägsnande sker när någon olovligen har rubbat sökandens besittning ska verkställigheten hanteras skyndsamt. Samtidigt måste det beaktas att svaranden ofta befinner sig i en utsatt situation. Svaranden måste därför få tillräcklig tid på sig att ordna avflyttningen. Om svaranden har sitt boende på den plats som avlägsnandet ska ske från måste han eller hon få en reell möjlighet att ordna ett alternativt boende eller i vart fall få möjlighet att ta hjälp av sociala myndigheter för att ordna sin akuta situation.

Det finns i dag inga tidsfrister för verkställighet av särskild handräckning. Vid avhysning gäller däremot att avhysningen får ske tidigast en vecka från det att svaranden bereddes tillfälle att yttra sig. Om svaranden är bosatt utomlands är den tidsfristen två veckor. I promemorian föreslås att det för avlägsnande införs en tidsfrist liknande den som gäller vid avhysning. Fristen föreslås dock vara fem dagar. Som argument för att fristen bör vara kortare vid avlägsnande än vid avhysning anförs att behovet av att avvakta med verkställighet inte bör vara lika stort vid avlägsnande som vid en avhysning och att de sociala myndigheternas ansvar inte sträcker sig lika långt.

Regeringen anser att det finns ett värde i att ordningen för avlägsnande stämmer överens med vad som gäller vid avhysning om det inte finns

särskilda skäl som motiverar en annan ordning. Vid avhysning har de sociala myndigheterna ett långtgående ansvar som bl.a. kan innefatta hjälp att betala hyran, vilket kan få till följd att avhysningen inte genomförs. Som påpekas i promemorian gällde tidigare att en avhysning fick ske tidigast efter fyra dagar, vilket ansågs vara för kort tid för att ge svaranden tillräckligt rådrum att ta kontakt med Kronofogdemyndigheten och vid behov sociala myndigheter eller sökanden (se prop. 1980/81:8 s. 771). Situationen är inte densamma vid avlägsnande som vid avhysning, bland annat eftersom de sociala myndigheternas ansvar oftast inte är lika omfattande. För att de sociala myndigheterna ska kunna fullgöra det ansvar de ändå har måste de dock få rimlig tid på sig. Som flera remissinstanser påpekar har svaranden även vid avlägsnande ett behov av viss tid för att kunna förbereda flytten, transportera bort egendom och ordna ett annat boende. Svaranden kan i vissa fall få hjälp av ideella organisationer som också behöver viss tid för att kunna erbjuda olika former av insatser. Det bör även beaktas att det vid en otillåten bosättning ofta rör sig om ett stort antal personer, vilket innebär att mer tid kan behövas än om verkställigheten avser en ensam svarande. Med beaktande av dessa omständigheter anser regeringen att fristen vid avlägsnande bör vara lika lång som vid avhysning, dvs. en vecka.

I promemorian föreslås att tidsfristen ska räknas från den tidpunkt då svaranden underrättades om tiden för förrättningen. Regeringen anser dock inte att fristen bör vara kopplad till underrättelsen om tidpunkten för förrättningen, utan att fristen i stället ska börja löpa vid underrättelsen om verkställigheten (jfr 16 kap. 3 § tredje stycket UB, enligt vilken fristen vid avhysning i regel räknas från det att svaranden beredd tillfälle att yttra sig). Detta innebär att det inte kommer att löpa någon ny tidsfrist om Kronofogdemyndigheten av någon anledning ändrar tidpunkten för förrättningen.

Undantag vid verkställighet av interimistiskt beslut

I promemorian föreslås att tidsfristen inte ska gälla vid verkställighet av interimistiska beslut. Som framgår av avsnitt 5.3 är interimistiska beslut förbehållna situationer då saken inte tål uppskov. I de fall då ett interimistiskt beslut har meddelats finns det alltså ett särskilt behov av att verkställigheten sker skyndsamt. Om det i dessa fall skulle löpa en frist på en vecka innan verkställigheten kan genomföras skulle syftet med att få till stånd ett interimistiskt beslut i de flesta fall vara förfelat. Fristen bör därför inte gälla vid verkställighet av ett interimistiskt beslut om avlägsnande.

6.4 Kronofogdemyndighetens handläggningstid

<p>Regeringens förslag: Avlägsnande ska om möjligt ske inom fyra veckor från det att de handlingar som behövs kom in till Kronofogdemyndigheten.</p>

Promemorians förslag överensstämmer delvis med regeringens. I promemorian föreslås att avlägsnande om möjligt ska ske inom tre veckor.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna har inget att invända mot förslaget. *SABO* tillstyrker förslaget. *Solna kommun* anser att tiden är väl avvägd och bör leda till att markägare relativt snabbt kan återfå besittningen till sin mark. *Sveaskog* anför att förslaget kan innebära att sökanden inte behöver ansöka om ett interimistiskt beslut för att inom rimlig tid återfå besittningen till sin mark. Ett antal remissinstanser avstyrker förslaget med hänvisning till att tidsfristen är för kort, bl.a. *Civil Rights Defenders* som menar att fristen är för snäv för att tillgodose kraven på samråd, information och alternativa boenden. Även *Föreningen HEM* avstyrker förslaget. Ett antal remissinstanser avstyrker förslaget med hänvisning till att tidsfristen är för lång. *Huddinge kommun* och *Västerbottens markägarförening* anser att verkställighet ska ske inom fem dagar. *Fastighetsägarna* anser att avlägsnande ska ske omgående och inom två veckor om inte särskilda skäl föreligger. *Föreningen Sveriges Kronofogdar* anser att Kronofogdemyndigheten inte kommer att kunna leva upp till kravet på en handläggningstid om tre veckor mot bakgrund av de förslag om delgivning som läggs fram. Föreningen föreslår samma tidsfrist som vid avhysning, fyra veckor, om ett krav på delgivning ska gälla. Även *Nacka tingsrätt* anser att handläggningstiden lär bli längre än tre veckor om kungörelsedelgivning ska ske.

Skälen för regeringens förslag: Vid verkställighet av särskild handräckning anges ingen tidsfrist inom vilken verkställighet ska ske. En sådan tidsfrist finns däremot vid avhysning. Om möjligt ska avhysning ske inom fyra veckor från det att behövliga handlingar kom in till Kronofogdemyndigheten (16 kap. 3 § andra stycket UB). I promemorian föreslås att avlägsnande om möjligt ska ske inom tre veckor från det att behövliga handlingar kom in till Kronofogdemyndigheten. Som skäl för att handläggningstiden bör vara tre i stället för fyra veckor anför i promemorian att skyddsbehovet i avlägsnandemål i regel inte är lika stort som i avhysningsmål. Vidare påpekas att verkställighet i dessa ärenden normalt kan ske inom en betydligt kortare tid.

Regeringen instämmer i promemorians bedömning att en tidsfrist bör gälla för Kronofogdemyndighetens handläggning. Genom att införa en tidsfrist av den typ som gäller i avhysningsmål markeras att avlägsnandemål ska handläggas skyndsamt. Regeringen instämmer också i att ett avlägsnande normalt bör kunna verkställas inom tre veckor. I vissa fall kan det dock finnas anledning att delge svaranden underrättelse om verkställighet. Om kungörelsedelgivning används anses svaranden delgiven först två veckor efter beslutet om kungörelsedelgivning (se avsnitt 7.1). Som vissa remissinstanser har påpekat kan det i en sådan situation vara i det närmaste omöjligt för Kronofogdemyndigheten att genomföra verkställigheten inom tre veckor. Som anförts i avsnitt 6.3 anses det vidare finnas ett värde i att ordningen för avlägsnande stämmer överens med vad som gäller vid avhysning om det inte finns särskilda skäl som motiverar en annan ordning. Regeringen anser därför att samma handläggningstid bör gälla vid avlägsnande som vid avhysning, dvs. fyra veckor.

Som anförs i promemorian bör fristen, liksom vid avhysning, inte vara absolut eftersom det ibland kan finnas anledning att överskrida fristen på grund av exempelvis arbetsläget vid Kronofogdemyndigheten. Myndigheten lär dock endast i undantagsfall behöva mer än fyra veckor för att verkställa ett avlägsnande.

6.5 Anstånd ska kunna beviljas

Regeringens förslag: Kronofogdemyndigheten får bevilja anstånd med avlägsnandet om det behövs av hänsyn till svaranden. Anstånd får beviljas under högst en vecka från utgången av den handläggningstid inom vilken Kronofogdemyndigheten normalt ska verkställa ett avlägsnande. Anståndstiden räknas i stället från utgången av den frist på en vecka som ska löpa efter att svaranden underrättades om verkställigheten, om fristen på en vecka löper ut efter den normala handläggningstiden.

Promemorians förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. I promemorian finns inget förslag om att anståndstiden tidigast ska räknas från utgången av fristen på en vecka.

Remissinstanserna: *Barnombudsmannen, Solna kommun* och *SABO* tillstyrker förslaget. *Civil Rights Defenders* och *Föreningen HEM* avstyrker förslaget med hänvisning till att anståndstiden är för kort. *Malmö tingsrätt* efterfrågar klargöranden kring hur anståndsbestämmelsen ska fungera i mål med såväl identifierade som oidentifierade svarande, t.ex. om ett bifall till en anståndsbegäran från en identifierad svarande även ska omfatta alla oidentifierade svarande. *Föreningen Sveriges Kronofogdar* anser att anstånd endast bör kunna beviljas om svarandens situation kan antas bli bättre under anståndstiden. Föreningen anför vidare att möjligheten till anstånd bör vara ytterst begränsad om det rör sig om verkställighet av ett interimistiskt beslut om avlägsnande.

Skälen för regeringens förslag: Som framgår av avsnitt 6.3 och 6.4 föreslås att ett avlägsnande som huvudregel ska få verkställas tidigast en vecka efter att svaranden underrättades om verkställigheten och att avlägsnandet om möjligt ska verkställas inom fyra veckor från det att behövliga handlingar kom in till Kronofogdemyndigheten. Inom dessa tidsramar ska Kronofogdemyndigheten genomföra avlägsnandet på ett sätt så att hänsyn tas till både sökandens intresse och svarandens situation. Om Kronofogdemyndigheten har bestämt en tidpunkt för avlägsnande och svaranden invänder att han eller hon behöver mer tid för att exempelvis ordna ett alternativt boende eller transport av egendom finns det möjlighet för Kronofogdemyndigheten att flytta fram verkställigheten till en tidpunkt inom den normala handläggningstiden, utan att meddela ett formellt anstånd (jfr prop. 1980/81:8 s. 771 f.). Trots att det inte är fråga om ett formellt anstånd måste Kronofogdemyndigheten göra en prövning av om verkställigheten ska flyttas. Verkställighet av avlägsnande ska ske skyndsamt och verkställigheten bör flyttas endast om det finns skäl för det. Även i detta fall ska svarandens situation vägas mot sökandens intresse av en snabb verkställighet. Om det rör sig om

verkställighet av ett interimistiskt beslut bör förrättningen flyttas endast i undantagsfall.

I promemorian föreslås att Kronofogdemyndigheten efter den normala handläggningstiden ska kunna bevilja anstånd om det behövs med hänsyn till svaranden. Regeringen instämmer i att en sådan möjlighet bör införas. Anstånd lär dock sällan behöva lämnas. Det bör framför allt kunna komma i fråga i fall då delgivning ska ske och förfarandet därför har dragit ut på tiden. Skäl för anstånd bör i likhet med vad som gäller vid avhysning kunna vara sjukdom eller att sociala myndigheter behöver ytterligare tid. Om barn berörs kan det med hänsyn till barnets bästa finnas skäl att bevilja anstånd. Liksom vid avhysning bör en tämligen fri bedömning av behovet av anstånd göras, men anstånd bör inte beviljas slentrianmässigt (jfr prop. 1980/81:8 s. 773). Vid bedömningen av om anstånd ska beviljas måste även sökandens intresse av en skyndsam verkställighet beaktas. I linje med vad *Föreningen Sveriges Kronofogdar* anför bör utrymmet för att medge anstånd vara begränsat om det rör sig om verkställighet av ett interimistiskt beslut om avlägsnande.

Vid avhysning är det möjligt att bevilja anstånd under två veckor. Om det finns synnerliga skäl kan anstånd beviljas ytterligare två veckor, under förutsättning att skälig ersättning betalas för hela den anståndstid som har medgetts (16 kap. 4 § första stycket UB). I promemorian föreslås att den möjliga anståndstiden vid avlägsnande ska vara en vecka. Mot bakgrund av att avlägsnandet grundar sig på en olovlig besittningsrubbnings är det inte rimligt att anstånd i dessa mål ska kunna beviljas under så lång tid som är möjligt vid avhysning. Det är inte heller lämpligt att reglera en möjlighet till ytterligare anstånd om ersättning betalas för anståndstiden. Mot den här bakgrunden anser även regeringen att anstånd ska kunna beviljas i högst en vecka.

Anståndstiden bör som vid avhysning räknas från utgången av den handläggningstid inom vilken Kronofogdemyndigheten normalt ska genomföra verkställigheten. Vid avhysning gäller dock att anståndstiden i stället ska räknas från utgången av fristen på en vecka om den fristen löper ut senare (16 kap. 3 och 4 §§). Att fristen på en vecka löper ut först efter den normala handläggningstiden kan inträffa om svaranden har delgetts först i ett sent skede. Denna situation bör sällan behöva inträffa vid avlägsnande, eftersom delgivning inte ska krävas i samma utsträckning som vid avhysning. Om situationen uppkommer bör dock anståndstiden räknas på samma sätt som vid avhysning.

Malmö tingsrätt efterfrågar klargöranden kring hur anståndsbestämmelserna ska tillämpas i situationer då det finns flera svarande. Verkställigheten av ett avlägsnande behöver genomföras med utgångspunkt i omständigheterna i det enskilda fallet. Om det finns anledning att bevilja anstånd med hänsyn till en av flera personer kan det i vissa fall finnas anledning att flytta fram förrättningen avseende samtliga, medan det i andra fall kan vara lämpligare att genomföra avlägsnandet i etapper.

6.6 Möjlighet till uppskov

Regeringens förslag: Om en sökande medger uppskov med avlägsnandet och uppskovet varar över sex månader från dagen för ansökan, förfaller ansökan, om det inte finns särskilda skäl att godta ytterligare uppskov.

Promemorians förslag överensstämmer delvis med regeringens. I promemorian föreslås att ansökan alltid är förfallen om uppskovet varar över sex månader. Detsamma gäller om sökanden medger uppskov fler än två gånger.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans invänder mot förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Vid verkställighet av särskild handräckning förfaller ansökan om sökanden medger uppskov med verkställigheten och uppskovet varar över sex månader från dagen för ansökan. Ansökan förfaller vidare om sökanden medger uppskov fler än två gånger (16 kap. 12 a § UB). Vid avhysning finns regler som möjliggör uppskov under en längre tid än vad som är möjligt vid verkställighet av särskild handräckning. Vid avhysning förfaller ansökan om sökanden medger uppskov och uppskovet varar mer än sex månader, om det inte finns särskilda skäl att godta ytterligare uppskov (16 kap. 5 §). I promemorian föreslås att det som gäller om uppskov vid verkställighet av särskild handräckning ska gälla även vid verkställighet av avlägsnande. Som argument mot att för avlägsnande införa möjligheter till uppskov som motsvarar vad som gäller vid avhysning anförs i promemorian att det är svårt att se att svaranden skulle vilja utnyttja möjligheten att bevilja uppskov i sex månader.

Som konstateras i promemorian kan möjligheten för sökanden att medge uppskov förbättra förutsättningarna för att svaranden frivilligt lämnar platsen. Detta kan leda till en effektivare och billigare lösning än om Kronofogdemyndigheten verkställer avlägsnandet. Regeringen delar därför bedömningen i promemorian att det bör finnas möjlighet för sökanden att i mål om avlägsnande medge uppskov med verkställigheten. I de flesta fall kommer det sannolikt saknas anledning för sökanden att över huvud taget medge uppskov med avlägsnandet. I de fall det blir aktuellt kommer uppskov troligtvis sällan medges i mer än sex månader. Å andra sidan är det inte möjligt att nu förutse alla situationer då avlägsnandebestämmelserna kommer att bli tillämpliga. Mot den bakgrunden är det lämpligt att reglerna är flexibla och utformade på samma sätt som för mål om avhysning. Eftersom det är upp till sökanden att avgöra om uppskov ska medges finns det inte någon risk för att ärendet genom uppskov fördröjs mot hans eller hennes vilja. Genom att Kronofogdemyndigheten ska pröva om det finns särskilda skäl att bevilja uppskov som innebär att handläggningen tar mer än sex månader minskar också risken för att Kronofogdemyndigheten belastas med mål som sökanden inte vill avsluta. Sammantaget anser regeringen att de regler om uppskov som gäller vid avhysning också bör gälla vid avlägsnande.

6.7 Avlägsnande av tredje man

Regeringens förslag: Ett avlägsnande ska få verkställas även mot en tredje man som hindrar sökanden i utövningen av hans eller hennes rätt, om det är uppenbart att tredje mannen saknar fog att motsätta sig verkställigheten. Vad som gäller för en svarande gäller även för en sådan tredje man.

Promemorians förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. I promemorian föreslås att särskilda bestämmelser ska gälla i förhållande till tredje man, bl.a. om underrättelse om verkställighet.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna har inget att invända mot förslaget. *LRF* tillstyrker förslaget. Även *SABO* tillstyrker förslaget och anför att det vore orimligt om den som har identifierat de boende i en bosättning skulle hamna i en sämre situation än den som inte har lyckats med identifieringen. *Barnombudsmannen* tillstyrker förslaget men saknar i promemorian förslag om hur ärendet ska hanteras om den tredje mannen är ett barn. *Stadsmissionerna*, *Civil Rights Defenders* och *Föreningen HEM* avstyrker förslaget med hänvisning till att de berörda personerna riskerar att inte informeras om ansökan. *Civil Rights Defenders* påpekar att det finns en risk att barns rätt inte tillvaratas då dessa också kan vara tredje män. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* och *Malmö tingsrätt* anför att det förefaller svårt att avgöra om en individ är en oidentifierad svarande eller en tredje man. *Föreningen Sveriges Kronofogdar* anser att kravet på att den tredje mannen uppenbart ska sakna fog att motsätta sig verkställigheten innebär att Kronofogdemyndigheten kommer behöva pröva även grundlösa invändningar om en rätt att stanna kvar på platsen, vilket kan skapa merarbete. Föreningen anför vidare att det kan uppkomma avgränsningsproblem, exempelvis om det rör sig om avlägsnande från en parkering där vissa tredje män har parkerat lovligt.

Skälen för regeringens förslag

Avlägsnandet bör kunna verkställas mot vissa tredje män

Ett beslut eller utslag om avlägsnande bör kunna verkställas mot alla som vid tiden för verkställigheten finns på platsen, om det i ett utslag eller interimistiskt beslut om avlägsnande är angivet att vissa eller samtliga svarande är oidentifierade. Den som inte är identifierad i exekutionstiteln får i en sådan situation anses vara en oidentifierad svarande, oavsett om personen finns på platsen vid tiden för ansökan eller har tillkommit senare. Om det däremot inte är angivet något om oidentifierade svarande i exekutionstiteln bör en person som inte anges som svarande i exekutionstiteln anses vara en tredje man (jfr 1 kap. 7 § UB).

Vid avhysning inträffar det ibland att det vid förrättningen finns ytterligare personer utöver svaranden på den plats som svaranden ska avhysas från. Avhysning får i en sådan situation genomföras även mot en inneboende eller annan tredje man som hindrar sökanden i utövningen av hans eller hennes rätt, om det är uppenbart att tredje mannen saknar fog att motsätta sig verkställigheten (16 kap. 8 §). Som föreslås i promemorian bör det även vid avlägsnande finnas en möjlighet att också

avlägsna tredje män. Utan en sådan bestämmelse skulle en sökande som anstränger sig för att lämna uppgifter om svarandena hamna i en sämre sits än en sökande som inte har gjort lika omfattande ansträngningar och därför anger i ansökan att det finns oidentifierade svarande. Även om en tredje man oftast intar en annan position vid avlägsnande än vid avhysning delar regeringen promemorians bedömning att avlägsnande liksom avhysning ska kunna verkställas mot en tredje man som hindrar sökanden i utövningen av hans eller hennes rätt om det är uppenbart att tredje mannen saknar fog att motsätta sig verkställigheten. En skillnad i förhållande till den bestämmelse som gäller vid avhysning bör vara att en inneboende tredje man inte bör nämnas uttryckligen. Detta är rimligt eftersom det sällan lär bli aktuellt att tala om inneboende vid otillåten besittningsrubbnings.

Som *Föreningen Sveriges Kronofogdar* påpekar kan det vid förretningen uppkomma behov av att bedöma vilka tredje män som verkställighet kan ske mot. En sådan bedömning får liksom vid avhysning göras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet.

De bestämmelser som gäller för svaranden bör gälla tredje män

I promemorian föreslås att tredje man ska behandlas som en svarande när det gäller den intresseavvägning som ska göras och möjligheten till anstånd. När det gäller underrättelse om verkställighet föreslås att tredje man om det är möjligt ska underrättas om det finns anledning till det. Den tidsfrist som i regel ska löpa innan en svarande kan avlägsnas föreslås inte gälla i förhållande till tredje man. Vid hantering av egendom föreslås att en tredje man ska behandlas på samma sätt som vid avhysning.

Vid avhysning har svaranden normalt en juridisk anknytning till sökanden, t.ex. genom ett hyresavtal, medan en tredje man ofta har en anknytning till svaranden genom att han eller hon är en familjemedlem eller en andrahandshyresgäst. Vid avlägsnande kommer en tredje man i de flesta fall att inta samma ställning i förhållande till sökanden som svaranden gör. Frågan om en person som har kommit till platsen efter ansökan om avlägsnande ska anses som svarande eller tredje man kommer ofta bero på hur ansökan om avlägsnande har utformats. Ur den tillkommande personens perspektiv kan det i ett sådant fall framstå som en slump om han eller hon betraktas som en oidentifierad svarande eller som en tredje man. Om det i en sådan situation tillämpas olika regler för oidentifierade svarande och tredje män, t.ex. i fråga om underrättelse, kan gränsdragningen uppfattas som godtycklig. Eftersom den tredje mannen i de flesta fall kommer att inta en självständig ställning i förhållande till svaranden saknas det även vid hanteringen av kvarlämnad egendom anledning att behandla en tredje man annorlunda än en svarande.

Mot denna bakgrund anser regeringen att det som gäller för svaranden även ska gälla i förhållande till tredje man som avlägsnandet kan verkställas mot. Detta innebär att Kronofogdemyndigheten ska göra en intresseavvägning även i förhållande till tredje man och att anstånd kan medges av hänsyn till tredje man. Jämfört med promemorians förslag innebär regeringens förslag därutöver att kravet på underrättelse och

fristen på en vecka kommer att gälla även i förhållande till en sådan tredje man. Om en tredje man som avlägsnandet kan verkställas mot är ett barn måste samma överväganden göras som om ett barn är bland de svarande. Förslaget innebär även att tredje mans egendom ska hanteras i samma ordning som svarandens egendom (se vidare avsnitt 6.8).

6.8 Hantering av kvarlämnad egendom

Regeringens förslag: Kronofogdemyndigheten ska vid behov ordna transport av egendom som ska föras bort och hyra utrymme för förvaring av egendomen i enlighet med vad som i övrigt gäller vid verkställighet av särskild handräckning.

Om svaranden inte tar hand om egendomen och om något lämpligt förvaringsutrymme inte kan anordnas får Kronofogdemyndigheten besluta att egendomen ska säljas eller i vissa fall förstöras. Om det är möjligt ska svaranden underrättas innan egendomen säljs eller förstörs.

Promemorians förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. I promemorian föreslås en särskild bestämmelse om underrättelse innan egendom säljs eller bortskaffas efter att den har förvarats.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna har inget att invända mot förslaget. *SABO* tillstyrker förslaget och konstaterar att även om det kan framstå som drastiskt att ibland behöva förstöra egendom som har ett ringa värde så är det inte ett rimligt alternativ att Kronofogdemyndigheten i alla situationer ska tvingas hyra utrymme för förvaring av dylik egendom. *Föreningen Sveriges Kronofogdar* välkomnar förslaget men anser att praktiska svårigheter kan uppstå när Kronofogdemyndigheten ska avgöra vem som har rätt att hämta ut egendom. Föreningen anser vidare att det med beaktande av de delgivnings-svårigheter som finns i dessa mål är rimligt att kraven på underrättelse är lägre än vid avhysning. *Föreningen HEM* och *Civil Rights Defenders* avstyrker förslaget då beslut om försäljning riskerar att verkställas innan berörda informerats om omhändertagandet och bli avhängigt en bedömning av Kronofogdemyndighetens förvaringsmöjligheter. *Civil Rights Defenders* anser att omhändertagande och förverkande av livsnöd-vändig egendom kan aktualisera ansvaret för att inte utsätta en person för omänsklig eller förnedrande behandling enligt artikel 3 Europakonventionen. *Stockholms universitet* anser att artikel 1 i första tilläggsprotokollet till Europakonventionen måste beaktas beträffande egendom i besättningen.

Skälen för regeringens förslag

Flexibla regler för hantering av kvarlämnad egendom

Vid avhysning får Kronofogdemyndigheten transportera bort och hyra utrymme för förvaring av egendom som ska bortforslas. Innan en sådan åtgärd vidtas ska parterna underrättas om det kan ha betydelse för dem. Den som förvarar egendomen har rätt till skälig ersättning från svaranden och får sälja eller bortskaffa egendomen efter tre månader. Innan

egendomen säljs eller bortscaffas ska svaranden uppmanas att hämta egendomen om han eller hon kan nås (16 kap. 6 § UB). Denna ordning för omhändertagande av egendom gäller även vid verkställighet av särskild handräckning (16 kap. 12 §). Regeringen anser att samma ordning bör gälla vid avlägsnande.

Vid avhysning från annat än bostad får Kronofogdemyndigheten sälja och i vissa fall förstöra egendom som svaranden inte tar hand om, om lämpligt förvaringsutrymme inte kan anordnas (16 kap. 7 §). I dessa fall får egendomen alltså säljas eller förstöras utan att den först förvaras en tid. Som påpekas i promemorian finns det i otillåtna bosättningar ofta skrymmande egendom som inte har något ekonomiskt värde, exempelvis gamla husvagnar och skroffärdiga bilar. Sådan egendom bör Kronofogdemyndigheten inte behöva ordna förvaring för. Mot den här bakgrunden föreslås i promemorian att möjligheten att sälja eller förstöra egendom utan föregående förvaring bör finnas även vid avlägsnande. En förutsättning för att 16 kap. 7 § ska kunna tillämpas är att det inte rör sig om avflyttning från en bostad. De platser som avlägsnanden sker från kan oftast inte betraktas som bostäder i utsokningsbalkens mening. Det bör alltså i de flesta fall inte finnas något hinder mot att bestämmelsen tillämpas vid avlägsnande. Även om det inte rör sig om en bostad i utsokningsbalkens mening och en otillåten bosättning oftast inte heller anses ha en sådan varaktighet att det rör sig om ett hem i Europa-konventionens mening kan det dock inte bortses från att svaranden många gånger har sitt tillfälliga boende på platsen. I otillåtna bosättningar bor i de flesta fall personer som befinner sig i en mycket utsatt situation och den egendom som lämnas kvar har oftast ett ringa ekonomiskt värde. Som bl.a. *Föreningen HEM* påpekar kan dock egendomen ha ett mycket stort värde för den enskilda personen, både för att klara av den praktiska tillvaron och i form av affektionsvärde. Enligt regeringens bedömning har Kronofogdemyndigheten utrymme att beakta sådana omständigheter med stöd av 16 kap. 7 §. Vid bedömningen av om lämpligt förvaringsutrymme kan ordnas bör en samlad bedömning göras av den kvarlämnade egendoms art och värde i förhållande till beräknade kostnader, jämte svarandens förmodade intresse av egendomen, t.ex. om det rör sig om tillhörigheter av stort personligt värde, och andra omständigheter i det enskilda fallet. Det torde vidare vara möjligt för Kronofogdemyndigheten att vid tillämpning av bestämmelsen i vissa fall avvakta någon dag för att ge svaranden och tredje man möjlighet att själva ta hand om egendomen. Samtidigt bedöms bestämmelsen ge tillräckliga verktyg för att verkställigheten inte ska tillåtas ta alltför stora resurser i anspråk genom att Kronofogdemyndigheten under längre tid tvingas förvara skrymmande egendom som borde förstöras. Därutöver kan det i vissa fall på grund av brandfara, skadedjursangrepp eller av annan anledning vara nödvändigt att förstöra egendomen omedelbart. Mot den här bakgrunden anser regeringen att 16 kap. 7 § ska vara tillämplig vid avlägsnande.

Som *Föreningen Sveriges Kronofogdar* påpekar kan det vara oklart vem som äger vilken egendom när många personer avlägsnas, särskilt i de fall då oidentifierade svarande eller tredje män ingår i gruppen som avlägsnas. I en sådan situation får det ankomma på den som påstår sig vara ägare att visa att han eller hon är ägare till viss egendom. Om det rör

sig om privata tillhörigheter av lågt ekonomiskt värde behöver kravet på den som påstår sig vara ägare inte ställas särskilt högt.

Tredje mans egendom

I de fall då exekutionstiteln inte omfattar oidentifierade svarande kan det bli aktuellt att verkställa avlägsnandet mot en tredje man som befinner sig på platsen vid tiden för förrättningen. I en sådan situation aktualiseras frågan hur den tredje mannens eventuella kvarlämnade egendom ska hanteras.

Bestämmelserna i 16 kap. 6 och 7 §§ UB om hantering av egendom är anpassade till avhysningssituationen. I en sådan situation är en tredje man som avhysningen verkställs mot ofta en andrahandshyresgäst eller någon annan som har något slags anknytning till svaranden men däremot inte till sökanden. Bestämmelserna utgår från att förvaring av egendomen sker för svarandens räkning och att det i första hand är svaranden som ska ta hand om egendomen. I fall av avlägsnande kommer en tredje man i de flesta fall att inta samma ställning i förhållande till sökanden som svaranden gör. Bland annat av den anledningen föreslår regeringen att det som gäller för svaranden ska gälla även för en tredje man som avlägsnandet kan verkställas mot (se avsnitt 6.7). Vid tillämpning av 16 kap. 6 och 7 §§ bör alltså det som är föreskrivet om svaranden tillämpas i förhållande till tredje man. Med den ordningen undviks den situation som *Föreningen Sverige Kronofogdar* pekar på, då tredje man ska uppvisa fullmakt från svaranden för att kunna hämta ut sin egendom som förvaras enligt 16 kap. 6 §. En tredje man kommer själv ha möjlighet att vända sig till den som förvarar egendomen för att hämta ut densamma.

Underrättelse till svaranden innan egendom säljs eller förstörs

I promemorian föreslås att svaranden ska underrättas om det är möjligt innan egendom som har förvarats för svarandens räkning säljs eller bortskaffas enligt 16 kap. 6 § och innan det beslutas att egendom ska säljas eller förstöras enligt 16 kap. 7 §.

Redan i dag gäller att den som förvarar egendom för svarandens räkning är skyldig att, om svaranden kan nås, uppmana svaranden att hämta egendomen innan den säljs eller bortskaffas (16 kap. 6 § tredje stycket). Regeringen anser att denna ordning bör bestå. Det som där föreskrivs om underrättelse innan egendom säljs eller bortskaffas bör alltså gälla även vid avlägsnande. Eftersom det som gäller i förhållande till svaranden ska gälla även tredje man kommer underrättelseskyldigheten gälla även i förhållande till en tredje man som egendomen tillhör.

Vid avhysning gäller att svaranden ska beredas tillfälle att yttra sig innan egendomen säljs eller förstörs enligt 16 kap. 7 §. En sådan underrättelse delges regelmässigt. Regeringen delar bedömningen i promemorian att kravet på underrättelse vid avlägsnande i denna situation bör vara lägre ställt och att underrättelse ska lämnas endast om det kan ske. I mål där det finns oidentifierade svarande eller tredje män bör detta innebära att egendom i vissa fall kan säljas eller förstöras utan att underrättelse om detta har lämnats. Som tidigare har konstaterats bör Kronofogdemyndigheten så tidigt som möjligt lämna allmän information

om hur egendom som lämnas kvar på platsen kommer att hanteras. På så sätt minskar risken för att egendom slängs eller säljs utan ägarens kännedom.

6.9 Begränsning av sökandens ansvar för kostnader

Regeringens förslag: I mål om avlägsnande ansvarar sökanden inte för kostnader för förvaring av egendom, eller för andra åtgärder som väsentligen avser att skydda svaranden mot förlust. Detsamma gäller för kostnader som uppstår vid försäljning av sådan egendom som inte har tagits om hand.

Promemorians förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. I promemorian föreslås även en förändring gällande sökandens ansvar för kostnader vid avhysning.

Remissinstanserna: Endast ett fåtal remissinstanser uttalar sig om förslaget. *LRF* och *Sveaskog* är positiva till förslaget. *Fastighetsägarna* anser att staten bör ta ett större ansvar för kostnaderna i samband med avlägsnande av otillåtna bosättningar. *Västerbottens markägarförening* och *Medborgarrättsrörelsen i Sverige (MRRS)* anser att sökanden ska vara helt befriad från alla kostnader i samband med avlägsnande.

Skälen för regeringens förslag: Vid verkställighet av särskild handräckning får ersättning för förrättningskostnader tas ut i form av en grundavgift för allmänna kostnader vid handläggningen och särskild avgift för kostnader (17 kap. 1 § UB och 2 § FAK). Särskild avgift kan avse exempelvis kostnader för transport, förvaring och försäljning av egendom (13 § FAK). Vid verkställighet svarar sökanden primärt mot staten för förrättningskostnaderna (17 kap. 2 UB). I princip ska dock verkställigheten ske på svarandens bekostnad, vilket sker genom att förrättningskostnaderna vid verkställigheten tas ut av svaranden och den egendom som tas i anspråk för verkställigheten. Detta innebär att sökanden kan slippa stå för hela eller delar av kostnaden.

Det finns undantag från regeln om sökandens ansvar för förrättningskostnaderna. Bland annat gäller att sökanden vid avhysning inte ansvarar för kostnader för förvaring av svarandens egendom eller andra åtgärder som väsentligen avser att skydda svaranden mot förlust. Detsamma gäller vid försäljning av egendom enligt 16 kap. 7 § (17 kap. 3 § tredje stycket). Bakgrunden till undantaget är att den hantering av egendomen som sker efter att egendomen har transporterats bort inte anses ingå i verkställigheten (jfr prop. 1980/81:8 s. 785 f. och 834 f.). I promemorian föreslås att detta undantag ska gälla även vid avlägsnande.

Som framgår av avsnitt 6.8 ska de bestämmelser om hantering av egendom som gäller vid avhysning i princip gälla även vid avlägsnande. Eftersom sökandens ansvar för kostnader vid avlägsnande inte bör sträcka sig längre än vid avhysning anser regeringen att det undantag från kostnadsansvaret för bl.a. förvaring av egendom som gäller vid avhysning ska tillämpas även vid avlägsnande. Eftersom det som gäller för svaranden ska gälla även gentemot en tredje man som avlägsnandet kan verkställas mot behöver det inte anges i bestämmelsen att undantaget gäller även förvaring av tredje mans egendom. Det bedöms inte heller

finnas anledning att göra ett sådant tillägg i bestämmelsen för att ändra eller förtydliga vad som gäller vid avhysning.

6.10 Uttagande av förrättningskostnader

Regeringens förslag: Vid avlägsnande får förrättningskostnader endast utsökas hos en svarande som anges i den ansökan som ligger till grund för exekutionstiteln. När förrättningskostnader tas ut av svaranden har kostnader för förvaring och liknande kostnader som sökanden inte ansvarar för företräde framför andra förrättningskostnader.

Förrättningskostnader för försäljning av egendom som inte kan förvaras ska tas ur köpeskillingen.

Promemorians förslag överensstämmer i sak med regeringens.

Remissinstanserna: Endast ett fåtal remissinstanser uttalar sig om förslaget. *Civil Rights Defenders* avstyrker förslaget då det riskerar att leda till att svaranden inte tar del i processen. Även ett antal andra remissinstanser anför att förslaget kan innebära att personer undandrar sig identifiering, däribland *SKL* och *Karlskrona kommun*. *Malmö tingsrätt* framför samma synpunkt och påpekar att en senare identifierad svarande med detta förslag kommer ha ett ansvar för processkostnaderna vid domstol men efter avslag av ett överklagande inte kommer ha ansvar för förrättningskostnader som uppkommer i utskökningsmålet. *Nacka tingsrätt* anser att det inte är orimligt att låta alla identifierade svarande svara för sina egna förrättningskostnader. *LRF* anser att det är orimligt att bara svarande som kan identifieras redan i ansökan kan behöva ersätta kostnaderna eftersom det skapar incitament att inte samarbeta och lägger kostnader på den som drabbas av intrånget.

Skälen för regeringens förslag

Förrättningskostnader ska endast kunna utsökas hos svarande som anges i ansökan till grund för exekutionstiteln

Som framgår i avsnitt 6.9 är utgångspunkten att verkställigheten ska ske på svarandens bekostnad. I mål om verkställighet enligt 16 kap. utskökningsbalken får förrättningskostnader tas ut genom att kostnaden genast utsöks hos svaranden (17 kap. 8 §). Att en kostnad får utsökas hos svaranden innebär att utmätning får ske (4 kap. 1 §).

I avsnitt 5.5 föreslår regeringen att endast svarande som anges i ansökan ska åläggas att ersätta sökandens kostnader i ett summariskt förfarande om avlägsnande. Av samma skäl bör förrättningskostnader i det efterföljande verkställighetsförfarandet endast kunna utsökas hos svarande som anges i ansökan som ligger till grund för exekutionstiteln. Undantaget från möjligheten att utsöka förrättningskostnader innebär även att det inte blir möjligt att utsöka förrättningskostnader hos en tredje man som avlägsnandet kan verkställas mot.

Som konstateras i promemorian är ansvaret för förrättningskostnader i princip solidariskt om en exekutionstitel avser flera svarande. Denna ordning är ett uttryck för att verkställigheten i regel ska ske på svaran-

dens bekostnad. Detta bör i princip även gälla vid avlägsnande. *Nacka tingsrätt* föreslår att de svarande som anges i ansökan endast ska svara för sina egna kostnader. Det är sannolikt att det sällan kommer att finnas möjlighet att utmäta för förrättningskostnader hos svaranden i avlägsnandemål eftersom dessa mål ofta kommer att avse personer med mycket begränsade tillgångar. Reglerna kommer dock vara generellt tillämpliga på en viss typ av avflyttning och det kan finnas mål där kostnaderna kan tas ut av svaranden. Om resultatet i ett enskilt fall skulle framstå som oproportionerligt finns en möjlighet att helt eller delvis medge befrielse från skyldigheten att betala förrättningskostnader om det finns särskilda skäl (17 kap. 4 §, som enligt NJA 2008 s. 115 även är tillämplig i förhållande till svaranden). Regeringen anser att det inte finns skäl att utöver detta införa en generell begränsning av ansvaret för förrättningskostnader.

Undantaget från möjligheten att ta ut förrättningskostnader avser endast möjligheten att utsöka förrättningskostnaden. Möjligheten att ta ut kostnaderna för en försäljning ur köpeskillingen vid försäljning av egendom begränsas inte av ett sådant undantag.

Om inte alla kostnader vid avhysning kan tas ut av svaranden gäller att de kostnader för förvaring av egendom och liknande kostnader som sökanden inte ansvarar för har företrädare framför andra förrättningskostnader (17 kap. 8 § tredje stycket). Det innebär att staten får företrädare framför sökanden. Detsamma bör gälla vid avlägsnande.

Förrättningskostnader för försäljning ska tas ut ur köpeskillingen

Om egendom säljs enligt 16 kap. 7 § i samband med avhysning tas förrättningskostnad för försäljningen ut ur köpeskillingen (17 kap. 8 § andra stycket). Detta bör gälla även vid avlägsnande. Som anförts ovan innebär det föreslagna undantaget från möjligheten att utsöka förrättningskostnaden hos svaranden inte någon inskränkning i möjligheten att ta ut kostnaderna för försäljning av egendom ur köpeskillingen. Bestämmelsen gäller alltså även vid försäljning av egendom som tillhör en oidentifierad svarande eller en tredje man.

7 Delgivning och överklagande

7.1 Delgivning

Regeringens förslag: Vid kungörelsedelgivning av en obestämd krets i mål om avlägsnande enligt lagen om betalningsföreläggande och handräckning ska ett meddelande om det huvudsakliga innehållet i handlingen och om var den hålls tillgänglig anslås i anslutning till den plats som avlägsnandet avser.

Promemorians förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. I promemorian föreslås även en reglering i lag om att ett meddelande ska anslås i anslutning till platsen i de fall då kungörelsedelgivning sker i mål om verkställighet av avlägsnande.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna tillstyrker eller har inga invändningar mot förslaget. *Föreningen HEM* och *Föreningen Sveriges Kronofogdar* avstyrker förslaget om kungörelsedelgivning då det inte anses vara ändamålsenligt eller anpassat för det föreslagna förfarandet. *Föreningen HEM* föreslår delgivning genom muntlig information på plats med tolk vid en tidpunkt när man kan utgå från att de boende finns där. *Föreningen Sveriges Kronofogdar* anser att kravet på delgivning medför stora tillämpningsproblem och att de lättnader som finns vid avhysning i 16 kap. 2 § UB bör övervägas. Även *Sveriges advokatsamfund* är tveksamma till förslaget och anser att ett meddelande alltid bör tillhandahållas de boende på platsen på ett språk som de kan förväntas förstå och att anslaget också ska innehålla information om vad de kan göra för att få nödvändigt biträde vid avflyttning. *Nacka tingsrätt* anför att det rimligen kommer vara vanligt förekommande att det bland de svarande finns såväl identifierade som oidentifierade personer och att det förefaller mest ändamålsenligt att delge samtliga svarande genom anslag enligt 49 § delgivningslagen. Tingsrätten noterar vidare att en ordning där Kronofogdemyndigheten regelmässigt delger underrättelser rimligen kommer att leda till att den genomsnittliga handläggningstiden blir avsevärt längre än tre veckor, vilket inte är önskvärt. *Stockholms kommun* och *Föreningen Sveriges Kronofogdar* framför liknande synpunkter. *Malmö tingsrätt* anser att det är tveksamt om en grupp personer som olovligen har bosatt sig på annans mark omfattas av begreppet ”obestämd krets”. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* och *Justitiekanslern* framför synpunkter på den lagtekniska utformningen.

Skälen för regeringens förslag

Delgivning i den summariska processen om avlägsnande

Ett utslag om särskild handräckning får inte meddelas innan svaranden har delgetts föreläggande att yttra sig (29 § BfL). Som tidigare har angetts behöver svaranden inte delges föreläggande att yttra sig över ansökan i de fall ett intermistiskt beslut meddelas. Delgivning får ske enligt samma regler som gäller för delgivning av stämning i tvistemål (33 kap. 5 och 6 §§ RB). Kungörelsedelgivning enligt 48 § delgivningslagen får ske i mål om särskild handräckning medan begränsningar i detta avseende gäller i mål om vanlig handräckning. I förarbetena till lagen om betalningsföreläggande och handräckning motiverades detta med att rättskraften hos ett utslag i mål om särskild handräckning är begränsad eftersom svaranden alltid har en möjlighet att väcka talan vid tingsrätt rörande det bakomliggande rättsförhållandet (prop. 1989/90:85 s. 63).

En första fråga att ta ställning till är om det överhuvudtaget finns ett behov av att delge handlingar i mål om avlägsnande. *Föreningen Sveriges Kronofogdar* framför att nuvarande regelverk i 48 och 49 §§ delgivningslagen för kungörelsedelgivning av identifierade och oidentifierade svarande i otillåtna bosättningar innebär tillämpningsproblem och förordar att kravet på delgivning tas bort eller mildras. Mot bakgrund av förslaget att sökanden under vissa förutsättningar inte behöver lämna uppgifter om svaranden i målet, är det viktigt att säkerställa att de svarande i processen så långt möjligt får kännedom om

processen och ges möjlighet att yttra sig och göra sina invändningar gällande. Regeringen anser därför, i likhet med de flesta remissinstanserna, att det inte finns skäl att lätta upp kraven på när delgivning ska ske i den summariska processen.

För identifierade svaranden kan som utgångspunkt delgivning ske genom s.k. vanlig delgivning, vilket innebär att handlingen som ska delges lämnas till delgivningsmottagaren (16 § delgivningslagen). Det kan dock tänkas att det ibland kan vara svårt att delge personer även i dessa fall. Det är t.ex. inte säkert att den person som har identifierats fortfarande befinner sig på platsen när delgivningen ska ske. Det kan även av annan anledning vara svårt att få tag på personen. I promemorian görs bedömningen att kungörelsedelgivning enligt 48 § delgivningslagen kan användas i dessa fall. Som förutsättning för tillämpning av bestämmelsen krävs att delgivningsmottagaren saknar känt hemvist och det inte kan klarläggas var han eller hon uppehåller sig (48 § första punkten).

Befintliga delgivningsregler utgår i huvudsak från att delgivningsmottagaren är känd. Det föreslagna avlägsnandeförfarandet förutsätter dock att delgivning även kan ske med oidentifierade personer. Enligt 49 § delgivningslagen finns en möjlighet att delge en obestämd krets personer. Som exempel på när 49 § är tillämplig kan nämnas delgivning av nätmyndighetens beslut enligt 8 kap. 4 a § ellagen (1997:857), av kallelse av okända sakägare enligt 5 kap. 6 § expropriationslagen (1972:719) och av tillsynsmyndighetens beslut enligt 7 kap. 5 § tredje stycket naturgaslagen (2005:403).

Vid kungörelsedelgivning ska den handling som ska delges hållas tillgänglig hos myndigheten eller på annan plats och ett meddelande om detta föras in i Post- och Inrikes Tidningar och, om det finns skäl, i ortstidning. Delgivning har skett när två veckor förflutit från beslutet om kungörelsedelgivning (51 § delgivningslagen). *Föreningen HEM* och *Föreningen Sveriges Kronofogdar* avstyrker förslaget om kungörelsedelgivning. Även *Stockholms kommun* framför invändningar mot förslaget. Kritiken innebär i huvudsak att nuvarande delgivningsregler inte är anpassade för det föreslagna förfarandet och kan komma att innebära längre handläggningstider, framför allt på grund av att det tar två veckor innan delgivning anses ha skett. *Sveriges advokatsamfund* framför att kungörelsedelgivning av oidentifierade personer i en otillåten bosättning genom att handlingen är tillgänglig hos myndigheten och förs in i Post- och Inrikes Tidningar, i vissa fall inte kan väntas få avsedd effekt till följd av bristande möjligheter för enskilda att inhämta och förstå informationen. Regeringen kan till viss del instämma i att kungörelsedelgivning i mål om avlägsnande i enskilda fall kan anses mindre ändamålsenligt. Kungörelsedelgivning är dock ett vedertaget sätt att delge en obestämd krets personer. Att införa ett nytt delgivnings sätt för mål om avlägsnande, likt det som föreslås av *Föreningen Sveriges Kronofogdar*, kräver ytterligare överväganden vilket inte kan göras inom ramen för detta lagstiftningsärende. Vidare föreslås i promemorian att meddelandet också ska anslås i anslutning till den plats varifrån avlägsnandet ska ske. Genom att ett sådant meddelande anslås kan den brist på information som påtalas av *Sveriges advokatsamfund* undvikas. Regeringen anser att en bestämmelse med sådant innehåll bör införas i

lagen om betalningsföreläggande och handräckning för att sannolikheten för att de svarande ska få kännedom om meddelandets innehåll ska öka och delgivningen bli mer ändamålsenlig. Kronofogdemyndigheten bör, liksom i dag, också verka för att informationen ges på ett språk som förstås av de svarande. Vid behov ska informationen även lämnas muntligen och, om det behövs, med bistånd av en tolk. Hur information ska lämnas får bedömas i varje enskilt fall. Om avlägsnandet exempelvis avser en större plats kan det bli aktuellt att sätta upp flera anslag på platsen.

Malmö tingsrätt anser att det är tveksamt om en grupp personer som olovligen har bosatt sig på annans mark omfattas av begreppet obestämd krets. Till skillnad från många andra delgivningsfall är det i avlägsnandemålen känt var den obestämda kretsen befinner sig. Detta bör dock inte hindra att det kan vara fråga om en obestämd krets. Även om platsen är känd kan gruppens sammansättning variera från dag till dag.

Enligt promemorian talar ordalydelsen i 29 § BfL och uttalanden i förarbetena (prop. 1995/96:211 s. 16) för att det redan i dag är möjligt att använda 49 § delgivningslagen för att delge handlingar i mål om särskild handräckning om förutsättningarna för det är uppfyllda. Det föreslås dock att detta förtydligas i lagen. Promemorians lagförslag kan emellertid ge intryck av att 49 § delgivningslagen inte kan tillämpas i alla mål om särskild handräckning, utan enbart i mål om avlägsnande. Regeringen föreslår därför en annan utformning av bestämmelsen.

Delgivning i mål om verkställighet av avlägsnande

I verkställighetsprocessen krävs normalt inte att svaranden delges de underrättelser som ska lämnas i mål om särskild handräckning. Så ska dock ske om målets beskaffenhet kräver det eller om det är av betydelse för det fortsatta förfarandet (4 kap. 4 § och 16 kap. 8 § utsökningsförordningen). Det saknas närmare föreskrifter i utsökningsbalken om hur delgivningen ska gå till vid verkställighet av särskild handräckning. Det innebär att delgivningslagens bestämmelser ska tillämpas. Hur underrättelse om verkställighet och andra meddelanden ska lämnas i mål om verkställighet av avlägsnande bör regleras i förordning. Regeringen anser därför inte att det finns något behov av att i utsökningsbalken föra in en bestämmelse om att ett meddelande ska anslås i anslutning till platsen i de fall då kungörelsedelgivning sker i mål om verkställighet av avlägsnande. Utgångspunkten för förordningsregleringen bör vara att underrättelse om verkställighet och andra meddelanden i mål om verkställighet av avlägsnande ska delges endast undantagsvis. Det bör alltså vara sällsynt att handläggningstiden för verkställighet behöver överskridas på grund av att delgivning ska ske, på det sätt som befaras av *Nacka tingsrätt* och *Föreningen Sveriges Kronofogdar*.

7.2 Överklagande till domstol

Regeringens förslag: Om det i ett mål om avlägsnande finns svarande som är oidentifierade behöver en sökande som överklagar inte lämna

personuppgifter om sin motpart i de fall uppgifterna saknas i målet hos Kronofogdemyndigheten.

Regeringens bedömning: I övrigt bör de bestämmelser som gäller för överklagande av Kronofogdemyndighetens utslag och beslut även gälla för avlägsnande.

Promemorians bedömning överensstämmer i huvudsak med regeringens. I promemorian lämnas inte något förslag om att personuppgifter inte behöver lämnas vid överklagande.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna har inga invändningar mot bedömningen. *Civil Rights Defenders* anser att om ett beslut kan verkställas trots att det överklagas kommer berörda personer inte få en reell möjlighet att överklaga. Organisationen anser vidare, liksom *Föreningen HEM*, att ett beslut bör inhiberas automatiskt om det överklagas. *JO, Malmö tingsrätt, Göteborgs tingsrätt* och *Justitiekanslern* framför att tingsrättens hantering av överklaganden i avlägsnandemål kräver ytterligare överväganden då lagen om domstolsärenden (1996:242), ÄL, kräver att sökanden lämnar personuppgifter om sin motpart.

Skälen för regeringens förslag och bedömning: Den som är missnöjd med ett utslag i mål om särskild handräckning får överklaga utslaget hos tingsrätten. Detta gäller även interimistiska beslut (55–57 §§ BfL). Det är även möjligt att överklaga ett beslut som innebär att målet avgörs på annat sätt än genom utslag (56 §). Denna bestämmelse tar sikte på sådana fall där Kronofogdemyndigheten har avvisat en ansökan, skrivit av målet eller lämnat en ansökan helt utan bifall. Kronofogdemyndighetens beslut i mål om verkställighet av ett utslag eller beslut om särskild handräckning kan också överklagas. I processen i tingsrätten gäller lagen om domstolsärenden, om inte något annat är föreskrivet (58 § BfL och 18 kap. 1 § UB).

Av 5 § ÄL följer att en svarande som vill överklaga ett beslut eller ett utslag måste lämna uppgifter om sig själv i överklagandet. En svarande som under processen hos Kronofogdemyndigheten varit oidentifierad behöver alltså ange sina personuppgifter för att tingsrätten ska kunna ta upp målet till prövning. Om den som överklagar inte tidigare varit identifierad i processen kan frågan om talerätt aktualiseras. Den frågan får prövas av domstol på sedvanligt sätt. *JO, Malmö tingsrätt, Göteborgs tingsrätt* och *Justitiekanslern* framför att tingsrättens hantering av överklaganden i avlägsnandemål kräver ytterligare överväganden då 5 § ÄL även kräver att en sökande som överklagar lämnar personuppgifter om sin motpart. Detta kan t.ex. bli aktuellt om en sökande överklagar ett beslut om avvisning av ansökan på den grunden att sökanden inte har gjort rimliga ansträngningar för att lämna personuppgifter om svaranden. Även vid verkställighet av avlägsnande kan det undantagsvis inträffa att sökanden vill överklaga ett beslut som Kronofogdemyndigheten har fattat. Om den som överklagar inte anger personuppgifter om sin motpart kan överklagandet avvisas (10 § ÄL). Liksom vid processen hos Kronofogdemyndigheten förutsätter en ordning med oidentifierade svarande att lättnader införs för sökanden i fråga om kravet på att personuppgifter ska anges för att ett överklagande ska kunna tas upp till prövning i domstol. I promemorian berörs inte denna situation. Det

föreslagna förfarandet för avlägsnande utgår dock från att det både hos Kronofogdemyndigheten och i domstol kan finnas oidentifierade svarande. Flera remissinstanser påpekar att det finns behov av ytterligare lagändringar för att hantera dessa situationer. En rimlig ordning är att föreskriva att den klagande i ett mål om avlägsnande inte behöver lämna personuppgifter om sin motpart i de fall uppgifterna saknas. Detta undantag bör endast gälla i förhållande till en motpart som vid tiden för överklagandet fortfarande inte är känd. Har personuppgifter framkommit om en svarande efter ansökan men under handläggningen hos Kronofogdemyndigheten bör gälla att uppgifter om denna motpart ska lämnas av sökanden i överklagandet. En bestämmelse med denna innebörd bör tas in i utsökningsbalken. I övrigt bör de bestämmelser som gäller för överklagande av Kronofogdemyndighetens utslag och beslut även gälla för avlägsnande.

Civil Rights Defenders invänder mot att ett avlägsnande ska kunna verkställas även om utslaget överklagas och anser att verkställigheten bör inhiberas automatiskt vid ett överklagande. Regeringen anser att det saknas anledning att frånga den allmänna principen om att verkställighet i de flesta fall kan ske även om exekutionstiteln inte har fått laga kraft. Det saknas skäl att reglera frågan om inhibition särskilt (jfr 3 kap. 12 § och 18 kap. 12 § UB).

8 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Regeringens förslag: De nya bestämmelserna ska träda i kraft den 1 juli 2017.

Regeringens bedömning: Det behövs inte några övergångsbestämmelser.

Promemorians förslag och bedömning överensstämmer delvis med regeringens. I promemorian föreslås att de nya bestämmelserna ska träda i kraft den 1 april 2017.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans invänder mot promemorians förslag och bedömning.

Skälen för regeringens förslag och bedömning: Det nuvarande förfarandet för särskild handräckning är inte anpassat för att hantera det stora antal otillåtna bosättningar som har etablerats i Sverige under senare år. Det är därför angeläget att förslaget om ett nytt avlägsnandeförfarande träder i kraft så snart som möjligt. Kronofogdemyndigheten har uppgett att det inte finns några tekniska hinder för myndigheten att hantera ett förfarande där svaranden inte är identifierad. Det bedöms inte heller nödvändigt med några andra större praktiska förberedelser som gör att det finns anledning att avvakta med ikraftträdandet. De nya bestämmelserna bör därför träda i kraft den 1 juli 2017.

Det är angeläget att bestämmelserna börjar tillämpas så snart som möjligt, inte minst de bestämmelser som gäller till skydd för svaranden. Regeringen bedömer att det inte finns behov av övergångsbestämmelser.

9 Konsekvenser av förslagen

Regeringens bedömning: Förslagen innebär att det blir enklare för enskilda att få handräckning för att avlägsna otillåtna bosättningar, att förfarandet blir mer effektivt och att rättigheterna stärks för dem som uppehåller sig på platsen. Dessutom tillförsäkras att barnrättsperspektivet kan beaktas i större utsträckning än vad som är fallet i dag.

Förslagen kan i ett inledande skede komma att leda till en viss ökad måltillströmning hos Kronofogdemyndigheten. Eventuella kostnadsökningar bedöms vara av övergående natur och inte mer omfattande än att de rymms inom myndighetens befintliga anslag.

Förslagen antas inte ha annat än marginell påverkan på Polismyndighetens och de allmänna domstolarnas verksamhet. Eventuella kostnadsökningar kan hanteras inom Polismyndighetens och Sveriges Domstolars befintliga anslag.

Förslagen antas inte ha annat än marginell påverkan på det allmänna i övrigt.

Promemorians bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna framför inga invändningar mot bedömningen. *Nacka tingsrätt* och *Solna kommun* anser att det finns anledning att noggrant följa upp konsekvenserna av förslaget. *Uppsala tingsrätt* framför liknande synpunkter. *Barnombudsmannen* anser att barnkonsekvensanalysen inte till fullo lever upp till barnkonventionens krav och efterfrågar ytterligare analys av hur barnets bästa, barnets rätt till information och barnets rätt att bli hörd kommer att tillgodoses i förslagen. *Sollefteå kommun* och *Svenska kyrkan* framför liknande synpunkter. *Trafikverket* påpekar att en otillåten bosättning som ligger nära en trafikerad väg eller järnväg kan medföra trafiksäkerhetsrisk och risk för trafikstörningar. *Svenska ESF-rådet* anför att förslagen indirekt kan leda till att EU-migrationer får bättre information och kunskap och därmed blir lättare att nå med information om fondens insatser. *Karlskrona kommun* anför att förslagen troligen kommer att innebära en kostnadsminskning för kommunen i dess roll som markägare, men att viss kostnadsökning kan uppstå då socialnämnden i högre grad kommer att informeras om processen.

Skälen för regeringens bedömning

Konsekvenser för enskilda

Förslagen innebär att förfarandet hos Kronofogdemyndigheten effektiviseras. Genom att kunna ansöka om avlägsnande utan att behöva lämna personuppgifter om svaranden blir det lättare för sökanden att få en

ansökan prövad av Kronofogdemyndigheten. Förslaget att det under vissa förutsättningar ska vara möjligt att avlägsna tredje man som uppehåller sig på platsen kan också förväntas få stor praktisk betydelse i de fall sökanden har kunnat identifiera de boende. Detta innebär att verkställigheten bör kunna omfatta samtliga de personer som uppehåller sig på platsen. För en markägare innebär det att han eller hon normalt inte kommer att behöva ansöka på nytt för att få verkställigheten genomförd mot personer som har kommit till platsen efter ansökan. Även detta leder till att förfarandet blir mer effektivt.

Genom ett mer effektivt förfarande hos Kronofogdemyndigheten kan även markägarens kostnader för städning och sanering av marken bli lägre. En konsekvens av förslaget att en svarande som inte har identifierats inte ska ha något ansvar för sökandens kostnader i samband med att ett utslag meddelas, är att sökanden regelmässigt i dessa fall får stå för kostnaderna. Dessa kostnader uppgår dock vanligtvis till mindre belopp. Eftersom Kronofogdemyndigheten nu i mindre omfattning meddelar utslag i dessa mål, står sökanden i stor utsträckning redan för dessa kostnader. Även på verkställighetsstadiet står sökanden redan i dag i princip för samtliga kostnader. Förslaget att förrättningskostnader inte ska kunna utsökas hos oidentifierade svarande förväntas därför inte innebära någon större förändring. Förslaget att sökanden inte längre ska ansvara för kostnader för förvaring av svarandens eller tredje mans egendom eller för andra åtgärder som väsentligen avser att skydda dessa mot förlust innebär minskade kostnader för enskilda markägare.

Flera av förslagen syftar till att säkerställa att svaranden behåller eller stärker sina möjligheter att göra invändningar i processen. Det gäller bl.a. förslagen om att Kronofogdemyndigheten ska göra en proportionalitetsbedömning vid prövning av en ansökan, att en intresseavvägning ska göras i samband med verkställighet och att utslag får verkställas först en vecka efter att svaranden har underrättats om verkställigheten. Med hänsyn till att svarandens möjligheter att göra invändningar enligt gällande regler är små, bedöms förslagen innebära att deras intressen kan tas till vara i större utsträckning i det nya avlägsnandeförfarandet än vad som är fallet i dag. En ansökan om avlägsnande måste, liksom nu är fallet, delges svaranden innan ett utslag kan meddelas. För att säkerställa att delgivning som sker genom kungörelsedelgivning får största möjliga genomslag föreslås att ett meddelande om delgivningen och dess huvudsakliga innehåll ska anslås i anslutning till den plats där avlägsnandet ska ske. Det kommer även fortsatt vara möjligt att meddela interimistiskt beslut i dessa mål. Det innebär att svarandena på samma sätt som i dag inte alltid kommer att få tillfälle att yttra sig över ansökan innan beslutet meddelas. Det kan dock antas att utrymmet för att meddela interimistiska beslut kan komma att minska som en konsekvens av den proportionalitetsbedömning som ska göras vid prövningen av om ett interimistiskt beslut ska meddelas. Genom att regelverket för hur avlägsnande verkställs blir mer utvecklat än det regelverk som gäller för verkställighet av särskild handräckning anpassas verkställigheten till de särskilda behov som kan finnas vid en otillåten bosättning. Detta kan förväntas leda till att fler otillåtna bosättningar avvecklas på ett ordnat sätt, vilket kan leda till minskat lidande för enskilda.

Särskilt om barnrättsperspektivet

För att socialnämnden ska kunna fullgöra sin uppgift att förebygga, erbjuda stödinsatser eller vidta åtgärder till skydd för barn som befinner sig i en tillfällig boplatz är det av största vikt att nämnden får kännedom om att det finns barn på platsen. Regeringen avser att i förordning reglera en skyldighet för Kronofogdemyndigheten att underrätta socialnämnden när en ansökan om avlägsnande har gjorts. En sådan reglering kan säkerställa att socialnämnden i ett så tidigt skede som möjligt i processen får denna information.

Flera av de förslag som lämnas gör det möjligt för Kronofogdemyndigheten att särskilt beakta det förhållandet att det kan antas finnas barn på platsen. Kronofogdemyndigheten ska bl.a. göra en proportionalitetsbedömning vid prövning av om ett interimistiskt beslut eller ett utslag ska meddelas. Vid verkställighet av ett avlägsnande ska en intresseavvägning göras. Vid dessa bedömningar ska särskild hänsyn tas till om åtgärden avser barn. Om så är fallet kan det finnas anledning att avvakta med verkställigheten för att socialnämnden ska kunna göra en bedömning av hjälpbehovet. Även när det gäller förslaget att Kronofogdemyndigheten ska kunna meddela anstånd med verkställigheten om det behövs av hänsyn till svaranden, måste särskild hänsyn tas till om barn omfattas av avlägsnandet. Förslaget om att det ska finnas en tidsfrist för när ett utslag om avlägsnande tidigast får verkställas förväntas ge bättre förutsättningar att ta till vara barns rättigheter. Förslagen bedöms sammanfattningsvis tillförsäkra att barnrättsperspektivet beaktas under processen i större utsträckning än vad som är fallet i dag.

Ekonomiska konsekvenser för Kronofogdemyndigheten, Polismyndigheten och Sveriges Domstolar

Vilka ekonomiska konsekvenser regeringens förslag kommer att leda till är i huvudsak beroende av om antalet ansökningar om särskild handräckning kommer att öka när ett nytt avlägsnandeförfarande införs. Det förhållandet att det blir möjligt för en markägare att ansöka om avlägsnande utan att behöva lämna personuppgifter om de boende innebär att det blir lättare att vända sig till Kronofogdemyndigheten för att få hjälp med att avlägsna en otillåten bosättning. Detta talar för att måltillströmningen kommer att öka. Samtidigt har Polismyndigheten anfört att myndigheten kommer att fortsätta arbeta aktivt med att ingripa mot otillåtna bosättningar, vilket kan innebära att markägarnas behov av att vända sig till Kronofogdemyndigheten minskar. I förlängningen kan det betyda att antalet ansökningar om handräckning blir färre än i dag. Det bedöms rimligt att måltillströmningen hos Kronofogdemyndigheten kan komma att öka något i samband med att bestämmelserna träder i kraft för att senare avta eller bli lägre än i dag. Kronofogdemyndigheten har uppgett att en ansökan med oidentifierade svaranden kan hanteras i myndighetens it-system och inte innebär några ytterligare kostnader. Förslaget att göra det möjligt att sälja eller förstöra egendom som tillhör svaranden eller tredje man, i stället för att regelmässigt behöva förvara egendomen, bedöms leda till besparingar för myndigheten. Sammanfattningsvis bedöms de eventuella kostnadsökningar som förslagen kan

medföra vara av övergående natur och rymmas inom Kronofogdemyndighetens befintliga anslag.

En ökad måltillströmning hos Kronofogdemyndigheten kan även få konsekvenser för Polismyndigheten som under vissa förutsättningar har en skyldighet att biträda Kronofogdemyndigheten i samband med verkställigheten (3 kap. 3 § utsökningsförordningen). En ökad måltillströmning hos Kronofogdemyndigheten kan också innebära en ökad tillströmning av mål till de allmänna domstolarna. Förslagen bedöms dock inte leda till annat än marginella kostnadsökningar som kan hanteras inom Polismyndighetens och Sveriges Domstolars befintliga anslag.

Konsekvenser för kommunerna

Kommunerna berörs av regeringens förslag både som markägare och som ansvariga för kommunala myndigheter. Liksom för enskilda markägare kan de nya bestämmelserna om avlägsnande förväntas underlätta för kommuner som behöver avlägsna otillåtna bosättningar från kommunens mark. Som redovisas ovan får sökanden redan i dag stå för merparten av kostnaderna vid ansökan om särskild handräckning avseende otillåtna bosättningar. Detta gäller både i den summariska processen och på verkställighetsstadiet. Förslagen att begränsa en oidentifierad svarandes ansvar för kostnaderna i den summariska processen och i verkställighetsprocessen bör därför inte leda till annat än marginella ökningar av kostnaderna för kommunerna som markägare. Liksom för enskilda sökande kommer förslaget att sökanden inte längre ska ansvara för kostnader för förvaring av egendom eller för andra åtgärder som väsentligen avser att skydda svaranden eller tredje man mot förlust innebära minskade kostnader för kommuner som ansöker om avlägsnande.

Regeringen avser att på förordningsnivå införa bestämmelser om att Kronofogdemyndigheten ska underrätta socialnämnden dels när någon ansöker om avlägsnande, dels inför att ett avlägsnande verkställs. Syftet med sådana underrättelser är att säkerställa att socialnämnden får kännedom om personer som kan vara i behov av stöd från nämndens sida. Bland annat kan socialnämnden få information om när det kan antas finnas barn på platsen som riskerar att fara illa. Socialnämnden har även utan en sådan underrättelse ett ansvar för att enskilda får det stöd och den hjälp som de behöver. En underrättelseskyldighet innebär alltså inte att socialnämndens ansvar utvidgas i förhållande till vad som gäller i dag och innebär alltså inte några nya uppgifter för kommunen.

Sammantaget bedöms förslagen inte leda till några ökade kostnader för kommunerna. Förslagen innebär inte heller några inskränkningar i den kommunala självstyrelsen.

Konsekvenser i övrigt

Förslaget innebär att regelverket för hantering av otillåtna bosättningar bättre anpassas till de faktiska förhållandena i dessa ärenden. På verkställighetsstadiet innebär förslaget att Kronofogdemyndigheten får ökade förutsättningar att ta hänsyn till svarandens situation och får bättre

verktyg, exempelvis avseende genomförande mot tredje män och för hanteringen av kvarlämnad egendom.

Förslaget att sökanden inte ska svara för kostnader för förvaring av svarandens eller tredje mans egendom eller för andra åtgärder som väsentligen avser att skydda dessa personer mot förlust innebär att det allmänna får stå för de kostnader som sökanden inte svarar för och som inte kan tas ut av svaranden. Eftersom svarandena i många fall saknar ekonomiska förutsättningar för att betala förrättningskostnaderna innebär förslaget att det allmänna i regel kommer att få stå för denna kostnad. Det bör dock inte innebära mer än marginella kostnadsökningar eftersom Kronofogdemyndigheten enligt uppgift redan i dag i viss utsträckning hanterar kostnadsansvaret på detta sätt.

Det saknas uppgifter om hur fördelningen mellan kvinnor och män ser ut i de mål om särskild handräckning av otillåtna bosättningar som i dag hanteras av Kronofogdemyndigheten. Det är därför svårt att bedöma konsekvenserna för män och kvinnor. Förslagen bedöms inte ha någon påverkan på möjligheterna att nå de integrationspolitiska målen.

10 Författningskommentar

10.1 Förslaget till lag om ändring i utsökningsbalken

16 kap.

10 §

Med avlägsnande avses en förpliktelse för den som har rubbat sökandens besittning att, i annat fall än som anges i 1 §, flytta från fast egendom, en bostadslägenhet eller något annat utrymme i en byggnad eller i annan lös egendom.

Paragrafen, som är ny, innehåller en definition av vad som avses med avlägsnande. Övervägandena finns i avsnitt 4.2.3.

Paragrafen innebär att bestämmelserna om avlägsnande till att börja med ska tillämpas vid verkställighet som har föregåtts av ett mål om avlägsnande enligt 4 § andra stycket lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning, BfL. Det innebär att ett interimistiskt beslut eller ett utslag om avlägsnande ska verkställas som ett avlägsnande i utsökningsprocessen. Reglerna om verkställighet av avlägsnande är dock inte begränsade till verkställighet av utslag och beslut enligt BfL, utan ska tillämpas även vid verkställighet av en dom eller annan exekutionstitel som avser en förpliktelse som faller under definitionen i denna paragraf. Reglerna om avlägsnande ska inte användas då det är fråga om avhysning enligt 1 §.

En närmare beskrivning av de förpliktelser som omfattas av bestämmelserna om avlägsnande i den summariska processen ges i författningskommentaren till 4 § andra stycket BfL.

10 a §

Innan ett avlägsnande sker ska svaranden underrättas.

Avlägsnandet får ske tidigast en vecka från det att svaranden underrättades. Detta gäller dock inte vid verkställighet av ett beslut enligt 63 § lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning.

Paragrafen, som är ny, reglerar Kronofogdemyndighetens skyldighet att underrätta svaranden om ett avlägsnande och tidpunkten för när verkställighet av ett avlägsnande tidigast får ske. Övervägandena finns i avsnitt 6.1 och 6.3.

I *första stycket* anges att svaranden ska underrättas innan ett avlägsnande sker. Till skillnad från vad som gäller vid verkställighet av andra avgöranden i mål om särskild handräckning finns det inte någon möjlighet att i brådskande fall vidta en behövlig åtgärd genast, dvs. utan att svaranden dessförinnan har underrättats. Till skillnad från vad som gäller vid verkställighet av avhysning innebär bestämmelsen att svaranden inte behöver beredas tillfälle att yttra sig.

I *andra stycket* anges att ett avlägsnande får verkställas tidigast en vecka efter att svaranden underrättades. Att denna tidsfrist inte gäller vid verkställighet av interimistiska beslut framgår av andra meningen. Avlägsnande får alltså i de fallen ske tidigare.

10 b §

Om det är möjligt ska ett avlägsnande ske inom fyra veckor från det att de handlingar som behövs kom in till Kronofogdemyndigheten.

Om det behövs av hänsyn till svaranden får Kronofogdemyndigheten medge anstånd med avlägsnandet under högst en vecka från utgången av den tid som anges i första stycket eller den tid som anges i 10 a § andra stycket, om den inträffar senare.

Paragrafen, som är ny, reglerar Kronofogdemyndighetens handläggningstid och möjlighet att medge anstånd. Övervägandena finns i avsnitt 6.4 och 6.5.

I *första stycket* anges att ett avlägsnande bör ske inom fyra veckor från det att de handlingar som behövs kom in till Kronofogdemyndigheten. I undantagsfall kan det dock hända att denna handläggningstid måste överskridas. Så kan vara fallet t.ex. om det är fråga om en stor bosättning, om underrättelsen om avlägsnande ska delges eller om arbetsläget vid Kronofogdemyndigheten är ansträngt.

I *andra stycket* införs en möjlighet för Kronofogdemyndigheten att medge anstånd med verkställigheten om det behövs av hänsyn till svaranden. Någon motsvarande möjlighet finns inte i andra mål om särskild handräckning, men däremot vid avhysning (4 §). Anstånd kan beviljas under högst en vecka efter den tid då Kronofogdemyndigheten annars borde ha verkställt avlägsnandet enligt första stycket. Enligt 10 a § ska det som huvudregel gå en vecka från det att svaranden underrättades om verkställigheten innan ett avlägsnande får ske. Det kan inträffa att denna frist löper ut först efter den normala handläggningstiden på fyra veckor. I en sådan situation ska anståndstiden inte räknas från utgången av den normala handläggningstiden utan i stället från utgången av fristen på en vecka.

Möjligheten att meddela anstånd är avsedd att utnyttjas restriktivt. Slentrianmässig anståndsgivning bör således inte förekomma. Vid bedömningen av om anstånd ska medges kan hänsyn t.ex. tas till sjukdom och andra ömmande omständigheter. Om avlägsnandet avser barn kan det också bli aktuellt att medge anstånd om det behövs för att socialnämnden ska kunna bedöma barnets behov av hjälpinsatser. I undantagsfall kan det också bli aktuellt med anstånd om det betyder att svaranden därigenom själv kan ta hand om sin egendom.

Vid bedömningen av om ett anstånd ska medges ska hänsyn också tas till sökandens intresse. Om sökanden genom anståndet kommer att lida skada talar detta mot att anstånd meddelas. Om verkställigheten avser ett interimistiskt beslut om avlägsnande är utrymmet att medge anstånd begränsat.

Om svaranden begär anstånd bör Kronofogdemyndigheten förhöra sig om skälen för detta. Inför beslutet ska normalt även sökanden höras.

Om flera personer ska avlägsnas och anstånd medges med hänsyn till en person, kan frågan aktualiseras om verkställigheten ska skjutas upp även i förhållande till övriga. Frågan får bedömas utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. Om det finns anledning att bevilja anstånd med hänsyn till en av flera personer kan det i vissa fall finnas anledning att flytta fram förrättningen för samtliga, medan det i andra fall kan vara lämpligare att genomföra avlägsnandet i etapper.

10 c §

Vid ett avlägsnande tillämpas 3 § första stycket, 5 och 6 §§ och 7 § första och tredje styckena.

Om det är möjligt ska svaranden underrättas innan ett beslut enligt 7 § första stycket meddelas.

Paragrafen, som är ny, reglerar vilka bestämmelser om verkställighet av avhysning som ska tillämpas vid avlägsnande. Övervägandena finns i avsnitt 6.2, 6.6 och 6.8.

I *första stycket* anges att den bestämmelse om en intresseavvägning som gäller vid avhysning (3 § första stycket) ska tillämpas även vid avlägsnande. Enligt den bestämmelsen ska verkställigheten genomföras så att skälig hänsyn tas till såväl sökandens intresse som svarandens situation. Kronofogdemyndigheten ska inte överpröva den exekutionstitel som ligger till grund för verkställigheten. Intresseavvägningen i det här skedet tar sikte på annat, t.ex. frågor om när och hur verkställigheten ska ske.

Verkställigheten ska helst ske så att svaranden lämnar platsen frivilligt. Förrättningen måste därför planeras för att så långt som möjligt undvika onödigt skada för parterna och för att verkställigheten ska kunna ske så enkelt och billigt som möjligt.

Kronofogdemyndigheten behöver vid verkställigheten arbeta aktivt för att lämna information till berörda personer och måste i förekommande fall ta reda på vilket språk som svaranden kan antas förstå och vid behov ta hjälp av tolk. Kronofogdemyndigheten behöver också samarbeta med andra berörda myndigheter, framför allt sociala myndigheter. Sociala myndigheter bör i den utsträckning det är möjligt vara med när Krono-

fogdemyndigheten besöker platsen som avlägsnandet ska ske från och myndigheterna bör ha ett kontinuerligt informationsutbyte. Det är också väsentligt att Kronofogdemyndigheten på ett tidigt stadium informerar om hur kvarlämnad egendom kommer att hanteras.

Bedömningen av hur och när verkställigheten ska genomföras måste alltid göras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. Om barn berörs av avlägsnandet ska barnets bästa särskilt beaktas. Möjligheten att åstadkomma ett ordnat omhändertagande av barnen kan påverka bedömningen av när och hur avlägsnandet ska verkställas. Om barn kan antas beröras är det av särskild vikt att sociala myndigheter ges tillfälle att närvara vid förrättningen. Andra omständigheter som kan påverka är om det finns sjuka eller annars särskilt utsatta individer bland de personer som ska avlägsnas. Viss hänsyn kan även tas till hur många personer som ska avlägsnas och hur länge de har befunnit sig på platsen. Även svarandens möjligheter att anordna transport av egendom kan ha betydelse. Extrem väderlek kan påverka bedömningen av när verkställigheten kan ske. Om det vid förrättningen finns nya personer på platsen måste även dessa personers situation beaktas. I undantagsfall kan det innebära att förrättningen måste flyttas fram, t.ex. för att socialnämnden ska ha möjlighet att närvara. Detta kan sannolikt aktualiseras främst om det rör sig om barn. I en sådan situation bör socialnämnden informeras.

I samtliga fall ska en avvägning göras mot sökandens intressen. Den som olovligen rubbar någon annans besittning kan inte räkna med att få stanna på platsen. Det kan därför sällan komma i fråga att avvakta någon längre tid med verkställigheten. Detta gäller särskilt om besittningsrubbningsen innebär stora inskränkningar i sökandens besittning eller om sökanden riskerar stora kostnader, exempelvis för städning och sanering, om han eller hon inte snabbt återfår besittningen till marken. Om verkställigheten avser ett interimistiskt beslut har sökanden i den summariska processen gjort sannolikt att saken inte tål uppskov, vilket bör beaktas vid bedömningen av när verkställigheten ska genomföras.

I första stycket anges även att den bestämmelse om uppskov som gäller vid avhysning (5 §) ska tillämpas vid avlägsnande. Enligt den bestämmelsen är ansökan förfallen om sökanden medger uppskov och uppskovet varar över sex månader från dagen för ansökan, om det inte finns särskilda skäl att godta ytterligare uppskov.

Vidare anges i första stycket att merparten av bestämmelserna om hantering av egendom vid avhysning (6 § och 7 § första och tredje styckena) ska tillämpas även vid avlägsnande. Bestämmelserna om hantering av kvarlämnad egendom i 6 och 7 §§ vid avlägsnande ska tillämpas med beaktande av svarandens situation. Att Kronofogdemyndigheten har möjlighet att förstöra egendom innebär inte att myndigheten måste göra det. Vid bedömningen av om lämpligt förvaringsutrymme kan ordnas bör en samlad bedömning göras av den kvarlämnade egendomens art och värde i förhållande till beräknade kostnader, jämte svarandens förmodade intresse av egendomen, t.ex. om det rör sig om tillhörigheter av stort personligt värde, och andra omständigheter i det enskilda fallet. Det torde vidare vara möjligt att vid tillämpningen av 7 § i vissa fall avvakta någon dag för att ge svaranden och tredje man möjlighet att själv ta hand om egendomen. Samtidigt får verkställigheten inte ta alltför stora resurser i anspråk. Det bör endast

undantagsvis komma i fråga att Kronofogdemyndigheten under längre tid än några dagar förvarar egendom som annars borde förstöras. I vissa fall kan det på grund av brandfara, skadedjursangrepp eller av annan anledning vara nödvändigt att förstöra egendomen omedelbart.

Det kan vara oklart vem som äger vilken egendom, särskilt i de fall då oidentifierade svarande eller tredje män ingår i gruppen som avlägsnas. I en sådan situation får det ankomma på den som påstår sig vara ägare att visa att han eller hon är ägare till viss egendom. Kravet på den som påstår sig vara ägare behöver dock inte ställas särskilt högt om det rör sig om privata tillhörigheter av lågt ekonomiskt värde. Om personen i fråga kan beskriva egendomen och det inte finns skäl att ifrågasätta att han eller hon är ägare kan egendomen normalt lämnas ut.

I *andra stycket* anges att Kronofogdemyndigheten endast om det är möjligt måste underrätta svaranden innan egendom säljs eller förstörs enligt 7 § första stycket. Kravet på underrättelse är lägre ställt än det krav på underrättelse som gäller vid avhysning (7 § andra stycket). I mål där det finns oidentifierade svarande eller tredje män kan det förutses att egendom i vissa fall kommer kunna säljas eller förstöras utan att underrättelse om detta har lämnats.

10 d §

Ett avlägsnande kan verkställas även mot en tredje man som hindrar sökanden i utövningen av hans eller hennes rätt, om det är uppenbart att tredje mannen saknar fog att motsätta sig verkställigheten. För en sådan tredje man gäller vad som är föreskrivet om avlägsnande för svaranden.

Paragrafen, som är ny, reglerar i vilka situationer ett avlägsnande kan verkställas mot en tredje man och vilka regler som gäller i förhållande till den tredje mannen. Övervägandena finns i avsnitt 6.7.

Liksom vid avhysning kan ett avlägsnande verkställas mot en tredje man som hindrar sökanden i utövningen av hans eller hennes rätt, om det är uppenbart att tredje mannen saknar fog att motsätta sig verkställigheten (jfr 8 § första stycket första meningen). Om en tredje man gör gällande att han eller hon har rätt att vara på platsen måste Kronofogdemyndigheten alltså göra en prövning. Ett avlägsnande kan inte genomföras mot en tredje man som exempelvis parkerar med tillstånd på platsen eller som vistas på platsen i enlighet med allemansrätten.

Av bestämmelsen i andra meningen framgår att det som gäller för svaranden ska tillämpas i förhållande till en tredje man som avlägsnandet kan verkställas mot. Det innebär att en intresseavvägning ska ske även i förhållande till en tredje man som avlägsnandet kan verkställas mot. Vidare gäller kravet på underrättelse, fristen på en vecka och bestämmelsen om anstånd i förhållande till en sådan tredje man. Även beträffande egendom gäller samma bestämmelser som för svaranden.

17 kap.

3 §

Sökanden ansvarar inte för förrättningskostnaderna för utmätning enligt 7 kap. 21 § eller för sådan handräckning enligt 8 kap. 18 § som behövs för att komma i besittning av lös egendom eller bostad.

Sökanden ansvarar inte heller för förrättningskostnaderna i mål om utmätning för fordran som vid utmätning av lön har företrädesrätt enligt 7 kap. 14 §.

Vid avhysning *och avlägsnande* ansvarar sökanden inte för kostnader för förvaring av svarandens egendom eller för andra åtgärder som väsentligen avser att skydda svaranden mot förlust. Detsamma gäller kostnader för försäljning enligt 16 kap. 7 §.

Paragrafen begränsar sökandens ansvar för förrättningskostnader. Övervägandena finns i avsnitt 6.9.

I *tredje stycket* görs ett tillägg som innebär att den begränsning av sökandens ansvar för förrättningskostnader som gäller vid avhysning även gäller vid avlägsnande. Eftersom det som gäller svaranden även gäller en tredje man som avlägsnandet kan verkställas mot omfattar begränsningen även kostnader som hänför sig till egendom som tillhör tredje man (16 kap. 10 d §).

8 §

Förrättningskostnader i mål om verkställighet enligt 16 kap. får *genast* utsökas hos svaranden, om *inte* annat följer av exekutionstiteln. Detta gäller dock *inte* verkställighet av beslut om kvarstad eller annan säkerhetsåtgärd.

Vid ett avlägsnande får förrättningskostnader endast utsökas hos en svarande som anges i den ansökan som ligger till grund för exekutionstiteln.

Om egendom i samband med avhysning *eller avlägsnande* säljs enligt 16 kap. 7 §, tas *förrättningskostnader* för försäljningen ut ur köpeskillingen.

När förrättningskostnader för avhysning *eller avlägsnande* tas ut hos svaranden, har *kostnader* som avses i 3 § tredje stycket företräde framför *andra förrättningskostnader*.

Paragrafen reglerar uttagande av förrättningskostnader. Övervägandena finns i avsnitt 6.10.

Första stycket ändras endast språkligt.

I *andra stycket*, som är nytt, anges att förrättningskostnader vid avlägsnande endast får utsökas hos en svarande som anges i den ansökan som ligger till grund för exekutionstiteln. Det innebär att förrättningskostnader inte kan utsökas hos en oidentifierad svarande och inte heller hos en tredje man som avlägsnandet kan verkställas mot. Detta gäller även om identiteten på personen i fråga har blivit känd under handläggningen.

I *tredje stycket* görs ett tillägg som innebär att förrättningskostnader för försäljning av egendom som vid avlägsnande genomförs enligt 16 kap. 7 § liksom vid avhysning tas ut ur köpeskillingen. Vidare görs en språklig ändring.

I *fjärde stycket* görs ett tillägg som innebär att staten vid avlägsnande liksom vid avhysning har företräde för sådana kostnader som sökanden inte svarar för enligt 3 § när kostnader utsöks hos svaranden. Vidare görs språkliga ändringar.

18 kap.

11 §

Ett överklagande i ett mål om avlägsnande behöver inte innehålla sådana uppgifter om motparten som avses i 5 § tredje stycket lagen (1996:242) om domstolsärenden i de fall uppgifterna saknas i målet hos Kronofogdemyndigheten.

Paragrafen, som är ny, innehåller en bestämmelse om att ett överklagande i ett mål om avlägsnande i vissa fall inte behöver innehålla uppgifter om motparten. Övervägandena finns i avsnitt 7.2.

Bestämmelsen innebär att den som överklagar ett beslut som har fattats i ett mål om avlägsnande enligt lagen om betalningsföreläggande och handräckning eller i ett mål om verkställighet av avlägsnande, inte behöver ange personuppgifter för de motparter som inte har varit identifierade i målet hos Kronofogdemyndigheten (se författningskommentaren till 18 § andra stycket BfL).

Undantaget från 5 § tredje stycket lagen om domstolsärenden gäller endast motparter som vid tiden för överklagandet fortfarande inte är kända. Klaganden måste alltså ange personuppgifter för en person som var oidentifierad när ansökan om avlägsnande gjordes men som därefter har blivit identifierad i målet.

10.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning

4 §

En ansökan om *särskild handräckning* får avse en *skyldighet* för svaranden att

1. vidta rättelse när sökandens besittning egenmäktigt *har* rubbats eller *någon* annan olovlig åtgärd har vidtagits beträffande fast eller lös egendom, eller utövningen av sökandens rätt till viss egendom på annat sätt olovligen hindras,

2. vidta eller tåla en åtgärd när särskild handräckning får ske enligt föreskrift i lag.

Om en ansökan enligt första stycket 1 avser en skyldighet för svaranden att flytta från fast egendom, en bostadslägenhet eller något annat utrymme i en byggnad eller i annan lös egendom, ska den handläggas som en ansökan om avlägsnande.

Särskild handräckning enligt första stycket 1 får inte avse avhysning i fall som anges i 3 § 1.

Paragrafen anger tillämpningsområdet för särskild handräckning. Övervägandena finns i avsnitt 4.2.3.

Första stycket ändras endast språkligt.

I *andra stycket*, som är nytt, anges vilka förutsättningar som ska vara uppfyllda för att en ansökan om särskild handräckning ska handläggas som en ansökan om avlägsnande. I mål om avlägsnande gäller delvis andra bestämmelser än i andra mål om särskild handräckning. Om inget annat är föreskrivet tillämpas de bestämmelser som gäller för övriga mål om särskild handräckning. Avlägsnandeförfarandet är tillämpligt när sökandens besittning till fast egendom har rubbats genom att någon

olovligen har bosatt sig på dennes egendom. Det kan t.ex. avse den situationen att någon olovligen har ställt upp och bosatt sig i en husvagn eller ett tält på någon annans mark. Som avlägsnande ska också handläggas fall där någon utan tillåtelse har tagit en bostadslägenhet eller annat utrymme i en byggnad eller i annan lös egendom i besittning. Även ett olovligt besittningstagande av viss egendom som inte är fast egendom omfattas alltså av reglerna om avlägsnande. Hit hör t.ex. att någon olovligen rubbar sökandens besittning till en lägenhet eller till ett hus som byggts och ägs av någon annan än fastighetsägaren och därför är att betrakta som lös egendom. Begreppet ”utrymme i annan lös egendom” tar sikte på fall där någon olovligen rubbat någons besittning till annat utrymme än utrymme i en byggnad. Det kan vara fråga om att någon utan lov har rubbat sökandens besittning till en båt, en bil eller en husvagn. Även arrendatorer och andra nyttjanderättshavare vars besittning har rubbats kan alltså vara sökande i målet.

Ett utslag i ett mål om avlägsnande innebär en skyldighet för svaranden att flytta från den plats som svaranden tagit i besittning. Ett åläggande att flytta inbegriper även, liksom vid avhysning, en skyldighet för svaranden att ta med sig privat egendom (jfr prop. 1980/81:8 s. 785). Ett yrkande att någon enbart ska förpliktas att ta bort lös egendom från annans fastighet får i stället hanteras enligt de vanliga reglerna om särskild handräckning.

Att avlägsnandeförfarandet inte får användas för att få en tidigare ägare eller nyttjanderättshavare att flytta från fast egendom, en bostadslägenhet eller något annat utrymme i en byggnad när besittningsrätten har upphört, framgår av tredje stycket. I dessa fall ska sökanden, liksom i dag, i stället ansöka om avhysning enligt 3 §.

18 §

En ansökan ska innehålla uppgifter om parterna i den utsträckning som anges i 33 kap. 1 § rättegångsbalken.

En ansökan om avlägsnande behöver inte innehålla sådana uppgifter om svaranden som avses i första stycket, om sökanden trots rimliga ansträngningar inte kan lämna dessa uppgifter.

Paragrafen behandlar vilka uppgifter om parterna som en ansökan ska innehålla. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.

I första stycket görs endast en språklig ändring.

Paragrafens *andra stycke*, som är nytt, innehåller ett undantag i förhållande till vad som anges i första stycket beträffande kravet på att lämna uppgifter om svaranden när ansökan avser avlägsnande. Undantaget innebär att en sådan ansökan kan tas upp till prövning även om sökanden inte kan lämna personuppgifter om svaranden, förutsatt att sökanden har gjort rimliga ansträngningar för att få fram uppgifterna. Utöver uppgifter om den plats från vilken avflyttning ska ske ska en ansökan så långt möjligt innehålla uppgifter om de svarandes antal, hur länge de funnits på platsen och om barn kan antas omfattas av ansökan.

Vilka utredningsåtgärder den sökande måste ha vidtagit för att ha gjort vad som rimligen kan krävas, får bedömas från fall till fall. Kravet på den sökande ska inte ställas särskilt högt. Kravet ska normalt kunna anses vara uppfyllt om sökanden har besökt platsen och tillfrågat svaranden om

hans eller hennes personuppgifter. Ibland kan omständigheterna vara sådana att det framstår som utsiktslöst att få fram uppgifterna även om sökanden besöker platsen. Så kan vara fallet när någon har ockuperat och låst in sig i en byggnad eller om det finns befogad anledning att anta att sökanden riskerar att utsättas för våld eller hot i samband med identifieringsförsöket. I sådana fall krävs det inte att sökanden har tillfrågat de svarande om deras personuppgifter för att anses ha gjort vad som rimligen kan krävas. Av 20 § framgår att om ansökan är så bristfällig att den inte kan läggas till grund för handläggning av målet, så ska sökanden föreläggas att avhjälpa bristen. Följden av att den sökande förhåller sig alltför passiv i fråga om att lämna personuppgifter om svaranden är enligt 21 § att ansökan avvisas.

26 §

Svaranden ska i föreläggandet upplysas om att målet kan komma att avgöras även om han eller hon inte yttrar sig över ansökan. Svaranden ska också uppmanas att, om han eller hon bestrider ansökan, ange skälen för bestridandet.

Svaranden ska vidare uppmanas att lämna de uppgifter om sig själv som avses i 33 kap. 1 § första–tredje styckena rättegångsbalken i den utsträckning uppgifterna i ansökan saknas eller är ofullständiga eller felaktiga. Om det behövs får svaranden föreläggas att vid vite lämna sådana uppgifter.

Paragrafen anger vad ett föreläggande till svaranden ska innehålla. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.

Första stycket ändras endast språkligt.

I andra stycket görs en ändring som innebär att Kronofogdemyndigheten ska uppmana svaranden att lämna uppgifter om sig själv även i situationer då sådana uppgifter saknas i ansökan. Om en svarande yttrar sig över ansökan ska han eller hon vid den fortsatta handläggningen tas upp som en namngiven part i målet. Vidare görs språkliga ändringar.

29 §

Föreläggandet ska delges svaranden i enlighet med vad som enligt rättegångsbalken gäller för delgivning av stämning i tvistemål. Kungörelsedelgivning enligt 48 § delgivningslagen (2010:1932) får dock endast ske i mål om särskild handräckning och i mål om betalningsföreläggande när det gäller fastställelse till betalning ur viss egendom enligt 2 § andra stycket.

Vid kungörelsedelgivning enligt 49 § delgivningslagen i ett mål om avlägsnande ska ett meddelande som avses i 47 § samma lag anslås i anslutning till den plats som avlägsnandet avser.

En kopia av ansökningshandlingarna ska fogas till föreläggandet i mål om betalningsföreläggande som avses i 2 § andra stycket, i mål om särskild handräckning samt i andra mål där handlingarna innehåller någonting utöver vad som framgår av föreläggandet.

Om sökanden ska se till att delgivning sker, tillämpas 32 kap. 2 § rättegångsbalken.

Paragrafen innehåller bestämmelser om delgivning. Övervägandena finns i avsnitt 7.1.

Första stycket ändras endast språkligt.

Av paragrafens *andra stycke*, som är nytt, framgår att i de fall kungörelsedelgivning enligt 49 § delgivningslagen används i mål om avlägsnande, så ska ett meddelande om delgivningen och det huvudsakliga innehållet i den handling som ska delges också anslås i anslutning till den plats som avlägsnandet avser. Delgivningen ska genomföras på ett ändamålsenligt sätt (jfr 4 § delgivningslagen). Meddelandet måste anslås väl synligt och informationen ges på ett språk som de svarande kan förväntas förstå. Vid behov ska informationen även lämnas muntligen och med bistånd av en tolk.

43 §

I mål om *särskild handräckning* ska Kronofogdemyndigheten meddela utslag i enlighet med *ansökan* i den *utsträckning* denna är lagligen grundad och de omständigheter som enligt 39 § ska läggas till grund för prövningen utgör skäl för att bevilja åtgärden.

En ansökan om avlägsnande får bifallas endast om skälen för åtgärden uppväger den olägenhet eller det men i övrigt som åtgärden innebär för svaranden.

Paragrafen anger förutsättningarna för att meddela utslag i mål om särskild handräckning och när en ansökan om avlägsnande får bifallas. Övervägandena finns i avsnitt 5.4.

Första stycket ändras endast språkligt.

Av *andra stycket*, som är nytt, framgår att Kronofogdemyndigheten ska göra en proportionalitetsbedömning i alla mål om avlägsnande. Bedömningen ska göras såväl vid prövningen av ett interimistiskt beslut som vid ett utslag i ett mål. Mot sökandens intresse av att återfå besittningen ska ställas den olägenhet eller det men i övrigt som åtgärden, dvs. avlägsnandet från platsen, innebär för svaranden. Bedömningen av om ett avlägsnande är proportionerligt måste göras i förhållande till var och en av de svarande. En utgångspunkt för bedömningen är att den sökande ska återfå besittningen till marken eller utrymmet i fråga. Utrymmet för att bedömningen ska kunna leda till att den otillåtna bosättningen får vara kvar är begränsat. Detta gäller särskilt i de fall personen befunnit sig på platsen endast under kort tid och det inte finns några ömmande omständigheter att ta hänsyn till. Det kan dock finnas fall där olägenheten för svaranden får något större genomslag. Det gäller t.ex. vid prövning av interimistiska yrkanden och i sådana fall där besittningsrubbnings pågått under mycket lång tid utan att markägaren vidtagit några åtgärder för att återfå besittningen. I de fall barn berörs av beslutet bör barnets bästa vägas in och särskilt beaktas i bedömningen.

46 §

Om ett utslag meddelas ska Kronofogdemyndigheten i utslaget bestämma att svaranden ska ersätta sökandens kostnader i målet, om inte sökanden har inlett förfarandet i onödan.

I ett utslag som gäller avlägsnande ska endast en svarande som anges i ansökan förpliktas att ersätta sökandens kostnader i målet.

Paragrafen reglerar sökandens rätt till ersättning för kostnader i målet. Övervägandena finns i avsnitt 5.5.

Första stycket ändras endast språkligt.

Andra stycket, som är nytt, innebär att en svarande som inte har identifierats i ansökan inte ska förpliktas att ersätta sökandens kostnader i målet. Avgörande för om en svarande är skyldig att ersätta sökandens kostnader i målet är alltså om svaranden har identifierats i ansökan. En svarande som identifieras under handläggningen och därmed anges i exekutionstiteln har inte något ansvar för att ersätta sökandens kostnader i målet.

58 §

Vid överklagande av *Kronofogdemyndighetens* utslag och beslut och vid handläggningen i domstol tillämpas 18 kap. 1 och 9–11 §§ utsökningsbalken.

Paragrafen reglerar vilka förfaranderegler i utsökningsbalken som är tillämpliga vid överklagande av *Kronofogdemyndighetens* utslag och beslut. Övervägandena finns i avsnitt 7.2.

Till följd av att 18 kap. 8 § UB är upphävd görs en redaktionell ändring i paragrafen. Genom paragrafens hänvisning till 18 kap. 11 § UB blir den nya bestämmelsen om att uppgifter om motparten ibland inte behöver anges vid överklagande tillämplig även vid överklagande av *Kronofogdemyndighetens* utslag och beslut. I övrigt ändras bestämmelsen endast språkligt.

Sammanfattning av departementspromemorian Otillåtna bosättningar (Ds 2016:17)

Bilaga 1

Ett nytt avlägsnandeförfarande

En markägare som vill få hjälp att flytta på en otillåten bosättning som har etablerats på hans eller hennes mark kan vända sig till Kronofogdemyndigheten med en ansökan om särskild handräckning. Det nuvarande regelverket är dock inte särskilt väl anpassat för att hantera de mycket stora otillåtna bosättningar som har etablerats i landet på senare år. I promemorian föreslås därför att det ska införas ett nytt förfarande vid särskild handräckning för att hantera dessa mål. Det nya förfarandet föreslås få benämningen *avlägsnande*.

Uppdraget har syftat till att förbättra markägares möjligheter att få handräckning vid otillåtna bosättningar. En utgångspunkt för förslagen har därför varit att göra avlägsnandeförfarandet mer effektivt än dagens hantering. Flera av förslagen i promemorian tar sikte på att göra det lättare och billigare för markägare att använda sig av förfarandet.

Behovet av ett effektivt förfarande får dock inte gå ut över rätts-säkerheten. De personer som ska avlägsnas befinner sig ofta i en mycket utsatt social och ekonomisk situation, utan tillgång till något alternativt boende i landet. Att avlägsna dem från platsen är därför ofta en mycket ingripande åtgärd. Dessutom är deras möjligheter att komma till tals i denna typ av mål redan idag begränsade. I promemorian läggs därför också förslag som syftar till att garantera att de boende behåller och i vissa avseenden stärker sina möjligheter att göra invändningar i processen.

Ansökan om avlägsnande

En markägare som vill ansöka om särskild handräckning måste idag först identifiera de boende. Detta är många gånger en svår uppgift och utgör ofta det största hindret för markägaren att kunna ansöka om särskild handräckning.

För att underlätta för markägaren att få en ansökan om avlägsnande prövad av Kronofogdemyndigheten föreslås att det under vissa förutsättningar ska vara möjligt att ansöka utan att behöva identifiera de boende. Utgångspunkten ska visserligen fortfarande vara ett förfarande där svaren är identifierad. Men om markägaren trots rimliga ansträngningar inte har kunnat klarlägga de boendes identiteter, ska ansökan ändå kunna tas upp till prövning. Därigenom undanröjs ett av markägarnas största problem med dagens förfarande.

Även en tredje man ska kunna avlägsnas

Ett interimistiskt beslut eller utslag om särskild handräckning kan idag bara verkställas mot de personer som anges i avgörandet. Om det vid verkställigheten har anslutit sig ytterligare personer till bosättningen

vilka inte nämns i avgörandet, måste markägaren ansöka om särskild handräckning på nytt gentemot dessa personer. Detta bidrar till att det nuvarande systemet fungerar otillfredsställande vid otillåtna bosättningar. En ny ansökan är förenad med ytterligare kostnader och leder till att det tar längre tid innan markägaren får tillbaka besittningen till sin mark.

I promemorian föreslås därför att om markägaren i sin ansökan har identifierat de boende, ska Kronofogdemyndighetens avgörande få verkställas även mot en tredje man som uppehåller sig på platsen, om den tredje mannen saknar fog att motsätta sig verkställigheten.

Kostnader i avlägsnandemål

Ett annat problem med dagens förfarande är att processen hos Kronofogdemyndigheten ofta blir kostsam. Det är visserligen de boende som i första hand ska betala de kostnader som uppkommer i processen. Eftersom de boende sällan har betalningsförmåga är det dock normalt markägaren som får stå för kostnaderna.

När ett avgörande ska verkställas tas en grundavgift ut. Grundavgiften är 600 kr för varje person som ska avlägsnas. Eftersom det normalt är många personer som ska avlägsnas blir kostnaden ofta stor. För att sänka denna kostnad föreslås att det bara ska tas ut en grundavgift i avlägsnandemål. Grundavgiften ska vara 5 000 kr.

Därutöver föreslås att markägarens ansvar för kostnader för verkställigheten ska begränsas. En markägare ska inte behöva svara för kostnader för förvaring av de boendes egendom eller andra åtgärder som väsentligen avser att skydda dem mot förlust. Inte heller ska markägaren svara för kostnader som uppkommer när Kronofogdemyndigheten säljer eller förstör egendom som tillhör de boende. Även detta förslag leder till att kostnaderna för markägaren i processen minskar.

I promemorian föreslås vidare att en boende som inte har identifierats inte ska ha något ansvar för kostnader i målet. Det innebär att markägaren kommer att ansvara för dessa kostnader. Detta skiljer sig dock i praktiken knappast från hur det är idag, eftersom de boende sällan har förmåga att betala kostnaderna.

Hanteringen av de boendes egendom

I samband med att ett avgörande om särskild handräckning verkställs kan det finnas flera föremål av ringa värde som de boende lämnat kvar på platsen.

I promemorian föreslås därför att det ska vara möjligt för Kronofogdemyndigheten att sälja eller förstöra den egendom som finns på platsen om de boende inte tar hand om den själva och lämpligt förvaringsutrymme inte kan anskaffas. Detsamma ska gälla om egendomen tillhör tredje man.

Att kunna föra en process utan att behöva identifiera motparten utgör ett betydande avsteg från vad som normalt gäller och ställer stora krav på att lagstiftningen garanterar att de boende inte fråntas möjligheten att få sina intressen tillvaratagna i processen. En nödvändig förutsättning för att ett sådant förslag ska kunna godtas är därför att det införs bestämmelser som säkerställer att de boende behåller och kanske till och med stärker sina möjligheter att göra invändningar. Detta gäller inte minst med hänsyn till de begränsade möjligheter som de boende redan idag har att göra sina rättigheter gällande i processen.

I promemorian läggs därför flera förslag för att säkerställa att avlägsnandeförfarandet utgör ett rättssäkert förfarande för de boende. Ett av dessa förslag innebär att Kronofogdemyndigheten ska göra en proportionalitetsbedömning såväl inför prövningen av om ansökan om avlägsnande ska bifallas som när myndigheten vid verkställigheten tar ställning till hur och när en otillåten bosättning ska flyttas. Dessutom införs en tidsfrist för när ett utslag om avlägsnande tidigast får verkställas. Härigenom garanteras att de boende får möjlighet att överklaga det utslag som ligger till grund för verkställigheten och att de får en viss tid på sig att frivilligt lämna platsen. Det införs också en möjlighet för Kronofogdemyndigheten att meddela anstånd med verkställigheten om det behövs av hänsyn till de boende. Vidare föreslås åtgärder för att säkerställa att en kungörelsedelgivning får största möjliga genomslag bland de boende.

Barnperspektivet

Det är av yttersta vikt att barn inte far illa i samband med ett avlägsnande. I promemorian lämnas därför flera förslag som tar sikte på att tillförsäkra att barnrättsperspektivet beaktas under processen.

För att socialnämnden ska kunna fullgöra sina uppgifter att förebygga, erbjuda stödinsatser eller vidta åtgärder till skydd för barn som befinner sig i en otillåten bosättning, föreslås att Kronofogdemyndigheten ska underrätta socialnämnden redan när markägaren ansöker om avlägsnande. Det föreslås också att Kronofogdemyndigheten ska underrätta socialnämnden om tiden för verkställigheten.

Vissa av de förslag som lämnas gör det också möjligt för Kronofogdemyndigheten att under förfarandet särskilt beakta det förhållandet att det finns barn i bosättningen. Vid de proportionalitetsbedömningar som ska göras ska t.ex. särskild hänsyn tas till om det finns barn på platsen. Om så är fallet kan det bland annat finnas anledning att avvakta något med verkställigheten för att socialnämnden ska kunna göra en bedömning av hjälpbehovet. Även när det gäller förslaget att Kronofogdemyndigheten ska kunna meddela anstånd med verkställigheten, bör särskild hänsyn tas till om barn omfattas av avlägsnandet.

Promemorians lagförslag

Förslag till lag om ändring i utsökningsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om utsökningsbalken
dels att 17 kap. 3 och 8 §§ ska ha följande lydelse,
dels att rubriken närmast före 16 kap. 10 § ska sättas närmast
 före 16 kap. 11 §,
dels att det ska införas åtta nya paragrafer, 16 kap. 10–10 g §§,
 och närmast före 16 kap. 10 § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

16 kap.

Avlägsnande

10 §¹

Med avlägsnande avses en förpliktelse för den som rubbat sökandens besittning att flytta från fast egendom, en bostadslägenhet eller något annat utrymme i byggnad eller annan lös egendom, i annat fall än som avses i 1 §.

10 a §

Innan avlägsnande sker ska svaranden underrättas.

10 b §

Vid genomförandet av avlägsnandet får en åtgärd vidtas endast om åtgärden uppväger den olägenhet eller det men i övrigt som åtgärden innebär för svaranden.

Om det är möjligt ska avlägsnande ske inom tre veckor från det att behövliga handlingar kom in till Kronofogdemyndigheten.

Avlägsnande får ske tidigast fem dagar från det att svaranden underrättades om tiden för avlägsnandeförrättningen. Detta gäller dock inte vid verkställighet

¹ Tidigare 10 § upphävd genom 2006:672.

av beslut som avses i 63 § lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning. Bilaga 2

10 c §

Om det behövs av hänsyn till svaranden får Kronofogdemyndigheten medge anstånd med avlägsnandet under högst en vecka från utgången av den tid som anges i 10 b § andra stycket.

10 d §

Medger sökanden uppskov med avlägsnandet och varar uppskovet över sex månader från dagen för ansökan, är ansökan förfallen. Detsamma gäller om sökanden medger uppskov fler än två gånger.

10 e §

Avlägsnande får genomföras även mot tredje man som hindrar sökanden i utövningen av hans eller hennes rätt, om det är uppenbart att tredje mannen saknar fog att motsätta sig verkställigheten. Vid avlägsnandet ska 10 b § första stycket tillämpas. När det finns anledning ska Kronofogdemyndigheten om möjligt i förväg underrätta tredje mannen om avlägsnandet.

Anstånd enligt 10 c § får meddelas, om det behövs av hänsyn till tredje mannen.

10 f §

Vid genomförandet av avlägsnandet tillämpas 6 § och 7 § första och tredje styckena.

Om det är möjligt ska svaranden underrättas innan egendom säljs eller bortskaffas enligt 6 § tredje stycket eller ett förordnande enligt 7 § första stycket meddelas. På motsvarande sätt ska tredje man underrättas, om egendomen tillhör honom eller henne.

10 g §

Om kungörelsedelgivning ska ske enligt 49 § delgivningslagen (2010:1932), ska ett meddelade som avses i 47 § samma lag dessutom anslås i anslutning till den plats som anges i exekutionstiteln.

17 kap.

3 §²

Sökanden ansvarar inte för förrättningskostnaderna för utmätning enligt 7 kap. 21 § eller för sådan handräckning enligt 8 kap. 18 § som behövs för att komma i besittning av lös egendom eller bostad.

Sökanden ansvarar inte heller för förrättningskostnaderna i mål om utmätning för fordran som vid utmätning av lön har företrädesrätt enligt 7 kap. 14 §.

Vid avhysning ansvarar sökanden inte för kostnader för förvaring av svarandens egendom eller för andra åtgärder som väsentligen avser att skydda *svaranden* mot förlust. Detsamma gäller kostnader för försäljning enligt 16 kap. 7 §.

Vid avhysning *och avlägsnande* ansvarar sökanden inte för kostnader för förvaring av svarandens *eller tredje mans* egendom eller för andra åtgärder som väsentligen avser att skydda *dem* mot förlust. Detsamma gäller kostnader för försäljning enligt 16 kap. 7 §.

8 §³

Förrättningskostnader i mål om verkställighet enligt 16 kap. får genast utsökas hos svaranden, om *ej* annat följer av exekutionstiteln. Detta gäller dock *ej* verkställighet av beslut om kvarstad eller annan säkerhetsåtgärd.

Förrättningskostnader i mål om verkställighet enligt 16 kap. får genast utsökas hos svaranden, om *inte* annat följer av exekutionstiteln. Detta gäller dock *inte* verkställighet av beslut om kvarstad eller annan säkerhetsåtgärd.

Vid avlägsnande får förrättningskostnader bara tas ut hos svarande som anges i den ansökan som ligger till grund för exekutionstiteln.

Om egendom i samband med avhysning säljs enligt 16 kap. 7 §, tas förrättningskostnad för försäljningen ut ur köpeskillingen.

Om egendom i samband med avhysning *eller avlägsnande* säljs enligt 16 kap. 7 §, tas förrättningskostnad för försäljningen ut ur köpeskillingen.

När förrättningskostnader för

När förrättningskostnader för

² Senaste lydelse 2007:277.

³ Senaste lydelse 1996:130.

avhysning tas ut hos svaranden, har kostnad som avses i 3 § tredje stycket företräde framför annan förrättningskostnad.

avhysning *eller avlägsnande* tas ut hos svaranden, har kostnad som avses i 3 § tredje stycket företräde framför annan förrättningskostnad.

Bilaga 2

Denna lag träder i kraft den 1 april 2017.

Förslag till lag om ändring i lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning

Härigenom föreskrivs att 4, 18, 21, 26, 29, 43 och 46 §§ lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 §

En ansökan om *särskild handräckning* får avse åläggande för svaranden att

1. vidta rättelse när sökandens besittning har egenmäktigt rubbats eller annan olovlig åtgärd har vidtagits beträffande fast eller lös egendom eller utövningen av sökandens rätt till viss egendom på annat sätt olovligen hindras.

1. vidta rättelse när sökandens besittning har egenmäktigt rubbats eller annan olovlig åtgärd har vidtagits beträffande fast eller lös egendom eller utövningen av sökandens rätt till viss egendom på annat sätt olovligen hindras,

2. vidta eller tåla en åtgärd när *särskild handräckning* får ske enligt föreskrift i lag.

Om en ansökan enligt första stycket 1 avser åläggande för svaranden att flytta från fast egendom, bostadslägenhet eller annat utrymme i byggnad eller annan lös egendom, ska den handläggas som en ansökan om avlägsnande.

Särskild handräckning enligt *första stycket 1* får inte avse avhysning i fall som anges i 3 § 1.

Särskild handräckning enligt *andra stycket* får inte avse avhysning i fall som anges i 3 § 1.

18 §¹

Ansökningen *skall* innehålla uppgifter om parterna i den utsträckning som anges i 33 kap. 1 § rättegångsbalken.

Ansökningen *ska* innehålla uppgifter om parterna i den utsträckning som anges i 33 kap. 1 § rättegångsbalken.

Avser en ansökan avlägsnande, behöver sökanden inte lämna sådana uppgifter om svaranden som avses i första stycket, om sökanden trots rimliga ansträngningar inte har kunnat klarlägga svarandens identitet.

¹ Senaste lydelse 2006:709.

21 §

Ansökningen *skall också* avvisas, om den avser en åtgärd som inte omfattas av denna lag eller om det finns något annat hinder mot att ansökningen tas upp.

Ansökningen *ska* avvisas, om den avser en åtgärd som inte omfattas av denna lag eller om det finns något annat hinder mot att ansökningen tas upp.

En ansökan om avlägsnande ska också avvisas, om sökanden inte har gjort tillräckliga ansträngningar för att klarlägga svarandens identitet.

26 §

Svaranden *skall* i föreläggandet upplysas om att målet kan komma att avgöras även om han inte yttrar sig över ansökningen. *Han skall* också uppmanas att, om han bestrider ansökningen, ange skälen för bestridandet.

Svaranden *ska* i föreläggandet upplysas om att målet kan komma att avgöras även om han *eller hon* inte yttrar sig över ansökningen. *Svaranden ska* också uppmanas att, om han *eller hon* bestrider ansökningen, ange skälen för bestridandet.

Svaranden *skall* vidare uppmanas att lämna de uppgifter om sig som avses i 33 kap. 1 § första-tredje styckena rättegångsbalken i den mån uppgifterna i ansökningen är ofullständiga eller felaktiga. Om det behövs, får svaranden föreläggas att vid vite lämna sådana uppgifter.

Svaranden *ska* vidare uppmanas att lämna de uppgifter om sig som avses i 33 kap. 1 § första-tredje styckena rättegångsbalken i den mån uppgifterna i ansökningen *saknas*, är ofullständiga eller felaktiga. Om det behövs, får svaranden föreläggas att vid vite lämna sådana uppgifter.

29 §²

Föreläggandet ska delges svaranden i enlighet med vad som enligt rättegångsbalken gäller för delgivning av stämning i tvistemål. Kungörelsedelgivning enligt 48 § delgivningslagen (2010:1932) får dock endast ske i mål om särskild handräckning och i mål om betalningsföreläggande såvitt gäller fastställelse till betalning ur viss egendom enligt 2 § andra stycket.

I mål om avlägsnande får kungörelsedelgivning också ske enligt 49 § delgivningslagen. Ett meddelade som avses i 47 § samma lag ska då dessutom anslås i anslutning till den plats där avlägsnandet enligt ansökan ska ske.

² Senaste lydelse 2010:1957.

En kopia av ansökningshandlingarna ska fogas till föreläggandet i mål om betalningsföreläggande som avses i 2 § andra stycket, i mål om särskild handräckning samt i andra mål där handlingarna innehåller någonting utöver vad som framgår av föreläggandet.

Om sökanden ska se till att delgivning sker, tillämpas 32 kap. 2 § rättegångsbalken.

43 §

I mål om *särskild handräckning* skall *kronofogdemyndigheten* meddela utslag i enlighet med ansökningsen i den mån denna är lagligen grundad och de omständigheter som enligt 39 § skall läggas till grund för prövningen utgör skäl för att bevilja åtgärden.

I mål om *särskild handräckning* ska *Kronofogdemyndigheten* meddela utslag i enlighet med ansökningsen i den mån denna är lagligen grundad och de omständigheter som enligt 39 § ska läggas till grund för prövningen utgör skäl för att bevilja åtgärden.

En ansökan som avser avlägsnande får endast bifallas om skälen för åtgärden uppväger den olägenhet eller det men i övrigt som åtgärden innebär för svaranden.

46 §

Om utslag meddelas, skall *kronofogdemyndigheten* i utslaget ålägga svaranden att ersätta sökandens kostnader i målet, om inte sökanden har inlett förfarandet i onödan.

Om utslag meddelas, ska *Kronofogdemyndigheten* i utslaget ålägga svaranden att ersätta sökandens kostnader i målet, om inte sökanden har inlett förfarandet i onödan.

I utslag som avser avlägsnande, ska endast svarande som anges i ansökan åläggas att ersätta sökandens kostnader i målet.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2017.

Efter remiss har yttranden över promemorian Otillåtna bosättningar (Ds 2016:17) inkommit från Riksdagens ombudsmän (JO), Svea hovrätt, Hovrätten över Skåne och Blekinge, Nacka tingsrätt, Uppsala tingsrätt, Falu tingsrätt, Malmö tingsrätt, Göteborgs tingsrätt, Östersunds tingsrätt, Kammarrätten i Jönköping, Förvaltningsrätten i Malmö, Förvaltningsrätten i Göteborg, Justitiekanslern, Domstolsverket, Åklagarmyndigheten, Polismyndigheten, Socialstyrelsen, Barnombudsmannen, Kronofogdemyndigheten, Statens fastighetsverk, Fortifikationsverket, Länsstyrelsen i Stockholms län, Stockholms universitet (juridiska fakulteten), Lunds universitet (juridiska fakulteten), Trafikverket, Boverket, Svenska ESF-rådet, Diskrimineringsombudsmannen, Sveriges kommuner och landsting, Fagersta kommun, Göteborgs kommun, Huddinge kommun, Karlskrona kommun, Katrineholms kommun, Klippans kommun, Malmö kommun, Oskarshamns kommun, Piteå kommun, Sollefteå kommun, Solna kommun, Stockholms kommun, Sveriges advokatsamfund, Svenskt Näringsliv, Lantbrukarnas Riksförbund (LRF), Sveriges Allmännyttiga Bostadsföretag (SABO), Sveriges Jordägareförbund, Civil Rights Defenders, Fastighetsägarna, Föreningen Hem – hemlösa EU-migranter, Stockholms stadsmision, Svenskt Friluftsliv, Västerbottens markägarförening och Centrum för sociala rättigheter.

Yttranden har även inkommit från Sveaskog, Medborgarrättsrörelsen i Sverige, Föreningen Sveriges Kronofogdar, Svenska kyrkan och en privatperson.

Lerums kommun, Ronneby kommun och Unicef Sverige har avstått från att yttra sig.

Svar har inte inkommit från Dorotea kommun, Färgelanda kommun, Gotlands kommun, Herrljunga kommun, Hudiksvalls kommun, Lidköpings kommun, Mörbylånga kommun, Skurups kommun, Strängnäs kommun, Söderhamns kommun, Tibro kommun, Tierps kommun, Timrå kommun, Uddevalla kommun, Åsele kommun, Rädda Barnen, Sveriges Jordbruksarrendatorers Förbund (SJA), Amnesty International och Svenska Röda korset.